

محبت

کابینہ

خلل پذیر بود هر بنی که می بینی
مکربنای محبت که خالی از خلل است

شماره دوم و سوم / سال ۲۹ م / جون - اکت ۲۰۲۶

A large, ornate diamond and gemstone brooch in the shape of a basket overflowing with flowers and leaves. The basket is filled with red, blue, and yellow gemstones, surrounded by large clear diamonds and blue enamel leaves. The brooch has a curved handle at the top and a small loop at the bottom left.

«ما کیستیم؟»

ما جمعی از فرزندان پراکنده یک سرزمینیم؛ نه مدعی قدرتیم و نه وابسته به زر و زور. باور داریم که در روزگار تفرقه، بزرگ‌ترین نیاز ما بازگشت به ارزش‌های انسانی است. «محبت» صدای نسلی است که می‌خواهد به جای نفرت، از عشق سخن بگوید؛ به جای حذف، از گفت‌وگو؛ و به جای جنگ، از همزیستی.

MABABAT

**A none periodical magazine published by ADS
(Afghan Dosti Society)
22 Town Field Way, Isleworth, Middlesex, TW7 6TN, UK
Tel: 0044(0)7956190157
e-mail: mahabbat.dosti@gmail.com
Bank name: The Co-operative bank,
Account No: 67334777-00, Sort Code: 08-92-99, UK
International Bank Account number
IBAN GB98CPBK08929967334777**

شناسنامه:

میاوگذار و صاحب امتیاز: انجمن دوستی افغان

”تحت نظرہیات“ تحریر :

ن. چاند، اکبری و نیل غ. ج. کاند، ع. و. سوله مل
مدیر مؤل: ہامون تاج

بهای تک شماره: ۵۵ یونگ سترلینگ + هزینه پست

خپلواکۍ یوازې گټل نه دی؛

خپلواکۍ باید وساتل شي

د افغانستان د خپلواکۍ کلېزه موږ ته یوازې د یوه ویاړلي تاریخ د یادولو بلنه نه راکوي؛ بلکې زموږ مخې ته یوه تر دې هم مهمه پوښتنه ږدي: ولې هغه ملت چې د خپلې خپلواکۍ لپاره یې سترې قربانۍ ورکړې، لا هم د خپل ملي تصمیم، سیاسي ثبات او خپلواک پرمختګ د خوندي کولو له ستونزې سره مخامخ دی؟

موږ په ۱۹۱۹م کال کې د خپل بهرني سیاست خپلواکي ترلاسه کړه، خو د خپلواکۍ تاریخي ارزښت یوازې په دې کې نه دی چې یوه ورځ ولمانځل شي، بیرغونه پورته شي او د غازي امان الله خان او د هغه د دورې د وطنپالو مبارزه وستایل شي. اصلي ارزښت یې هغه وخت څرګندېږي چې د خپلواکۍ مفهوم زموږ د دولت، سیاست، اقتصاد، پوهې، ملي یووالي او بهرنیو اړیکو په دوامدار اصل بدل شي.

خپلواکي یوه ورځ نه ده؛ یو نظام دی.

خپلواکي یوازې خاطره نه ده؛ مسؤلیت دی.

او خپلواکي یوازې له بهرني اشغال څخه خلاصون نه دی؛ د خپل برخلیک په اړه د خپل ملت د تصمیم واک دی.

موږ ولې خپلواکۍ ته اړتیا لرو؟

یو ملت ځکه خپلواکۍ ته اړتیا لري چې د هغه د راتلونکې په اړه اساسي تصمیمونه باید د هماغه ملت د مشروع ارادې له مخې ونيول شي. که د یوه هېواد د حکومتونو د جوړېدو او ړنګېدو په محاسبو کې بهرني ځواکونه

تر خپل ولس ډېر اغېز ولري؛ که سياسي ډلې د ملي ملاتړ پر ځای د بهرنيو مرکزونو ملاتړ ته سترگې په لار وي؛ که اقتصادي اړتياوې د سياسي فشار وسيله شي؛ او که د هېواد د جگړې او سولې په اړه تصميمونه د ملي اجماع پر ځای د نورو د سياليو تابع شي، نو هلته يوازې د سرحدونو موجوديت د بشپړې خپلواکۍ معنا نه شي ورکولای.

همدا د افغانستان د معاصر تاريخ يوه ستره زده کړه ده.

افغانانو د بهرني سلطې پر وړاندې د مقاومت لوړ استعداد ښودلی، خو د ترلاسه شوې خپلواکۍ د سياسي، اقتصادي او نهادي خوندي کولو په برخه کې مو تل په هماغه اندازه برياليتوب نه دی درلودلی. موږ ډېر ځله د آزادۍ لپاره يو موټی شوي يو؛ خو د آزاد هېواد د جوړولو لپاره مو خپل اختلافات نه دي مدیریت کړي.

موږ بهرني ځواکونه ايستلي؛ خو د بهرنيو لاسوهنو لارې مو نه دي تړلې.

موږ د خپلواکۍ شعارونه ورکړي؛ خو هغه ځواکمن دولت، ملي اقتصاد، علمي ظرفيت او سياسي فرهنگ مو په کافي اندازه نه دی جوړ کړی چې خپلواکي پرې تکیه وکړي.

همدا بايد د راتلونکي نسل لپاره زموږ د تاريخي تجربې تر ټولو مهم درس وي.

خپلواکي له دولت پرته خوندي کېدای نه شي خپلواکۍ د ساتنې لومړنی شرط قوي، مشروع او ملي دولت دی.

قوي دولت يوازې هغه دولت نه دی چې پوځ، پوليس او وسلې ولري. قوي دولت هغه دی چې قانون يې د اشخاصو له ارادې لوړ وي؛ ادارې يې د افرادو په تلو او راتلو نه نږېږي؛ ولس يې ځان د دولت مالک وبولي؛ او سياسي واک د ټول هېواد د استازيتوب ظرفيت ولري.

هغه نظام چې د ټولنې يوه برخه ځان پکې ونه ويني، په اوږده موده کې د ملي ثبات قوي بنسټ نه شي جوړولای. انحصار که د هرې ډلې، قوم، سيمې، ايډيولوژۍ او سياسي جريان له خوا وي، د ملي دولت د کمزورۍ تخم له ځان سره لري.

له همدې امله د افغانستان خپلواکي له ملي مشارکت، قانونمندی، سياسي مشروعيت او د ټولو اتباعو له برابر حيثيت سره مستقيم تړاو لري.

خپلواکي په لوږه نه ساتل کېږي؛ د معاصرې نړۍ خپلواکي يوازې په سرحدونو کې نه اندازه کېږي. هغه هېواد چې ډوډۍ يې پر نورو متکي وي، بودجه يې پر نورو ولاړه وي، توليد يې کمزوری وي، ځوانان يې د کار لپاره مهاجرت ته اړ وي او ملي عوايد يې د دولت اساسي اړتياوې نه شي پوره کولای، د سياسي فشارونو پر وړاندې هم زيانمن وي. له همدې امله اقتصادي خپلواکي د سياسي خپلواکۍ ملا ده.

افغانستان بايد د مرستو د ترلاسه کوونکي هېواد له ذهنيت څخه ورو ورو د توليد، پانگونې، سوداگرۍ او سيمه ييز اتصال هېواد ته واوړي. زموږ کانونه، اوبه، کرنه، ترانزيتي موقعيت، بشري ځواک او جغرافيايي موقعيت

باید د شخړو سرچینې نه، بلکې د ملي ځواک په سرچینو بدل شي. خپلواک افغانستان باید له نړۍ سره اړیکې ولري، پانګه راجلب کړي، تجارت وکړي او نړیوالو بازارونو ته ورسېږي؛ خو دا اړیکې باید د متقابلې ګټې پر بنسټ وي، نه د سیاسي تابعیت پر بیه.

خپلواکي له نړۍ څخه انزوا نه ده؛ خپلواکي له نړۍ سره د خپل ملي مصلحت پر اساس تعامل دی. فکري خپلواکي تر سیاسي خپلواکۍ کمه نه ده.

که د یوه ملت سیاستوال خپل سیاسي فکر له بهر څخه واردوي، که هره نړیواله سیالي په کور دننه د افغانانو په متقابلې دښمنۍ بدلېږي، او که زموږ سیاسي جریانونه د افغانستان ستونزې د نورو هېوادونو د ایدیولوژیو او ستراتیژیو له کړکۍ گوري، نو د فکري خپلواکۍ ستونزه لا هم پاتې ده.

افغانستان د خپل ملي سیاست مکتب ته اړتیا لري. داسې سیاست ته چې لومړۍ پوښتنه یې دا نه وي چې «زه له کومې ډلې سره یم؟»، بلکې دا وي چې «د افغانستان ملي ګټه په څه کې ده؟»

موږ باید له هغه سیاسي فرهنگ څخه ووځو چې هر اختلاف په دښمنۍ، هره سیاسي سیالي په حذف، او هره ستونزه په بهرني ملاتړ حل کول غواړي.

د آزاد ملت سیاست باید د استدلال، تفاهم، قانون او ملي مصالحې سیاست وي.

ښځه، ځوان او پوهه د خپلواکۍ ځواک دی.

هېڅ هېواد د خپلو نفوسو د یوې سترې برخې د استعداد په محدودولو قوي کېدای نه شي. افغانه ښځه د هېواد د پرمختګ اضافي برخه نه ده؛ د ملت نیمایي بشري ظرفیت دی. د ښځو تعلیم، کار او مشروع ټولنیز مشارکت یوازې د حقونو مسئله نه، بلکې د افغانستان د ملي ځواک مسئله هم ده. همدا راز، هغه افغانستان چې ځوان نسل یې له معاصر علم، ټکنالوژۍ، مسلکي زده کړو او نړیوالې پوهې څخه وروسته پاتې شي، سبا به د نورو د علم، تولید او ټکنالوژۍ محتاج وي.

په یوویشتمه پېړۍ کې پوهه هم د خپلواکۍ وسیله ده.

هغه ملت چې علم تولیدوي، انتخاب لري؛ او هغه ملت چې یوازې د نورو تولید مصرفوي، د نورو له تصمیمونو اغېزمنېږي.

جغرافیه باید زموږ برخلیک ونه ټاکي؛ موږ باید له جغرافیې فرصت جوړ کړو.

افغانستان د لویو جیوپولیتیکو سیمو په منځ کې پروت دی. همدې موقعیت زموږ هېواد ته هم فرصت ورکړی او هم یې د سیالیو ډگر گرځولی دی. زموږ تاریخي تېروتنه به دا وي چې بیا اجازه ورکړو افغانستان د لویو او سیمه ییزو قدرتونو د نیابتي رقابت میدان شي. افغانستان نه باید د یوه هېواد دښمني د بل هېواد په دوستۍ واخلي او نه د یوه قدرت په محور کې د بل پر وړاندې ودرېږي.

موږ به خپل سياسي اختلاف د هېواد د وړانولو تر بريده نه رسوو؛ د واک لپاره به د پرديو دروازي نه ټکوو؛ قوم، ژبه، سيمه او مذهب به د سياسي دښمنۍ په وسلو نه بدلوو؛ افغانستان به د نيابتي جگړو ميدان نه گرځوو؛ د ښځو او ځوانانو استعداد به نه ضايع کوو؛ علم، اقتصاد او دولت جوړونه به د ملي ځواک بنسټ گڼو؛ او له نړۍ سره به د متقابل احترام او ملي گټو پر اساس اړيکې جوړوو.

که دا فکر په ملي فرهنگ بدل شي، خپلواکي به له يوې تاريخي خاطرې څخه په يوه ژوندي سياسي اصل بدله شي.

افغانستان له نړۍ څخه د جلا کېدو اړتيا نه لري؛ افغانستان دې ته اړتيا لري چې په نړۍ کې پر خپلو پښو ودرېږي.

موږ بايد دومره قوي شو چې دوستي مو انتخاب وي، نه مجبوري؛ همکاري مو متقابل وي، نه تابعيت؛ او بهرنۍ سياست مو د نورو د رقابتونو انعکاس نه، بلکې د افغانستان د ملي گټو څرگندونه وي.

د خپلواکۍ د شهيدانو او مبارزانو درناوی يوازې په دې نه ادا کېږي چې نومونه يې واخلو. تر ټولو ستر درناوی دا دی چې هغه خپلواکي چې هغوی ترلاسه کړه، موږ يې په قوي دولت، متحد ملت، باثباته اقتصاد، روښانه فکر او متوازن سياست خوندي کړو. پرونيو افغانانو موږ ته خپلواکي راوسپارله؛

د نننيو افغانانو مسؤليت دی چې هغه خوندي کړي؛ او د سبا نسل حق دی چې يو خپلواک، آباد، متحد او د خپل برخليک څښتن افغانستان ورته پرېږدو.

خپلواکي ميراث دی، خو ساتنه يې مسؤليت دی.

ژوندی دې وي افغانستان

دموکراسی به مثابه یک اصل قابل پذیرش - و تاکنون مناسب‌ترین روش ارضا کننده انسان‌ها در تمام بخش‌های زندگی، رفته رفته قابلیت انطباقی خود را به تمام حوزه‌های زندگی بشریت، چون حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی زندگی خصوصی و شخصی انسان‌ها کشانید.

برداشت درست از دموکراسی و سیر تاریخی آن در جوامع بشری نه تنها سطح دانش افراد را در فهم از دموکراسی بالا می‌برد بلکه اشتراک فعال و آگاهانه مردم را در ایجاد حکومت‌های دموکراتیک و جلوگیری از حرکت‌های غیردموکراتیک که زیر عنوان دموکراسی بر مردم تحمیل می‌گردند، زمینه ساز می‌شود. در کشورهایی مانند افغانستان، هر اقدامی که منافی منافع گروه و طبقه خاصی نباشد، دموکراتیک شمرده می‌شود.

توماس جفرسون، پدر دموکراسی امریکا، چهار مؤلفه را برای دموکراسی ضروری می‌دانست: آموزش همگانی، مشارکت سیاسی، برابری اقتصادی، و نمایندگی به توسط اشرافیت طبیعی.

شرط توفیق دموکراسی این است که حکومت‌ها و رهبران‌شان به ایجاد نهاد‌ها، اتخاذ روش‌ها، و پی‌ریزی سیاست‌هایی دست زنند که از حمایت شهروندان برخوردار باشند.

در هیچ زمانی از تاریخ مانند امروز این همه انسان از حقوق رسمی شهروندی در نظام‌های حکومتی دموکراتیک برخوردار نبوده‌اند. با این همه، آینده دموکراسی ناروشن است.

برای شهروندان کشوری که تازه پا در راه دموکراسی گذاشته است، شناخت دقیق و روشن از دموکراسی و درک درست از دموکراسی‌های به تجربه گرفته شده در جهان، به ارائه نمونه‌هایی از انواع و اقسام دموکراسی و صحبت‌هایی در زمینه می‌پردازیم.

صحبت‌هایی از دموکراسی

یادداشت: در این بحث حفظ پیوستگی مطالب دشوار است. تلاش می‌شود تا در "صحبت‌هایی از دموکراسی" به پرسش‌ها و مسائل روز بیشتر پرداخته شود. شاید در یک شماره یک، دو و یا بیشتر موضوع‌ها یا جستارها، نظر به حجم مجله، در پیوند با هم و یا بدون ارتباط مباحث یک با دیگر به نشر برسند.

شور و ریزنی شما موجب تشویق و غنای بیشتر محبت می‌شود.

"محبت"

و نیروهای متفقین (عمدتاً انگلستان، فرانسه، روسیه، و پس از اپریل ۱۹۱۷، ایالات متحد امریکا) درگرفت. از نظر رئیس جمهور ایالات متحد، وودرو ویلسون، غرض از جنگ «امن کردن جهان برای دموکراسی» بود، اما تأثیرات آن در هیچ کشور به نفع دموکراسی نبود. در برخی از موارد، تجربیات دموکراتیک موجود در قبل از جنگ جای خود را، یا در خلال جنگ (نظیر روسیه) یا

جنگ جهانی اول

جنگ جهانی اول بین سال‌های ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ میان «قدرت‌های مرکزی» (عمدتاً آلمان و اتریش-مجارستان)

اندک زمانی پس از جنگ (نظیر آلمان و ایتالیا)، به اقتدارگرایی سپردند.

جنگ جهانی اول جهان را برای همیشه تغییر داد. امپراتورها و فرماندهانی که افرادشان را در اگست ۱۹۱۴ رهسپار جنگ کرده بودند تصور می کردند که جنگ چند هفته بیشتر طول نخواهد کشید، چه رسد به چندین سال. تنها عده اندکی فاجعه جهانی را پیشبینی می کردند که زندگی مردم یک نسل کامل را به انهدام خواهد کشید و نسل بعدی را نیز دچار سرخوردگی و یأس خواهد کرد.

پیشینه

حوادث تعیین کننده در آستانه جنگ عبارت بودند از تعهد آلمان به حمایت از اتریش در زمینه سیاست اتریش پیرامون صربستان مستقل، که منبعی بود برای ستیزه جویی جدایی طلبان اسلاوتباری که امپراتوری لرزان اتریش - مجارستان را تهدید می کرد؛ اتمام حجت اتریش به صربستان و پاسخ رد دولت صربستان؛ و تلاش های آلمان برای میانجیگری و بازداشتن اتریش. جنگ سراسری در اول اگست آغاز شد، و اعلان جنگ آلمان به روسیه و حمله آلمان به لوکزامبورگ و بلجیم بر شدت آن افزود.

در چند هفته قبل از جنگ، خبر ترور ولیعهد اتریش در تاریخ ۲۸ جون به دست یک صرب ملی گرا در سارایوو به ویلهلم دوم، قیصر آلمان، زمانی که در قایق تفریحیش نزدیک کیل بود، رسید. خشم و غضب وی در مورد صربها بشدت برانگیخته شد. او معتقد بود که این ترور میئن تهدید عمیقی است برای نظام سلطنتی که هنوز بر بستر کشورهای اروپایی سایه افکنده است. قیصر، با شتابزدگی خاص، در حالی که مطمئن بود کل جهان متمدن آن روز، از جمله روسیه، با او همدردی

خواهان کرد، از اتریش خواست تا صربستان را هر چه زودتر به سزای اعمال خود برساند. او در پنجم جولای دست به اقدامی سرنوشت ساز زد و اتریش را از «حمایت صادقانه» آلمان مطمئن ساخت حتی اگر این اقدام تنبهی باعث درگیری این کشور با روسیه، یعنی متحد صربستان، گردد.

ویلهلم دوم اصلا فکرش را نمی کرد که اتریشی ها چه اقدامی خواهند کرد. قیصر، به سبب وفاداری بزرگوارانه ای که در برابر دوست ترور شده اش حس می کرد، پیشنهادی داد که به نظرش چیزی بیش از حمایتی اخلاقی از یک فرد ستم دیده نبود. این که چنین تضمینی شامل حمایت نظامی نیز خواهد بود هرگز به صورت جدی نه به ذهن او خطور کرد و نه به ذهن نیروهای مسلح آلمان یا دستگاه دولتی آن کشور، که همگی از اقدام وی حمایت می کردند. حتی مهم تر از آن این که قیصر معتقد بود وفاداری مشترک در برابر سلطنت بر پیوندهای قرابت قومی غلبه دارد و تزار روسیه از او در مقابل قوم و خویش های اسلاوش در صربستان دفاع خواهد کرد. در هر دو مورد معلوم شد که قیصر دوم مرتکب اشتباه فاحشی شده است.

در زمان ترور در سارایوو، امپراتور اتریش، یعنی فرانتس یوزف، پیرمرد از پا افتاده و تلخکامی بود. جنگ هایی که در گذشته کرده بود منجر به شکست او و از دست رفتن سرزمین کشورش شده بودند. احتمال دارد که امپراتور فرتوت دیگر قادر به درک عواقب سیاست هایی که وزیر خارجه اش، کنت لئوپولت فون بر شتولت، در آن زمان دنبال می کرد نبود. کنت اتمام حجتی برای صربستان فرستاد که مطمئن بود آن کشور آن را رد خواهد کرد. بر شتولت فکر می کرد که اتریش، با حمایت آلمان، می تواند بدون ترس از مداخله ضربه ای هولناک بر صربستان وارد کند.

حجت دوازده ساعته به روسیه داد تا ارتشش را ظرف این مدت مرخص کند. وقتی که رهبران روسیه از اجرای این درخواست سر باز زدند، ویلهلم فوراً فرمان آماده‌باش کامل را صادر کرد.

راهبرد (استراتژی)ها و فشارهای نظامی آلمان

امپراتورها و سیاستمداران همه طرف‌ها بتدریج زمام بحرانی را که هر لحظه عمیق‌تر می شد از دست می دادند، و فرماندهان و سایر رده‌های نظامی صحنه را در اختیار می گرفتند. در خلال آخرین مرحله قبل از آغاز جنگ سراسری، حقیقتی مهیب به صورتی وحشتناک آشکار گردید؛ انعطاف‌ناپذیری برنامه‌ها و جداول زمانی نظامی از جانب همه طرف‌ها برگرداندن جریانی را که به سوی جنگ می لغزید دشوار می کرد. سال‌ها قبل، جزئیات طرح‌های آماده‌باش، برای حالتی که ممکن بود جنگ رخ دهد، بررسی شده بودند. اکنون که این امر قریب‌الوقوع به نظر می‌رسید، هر یک از فرماندهان نظامی بیم آن داشت که مبدا دشمن پیشقدم شود و ابتکار عمل را در دست گیرد. بنابراین، در همه جا، نظامیان بر روسای کشورشان هر دم بیشتر فشار می آوردند که برنامه زمان‌بندی شده را جلو بیندازند تا آنها بتوانند نخستین ضربه را وارد سازند. آنچه فقدان در تمام طرح‌ها کاملاً مشهود بود میزان انعطاف‌پذیری بود.

سال‌های زیادی بود که جنرال‌های آلمانی خود را پای‌بند «طرح اشلیفن» کرده بودند؛ این طرح حاصل کار کنت آلفرد فون اشلیفن، یکی از مریدان سرشناس متفکر راهبردی قرن نوزدهم پروس، کارل فون کلاوز ویتس، بود. در «طرح اشلیفن» حمله آلمان به فرانسه از طریق بلجیم مطمئن‌ترین ضربه اولیه در شرایط وقوع جنگ سراسری در اروپا پیش‌بینی شده بود. قیصر، که میان

پتر، نایب‌السلطنه صربستان، و وزرای وی عمیقاً از لحن تند اتهام حجت تکان خوردند، و حدس زدند که این امر بهانه‌ای است برای حذف دولت مستقل صربستان. نایب‌السلطنه، در کمال یأس، تلگرافی برای دریافت کمک به تزار روسیه مخابره کرد. سپس وزرای صربستان شروع به تهیه پاسخ کردند، و به تلخی در باره قصد اتهام حجت بحث کردند. این بحث‌ها بی نتیجه بود، زیرا اتریشی‌ها تصمیم گرفته بودند که با صربستان، صرف‌نظر از پاسخی که خواهد داد، وارد جنگ شوند. اگرچه صرب‌ها پاسخی آشتی‌جویانه در جواب اتهام حجت ارسال کردند، با این حال چند ساعت بعد بمب‌های اتریشی بر شهر بلگراد فرو ریخته شدند.

جنگی که در ۲۸ جولای درگرفت جنگی منطقه‌ای میان صربستان و امپراتوری اتریش-مجارستان بود. اتریشی‌ها در مورد محدود ماندن این جنگ باصطلاح قمار کردند. کنت بر شتولت متقاعد شده بود که هیچ دلیلی برای ترس از روسیه وجود ندارد؛ آخر تزار هم، که با مخالفت جدایی‌طلبان و ضد سلطنت‌طلبان مواجه بود و بیم ترورش نیز می رفت، یقیناً با اقدام قاطع اتریش بر ضد صربستان همدردی می کرد. حتی اگر چنین فرضی هم نادرست می بود، باز یک پیروزی نظامی سریع و قاطع بر صربستان تزار را با عمل انجام شده مواجه می ساخت. اما مهم‌تر از همه آن‌که بر شتولت مطمئن بود که تضمینی که قیصر به اتریش داده است مانع دخالت روسیه خواهد شد.

تزار نیکولای و وزرایش تصمیم گرفتند که در کنار صربستان قرار گیرند و ارتش روسیه را به حالت آماده‌باش محدود بر ضد آلمان و اتریش-مجارستان درآوردند. این اقدام، به نوبه خود، قیصر ویلهلم را بر آن داشت که ضربه اول را وارد کند. در ۳۱ جولای قیصر «وضعیت خطر تهدآمیز جنگ» را اعلان کرد و یک اتهام

تمایل شخصی خود برای آغاز کردن مبارزه‌ای نظامی با ضربه‌ای ویرانگر به روسیه و طرح ستاد کل خود مبنی بر حمله به بلجیم و فرانسه گیر کرده بود، کم کم از شبج جنگی دو جبهه‌ای به وحشت افتاد. او اکنون بر این باور بود که ارتش آلمان نباید به فرانسه در غرب حمله کند بلکه باید به روسیه در شرق یورش ببرد. ولی، در این میان، فرمان آماده‌باش صادر، و ماشین غول‌آسای جنگی آلمان به سوی فرانسه رهسپار شده بود.

هلموت فوت مولتکه، جانشین اشلیفن، ده سال بود که برای چنین روزی نقشه کشیده بود. او در سال ۱۹۱۴، در شصت سالگی، هنوز هم تحت تاثیر عمومی سرشناسش - فاتح فرانسه در جنگ فرانسه- پروس در سال ۱۸۷۰ - قرار داشت. این تاثیر آسیب‌های خود را نیز وارد ساخته بود: تصمیم‌های نظامی برای او رنج‌آور بود، و تنها پس از شک و تردیدهای درونی بسیار شدید آنها را اتخاذ می کرد. بهای عاطفی این تصمیم‌گیری‌ها چنان بالا بود که تغییر شان پس از گرفته شدن تصمیم‌ها برای او در حکم محال بود.

زمانی که قیصر در مورد نقشه‌اش با مولتکه صحبت کرد، رئیس ستاد منقلب شد. تصور یازده هزار قطار که با چرخشی در جهت معکوس حرکت کنند برای مولتکه قابل تحمل نبود، و صریحاً از دستور قیصر سرپیچید. ولی فکر قیصر، در عمل، قابل اجرا بود. جنرال لودویک فوت اشتاب، سرپرست بخش راه آهن آلمان، چنان از اظهار نظر مولتکه که این کار عملی نیست تکان خورد که پس از جنگ بتفصیل توضیح داد که چگونه، اگر در اول اگست او را خبر کرده بودند، می توانست بیشتر نیروهای مسلح را تا اواسط اگست بازگرداند و روانه جبهه روسیه کند.

به هر حال، مولتکه قیصر را در آن اول اگست سرنوشت‌ساز متقاعد کرد که ماشین جنگی آلمان را که به

سوی غرب روانه شده بود دیگر نمی توان متوقف ساخت. قیصر آخرین تلاش خود را نیز کرد: سریعاً تلگرافی برای جورج، پادشاه انگلستان، مخابره کرد و به او اطلاع داد که بنابر «دلایل فنی» دیگر نمی توان فرمان آماده‌باش را لغو کرد؛ همچنین اضافه کرد که اگر هر دو کشور انگلستان و فرانسه بیطرف باقی بمانند، او سربازانش را به جانب دیگری گسیل خواهد داد. در همان زمان، ویلهلم به آجودان (یاور) مخصوصش نیز دستور داد که به ستاد آلمان در تریر، محلی نزدیک مرز لوکزامبورگ که ارتش آلمان قرار بود هر لحظه از آنجا عبور کند، تلفن کند. مولتکه، بر طبق آنچه در خاطراتش نوشته است، حاضر نشد فرمان لغو حمله به لوکزامبورگ را امضا کند. بعداً معلوم شد که آخرین تلاش قیصر نیز خیلی دیر صورت پذیرفته بود. فرمان تلفنی وی بموقع به تریر نرسیده بود. سپاهیان آلمان قبلاً از مرز لوکزامبورگ عبور کرده بودند. تقریباً همزمان با آن، مقامات انگلستان به آلمانی‌ها خبر دادند که اگر به روسیه حمله شود آنها بیطرف نخواهند ماند.

ما نمی توانیم به یقین بدانیم که اگر مولتکه از فرمان قیصر مبنی بر برگرداندن ارتش آلمان و گسیل آن به سوی شرق اطاعت کرده بود چه اتفاق می افتاد. ولی، دست کم، زمان گرانبهایی به دست می آمد؛ به احتمال زیاد، وقوع جنگ سراسری می توانست به تعویق بیفتد یا حتی متوقف شود. اما منطق سرسخت برنامه زمان‌بندی شده نظامی، و ذهن خشک یک فرمانده نظامی، آن احتمال را از بین برد.

واکنش‌های فرانسه و انگلستان

در فرانسه نیز رویارویی مشابهی میان یک سیاستمدار و یک فرمانده نظامی رخ داد. نخست وزیر

رنه ویویانی، که از ترس انفجار تصادفی جنگ هراسان شده بود، در سیام جولای دست به اقدامی بسیار غیرمعارف زد و به ارتش فرمان داد که ده کیلومتر از مرز فرانسه- آلمان، از سوئیس تا لوکزامبورگ، عقب نشینی کند. به بیان خود ویویانی، فرانسه چنان خطری کرد «که هیچ‌گاه در طی تاریخ نکرده بود». فرمانده کل قوای فرانسه، جنرال جوزف ژوفو، که برای عملیات تهاجمی تربیت شده بود، این عقب‌نشینی را نوعی خودکشی می‌انگاشت و از نخست وزیر خواست که فرمان آماده‌باش بدهد. سرانجام، در صبحگاه اول اگست اعلام کرد که چون هر بیست و چهار ساعت تأخیر قبل از بسیج عمومی به معنای از دست دادن تا بیست و چهار کیلومتر از خاک کشور است، از پذیرش مسئولیت عواقب این عقب‌نشینی سرباز خواهد زد. چندین ساعت بعد، توانست به هدفش برسد، و نخست‌وزیر فرمان آماده‌باش کامل را صادر کرد.

انگلستان تنها کشور مهم اروپایی بود که خدمت سربازی نداشت. هیئت دولت آن کشور امیدوار بود بتواند آن کشور را درگیر جنگ نکند، اما این نکته را نیز دریافت که منافع ملی انگلستان در گرو حفظ یک فرانسه دموکراتیک است. با افزایش تنش، شکاف در هیئت دولت روزبه‌روز عمیق‌تر می‌شد. کسی که وقوع فوری جنگ را در قاره با وضوح هرچه تمام‌تر می‌دید دریا سالار وینستون چرچیل بود. در ۲۸ جولای چرچیل به ناوگان نیروی دریایی فرمان داد که روانه پایگاه جنگیش در اسگپافلو گردد، که پایگاه نظامی دورافتاده‌ای در شمال جزایر بریتانیا بود، و بدین ترتیب آن را برای عملیات احتمالی آماده ساخت و احتمالاً از شر حمله غافلگیرکننده اژدرافکن‌ها نیز نجات داد. زمانی که آلمان در اول اگست به روسیه اعلان جنگ داد، چرچیل، پس از مشاوره با اعضای هیئت دولت، فرمان فعال کردن آن ناوگان را صادر کرد.

رؤسای همه کشورهای اروپایی درگیر در پیمان نظامی تحت فشار ستادهای کل خود مجبور شدند که فرمان آماده‌باش صادر کنند. فرماندهان نظامی، تحت فشار لگام‌گسیخته برنامه‌های زمان‌بندی شده تحمیلی خود، خواستار عملیات تهاجمی شدند تا مبادا حتی یک ساعت زمان تعیین‌کننده را از دست بدهند و به دشمن بسپارند. فشار در آستانه جنگ چنان بود که شروع آن، وقتی که بالاخره رخ داد، برای بسیاری به جای آن‌که توام با ترس باشد باعث آسودگی خاطر گردید.

جنگ‌های خندقی، محاصره‌ها، و درگیر شدن روسیه و ایالات متحد

ستاد فرماندهی آلمان امیدوار بود که بتواند با گسیل هفتاد و هشت لشکر به سوی جبهه غرب به پیروزی سریعی بر فرانسه نایل شود. در چند هفته اول به نظر می‌رسید که طرح اشلیفن عملی باشد، اما بعد از آن اوضاع بتدریج وخیم‌تر می‌شد. روس‌ها که به پیمان اتحادشان با فرانسه احترام می‌گذاشتند، دو ارتش را وارد آلمان کردند، و آلمانی‌ها خود را در یک جنگ دو جبهه‌ای یافتند. علاوه بر آن، انگلیس‌ها دست به ضد حمله شدیدی زدند. به این ترتیب امید آلمان برای شکست فرانسه با یک ضربه نقش بر آب شد.

از این لحظه به بعد، جنگ جهانی اول ویژگی جدید و ویرانگری پیدا کرد: جنگ خندقی بی نتیجه. مثلاً، نبرد «سُم» از جولای تا اکتوبر ۱۹۱۶ طول کشید، و پنجصد هزار آلمانی، چهار صد هزار انگلیسی، و دو صد هزار فرانسوی را به کام مرگ سپرد. با این حال هیچ چیزی عاید کسی نشد. سربازان برای تصرف چند متر زمین در عملیات بی‌پایانی که هر چند ماه یک بار شروع می‌شد تا ده‌ها هزار تن هلاک می‌شدند. در بهار ۱۹۱۵

آلمانی‌ها برای نخستین بار گاز سمی به کار بردند. گروه‌های انبوهی از نظامیان، در حالی که ماسک گاز زده بودند و سرنیزه‌ها و نارنجک‌هایشان را در هوا تکان می‌دادند تقریباً هر روزه در طول نبردهای سنگین از سنگرهایشان خارج می‌شدند. چند ابزار جنگی جدید نیز در صحنه ظاهر شدند. انگلیسی‌ها در اواخر جنگ تانک را وارد میدان کردند، و نبردهای هوایی تقریباً شبیه یک مسابقه ورزشی، دیده می‌شدند. اما زندگی اکثر سربازان در جبهه با غربت و نکبت سپری می‌شد، و مرگ نیز در دو قدمی آنان بود.

آلمانی‌ها، که نگران از دست دادن ناوگان جدیدشان در درگیری‌های مستقیم با ناوگان عظیم‌تر انگلیس‌ها بودند، از زیردریایی به مثابه سلاح عمده دریایی استفاده کردند و تعداد زیادی از کشتی‌های متفقین را غرق کردند. غرق کشتی انگلیسی «لوزیتینیا»، که ۱۱۸ تن امریکایی در آن جان سپردند، ایالات متحده را در آستانه جنگ با آلمان قرار داد. زمانی که آلمان در ۱۹۱۷ جنگ زیردریایی نامحدودی را از سر گرفت، ایالات متحده امریکا در (اپریل) وارد منازعه شد، و رئیس جمهور کشور، وودرو ویلسون، قول داد که جهان را «برای دموکراسی ایمن» سازد.

در فبروری ۱۹۱۷ نیکلای، تزار روسیه، از سمت خود کناره گرفت، و روسیه به مدت شش ماه توسط یک حکومت موقت، به رهبری سوسیالیست دموکراتی به نام الکساندر کرنسکی، اداره شد و به جنگ خود بر ضد آلمان ادامه داد. ویلسون، رئیس جمهور ایالات متحده، از کرنسکی به مثابه «شریکی مناسب در اتحادیه شرق» استقبال کرد. سرفرماندهی آلمان، که مشتاق بود روسیه را از جنگ خارج کند و بدین ترتیب از تنگنای وضعیت دوجبهه‌ای خلاص شود، با رقیب کرنسکی، انقلابی بلشویک و.ا. لینن، وارد معامله شد. قرار شد آلمانی‌ها از

انقلاب بلشویکی حمایت کنند و در عوض لینن هم قول داد در صورتی که به قدرت برسد روسیه را از جنگ خارج نماید. در اکتوبر ۱۹۱۷، زمانی که لینن بلشویک‌ها را در جهت به دست گرفتن قدرت رهبری می‌کرد و اتحاد جماهیر شوروی را بنیاد می‌نهاد، به قول خود وفا کرد و، در «عهدنامه برست لیتوفسک»، صلحی جداگانه با آلمانی‌ها منعقد ساخت.

پیمان‌شکنی روسیه آلمانی‌ها را قادر ساخت که به تهاجم نهایی بر ضد فرانسه و انگلستان در غرب دست بزنند، اما قدرت ایالات متحد موازنه را به نفع متفقین بر هم زد و در نوامبر ۱۹۱۸ قرارداد ترک مخاصمه امضا شد. آمار نهایی کشته‌شدگان وحشتناک بود: در هر یک از کشورهای اروپایی درگیر در جنگ بین یک تا دو میلیون تن کشته شدند.

صلح

فاتحان جنگ در زمستان ۱۹۱۹ در پاریس گردهم آمدند تا شرایط صلحشان را بر آلمان و اتریش تحمیل کنند. شرایط «پیمان ورسای»، که در مورد آلمان اعمال شد، و «پیمان سن ژرمن»، که در مورد اتریش-مجارستان به کار رفت، واقعا بی‌رحمانه بود، زیرا پرداخت غرامت بسیار سنگینی را بر عهده «قدرت‌های مرکزی» شکست خورده گذارده بودند. رهبران سه کشور بزرگ فاتح - وودرو ویلسون از ایالات متحده، دیوید لوید جورج از انگلستان، و ژرژ کلمانسو از فرانسه - دیدگاه‌های کاملاً متفاوتی از جهان آینده داشتند.

فرانسه خواهان بخش‌های وسیعی از سرزمین آلمان بود، انگلستان بر اشغال طولانی‌مدت راینلاند توسط متفقین اصرار داشت، و ویلسون رئیس جمهور امریکا از آرمان خود در زمینه تاسیس «جامعه ملل»، یعنی یک

هیئت دایمی بین‌المللی که تمام ملت‌ها بتوانند بدون جنگیدن اختلافاتشان را در آنجا با هم حل و فصل کنند، بشدت دفاع می‌کرد. در ازای امتیازاتی که به کلمانسو و لویدجورج تعلق گرفت، ویلسون توانست متحدانش را در مورد تشکیل جامعه ملل راضی کند، اما یکی از بزرگ‌ترین طنزهای تاریخ این بود که او نتوانست مردم کشور خودش را راضی نماید. این برنامه را سنای امریکا رد کرد، و در نتیجه «جامعه ملل» بدون مشارکت امریکا تشکیل شد.

پایان جنگ جهانی اول خبر از خیزش موقت دموکراسی در سراسر اروپا می‌داد. امپراتور اتریش در نوامبر ۱۹۱۸ استعفا داد، و اتریش و مجارستان سریعاً اعلان جمهوری کردند، بی آن‌که منتظر اجلاس صلح پاریس باشند. چکوسلوواکی، یوگسلاوی، و رومانی وسیع‌تر شده از جمله سایر کشورهایی بودند که از درون جنگ سر بر آوردند. امپراتوری آلمان چند هفته قبل از ترک مخاصمه از هم فروپاشید، زیرا نخبگان نظامی تبانی کردند که رژیم غیر نظامی سر کار آید تا بار رسوایی صلح را بر دوش کشد. امپراتوری جای خود را به جمهوری کوتاه‌مدتی داد که به «جمهوری وایمار» معروف است.

بالاخره در سال ۱۹۲۰، برای همراهی با اصل جدید خودگردانی ملی، هفت دولت مستقل در اروپا به وجود آمدند: فنلند، استونی، لاتویا (لتونی)، لیتوانی، پولند، چکوسلوواکی، و یوگسلاوی. علاوه بر آن، قسمت‌هایی از سرزمین مجارستان ضمیمه رومانی شد، و قسمت‌هایی از سرزمین ترکیه ضمیمه یونان گردید، و اتریش و مجارستان آنگاه تبدیل به دولت‌های کوچکی شده بودند که دیگر امپراتوری در آنها جایگاهی نداشت.

پیروزی خودگردانی ملی، بدبختانه، مبین پیروزی دموکراسی با دوام نبود. مثلاً، «جمهوری وایمار» در

آلمان خیلی زود جای خود را به رژیم نازی آدلف هیتلر سپرد، که به سرعت دموکراسی‌های نوپای اتریش و چکوسلوواکی را فتح کرد. اندکی بعد معلوم شد که امید بزرگ دموکراسی، «جامعه ملل»، در مقابل بی‌رحمی‌های دیکتاتورهای جدید در آلمان، روسیه، و ایتالیا ناتوان است. دموکراسی‌های جدید قربانی دیکتاتوری‌های جدید شدند: هیتلر اتریش و چکوسلوواکی را بلعیده بود؛ یوسیف استالین استونی، لاتویا، و لیتونی را ضمیمه کشور خود کرده بود؛ و بنیتو موسولینی، نخست‌وزیر ایتالیا، کشور اتیوپی در افریقا را تسخیر کرده بود. پایان جنگ جهانی اول نه تنها «جهان را برای دموکراسی ایمن» نکرد بلکه فقط زمینه را برای توفان جنگ جهانی دوم آماده ساخت.

جنگ جهانی دوم

جنگ جهانی دوم از سال ۱۹۳۹ تا ۱۹۴۵ میان قدرت‌های «محور» (عمدتاً آلمان، ایتالیا، و جاپان) و قدرت‌های «متفق» (عمدتاً انگلستان، فرانسه، ایالات متحد امریکا، شوروی، و چین) درگرفت. رهبران قدرت‌های محور - آدولف هیتلر، بنیتو موسولینی، و هیدکی توجو - همگی نفرت بی‌پایانی از نظام‌های

دموکراتیک داشتند، و تلاش می کردند که آنها را با تاکتیک حملات برق آسا نابود کنند. در پایان، هر سه دیکتاتور کشور هایشان را گرفتار شکست و تسلیم بدون قید و شرط کردند.

پیشینه

بذرهای جنگ جهانی دوم در خاک جنگ جهانی اول پاشیده شدند. آلمان، که از تورم فوق العاده شدید در دهه ۱۹۲۰ رنج می برد، شاهد محو کامل طبقه متوسط خود بود. حکومت آلمان، که به «جمهوری وایمار» معروف بود، گرفتار در میان جنبشهای افراطی فزاینده و مطالبات بیش از حد توان اتحادیه اش، هر روز ضعیف تر می شد. در سال ۱۹۲۳ هیتلر، که سرجوخه ارتش آلمان در دوران جنگ جهانی اول بود، «حزب ناسیونال سوسیالیست» (نازی) را بنیاد نهاد، و به مردم آن کشور قول داد که برایشان کار فراهم آورد، به تورم اقتصادی پایان دهد، و معاهده ننگین ورسای را لغو کند. هیتلر قول داد که آلمان، به رهبری نازیها، دوباره تبدیل به قدرت بزرگی شود و انتقام خود را از نظامهای دموکراتیک فرانسه و انگلستان، که غرامت های سنگین و کمرشکنی را بر اقتصاد آن کشور تحمیل کرده اند، بگیرد. بالاتر از همه این که آلمان خود را از چنگ یهودیان، که هیتلر آنان را نژادپرست می دانست و با این حال توانسته بودند آلمان را به چنان ورطه ای سوق دهند، خلاص کند.

موسولینی نیز، در حمله مشابهی به دموکراسی، در سال ۱۹۲۲ در ایتالیا دولتی فاشیستی به وجود آورده بود. در اتحاد جماهیر شوروی، مرگ و.ا. لنین در ۱۹۲۴ موجب کشمکش سختی میان مدعیان جانشینی وی شد که سرانجام به ظهور دیکتاتوری بی رحم دیگری انجامید:

یوسف استالین در اواخر دهه ۱۹۲۰ به عنوان رهبر بلامنازع دولت جدید کمونیستی ظاهر شد. در شرق دور، نیز، امپراتوری جاپان در ۱۹۳۱ آرمانهای توسعه طلبانه اش را با فتح منچوری (در بخش شمالی چین) تعقیب کرد.

در نخستین سالهای رکود جهانی که در ۱۹۲۹ آغاز گردید، نازیها حضور شان را در قوه قانونگذاری آلمان تحکیم کردند، و در جنوری ۱۹۳۳ هیتلر توسط رهبر سالخورده جنگ جهانی اول، پاول فون هیندنبورگ، به سمت پیشوای «رایش آلمان» منصوب شد.

آلمان نازی تهاجم خود را بر ضد تمدن هنگامی آغاز کرد که، در مارچ ۱۹۳۸، کشور همسایه اش اتریش را بدون شلیک حتی یک گلوله اشغال کرد. هیتلر که اکنون گستاخ شده بود خواستار همه مناطق آلمانی زبان چکوسلوواکی، یعنی زوتلاند، بود. انگلستان و فرانسه، در کنفرانس سرنوشت سازی که در مونیخ با هیتلر داشتند، فریب قول هیتلر را مبنی بر این که زودتتلاند «آخرین تقاضای ارضی» او است خوردند، و چکوسلوواکی را به او واگذار کردند.

هیتلر در مارچ ۱۹۳۹ به چکوسلوواکی حمله کرد؛ چکها، که متحدانشان به آنها پشت کرده بودند، سرعت تسلیم شدند. انگلستان و فرانسه در آن موقع قول دادند که اگر آلمان به پولند حمله کند وارد جنگ خواهند شد. درست در تدارک اجرای همین کار، و در میان بهت و حیرت نظامهای دموکراسی، هیتلر در اگست همان سال با استالین پیمان عدم تجاوز امضا کرد. دیکتاتور نازی امیدوار بود که با این کار از درافتادن به دام جنگ دوجبهه ای، که به شکست آلمان در جنگ جهانی اول کمک کرده بود، رهایی یابد. استالین نیز، به نوبه خود، امیدوار بود که هیتلر و متفقین غربی در کشمکش خونین و بلندمدت درگیری

شوند که تنها شوروی بتواند از آن سود برد. هیتلر، که از پیمان‌ش با اتحاد شوروی اطمینان یافته بود، در اول سپتامبر ۱۹۳۹ به پولند حمله برد. دو روز بعد، انگلستان و فرانسه به آلمان اعلان جنگ دادند. دوران آرامش بسر آمد. جنگ جهانی دوم آغاز شده بود.

حملات برق‌آسا و بمباران انگلستان

تاکتیک‌های نظامی آلمان در جنگ جهانی دوم با تاکتیک‌های جنگ قبلی بسیار متفاوت بودند. جنگ خنثی درازمدت جای خود را به جنگ برق‌آسا داد. آلمان با سرعت نیمه غربی پولند را تسخیر کرد، و استالین نیمه شرقی آن را. استالین از پیمانی که با هیتلر بسته بود باز هم بهره برد و سه کشور بالتیک - استونی، لتونی (لتونی)، و لیتوانی - را ضمیمه اتحاد جماهیر شوروی کرد. در سال ۱۹۴۰ هیتلر خشم خود را متوجه سراسر اروپای غربی ساخت. یک بار دیگر، مانند جنگ جهانی اول، بی‌طرفی بلجیم پایمال شد و هیتلر از طریق آن کشور به فرانسه حمله کرد. اما این بار ارتش آلمان به پاریس رسید، و فرانسه تسلیم شد. فتح هالند، دانمارک، و ناروی به دنبال آن سریعاً صورت گرفت. سویدن و سوئیس توانستند بی‌طرفی خود را حفظ کنند.

هیتلر سپس توجه خود را معطوف به انگلستان کرد. لندن چندین ماه زیر بمباران هوایی بی‌رحمانه‌ای قرار گرفت که هدفش تضعیف اهالی این جزیره بود تا نتوانند در برابر تهاجم آلمان مقاومت کنند. نخست‌وزیر انگلستان، وینستون چرچیل، قول داد که ملت او هیچ‌گاه تن به تسلیم نخواهد داد و، به رغم بمباران‌های بی‌رحمانه مداوم، انگلستان با قدرت ایستادگی کرد. به قول چرچیل، این «زیباترین ایام آن کشور» محسوب می‌شد. هیتلر برای اولین بار دچار تردید شد. رئیس

جمهور آمریکا، فرانکلین د. روزولت، در حالی که رسماً بی‌طرفی آمریکا را حفظ می‌کرد، قبلاً قول داده بود که ایالات متحد را تبدیل به زرادخانه بزرگ دفاع از دموکراسی کند. برای تحقق این قول، تعدادی ناوشکن که بسیار مورد نیاز انگلیسیان بود به آنها قرض داد و در عوض توانست از پایگاه‌های دریایی آنها استفاده کند.

در زمستان ۱۹۴۰، هیتلر، که در آن زمان در اوج قدرت بود، به حرکت بعدیش می‌اندیشید. آیا باید در حمله به انگلستان اصرار ورزد و فتوحاتش را در اروپای غربی کامل کند؟ یا باید به شرق رو کند، پیمان عدم تعرضش با استالین را بشکند، و بر ضد متحدش، اتحاد جماهیر شوروی، وارد جنگ شود. تصمیمی که هیتلر در جنوری ۱۹۴۱ برای حمله به روسیه گرفت بذر نابودی او را در درون خود می‌پروراند. این نقطه عطفی در جنگ جهانی دوم بود.

تدارکات حمله به روسیه

برای این‌که نفرت هیتلر از روسیه را درک کنیم، کافی‌است به یاد بیاوریم که هیتلر راه خود را برای رسیدن به قدرت با خون کمونیست‌ها هموار کرد. با قطبی شدن جامعه آلمان به راست و چپ به علت بحران فزاینده اقتصادی و موجی از بیکاری، هیتلر بتدریج درک کرد که کمونیست‌ها تنها مانع جدی در برابر هدف‌های او هستند و، پس از یهودیان، بدترین شمن او بشمار می‌آیند. اعضای گروه ضربت او در زدوخوردهای کافه‌ای، مش‌زن‌ها در سالون‌های اجتماعات شلوغ، و در نبردهای خیابانی بی‌شماری با آنها برخورد می‌کردند. از آنجا که روسیه پایگاه جنبش

کمونیستی جهان بود، جاه طلبی نظامی هیتلر برای فتح آن کشور طی سالیان متمادی تبدیل به عقده شده بود.

هیتلر متوجه شد که نظر استالین در مورد فتوحات ارضی شبیه به نظر خود او است، و از این رو خشمش بر ضد روسیه بلشویک ضدچندان شد. پس از حمله استالین به فنلند در اواخر ۱۹۳۹، هیتلر به فرماندهانش دستور داد که تا پاییز ۱۹۴۰ خود را برای تهاجم به روسیه آماده کنند. اعتراض فرماندهان ستادکل در مورد این که چنین برنامه زمان بندی شده کوتاهی موجب بروز مسایل تدارکاتی لاینحلی خواهد شد، هیتلر را واداشت که حمله خود را تا بهار سال ۱۹۴۱ به تعویق اندازد. زمانی که ارتش آلمان کشورهای دانمارک و ناروی را در بهار ۱۹۴۰ فتح کرد، استالین نیز پایگاه های ارتش سرخ را در استونی، لاتویا و لیتوانی مستقر ساخت تا آن کشورها را به خاک خود ضمیمه کند. در ماه جون، استالین استان های بسارایا و بوکووینا را از رومانی گرفت، و در ۲۱ ماه جون سه کشور بالتیک را اشغال کرد. در همان روز، هیتلر در نطقی آتشین خطاب به فرماندهانش دستور داد که مطالعات فوری در مورد عملی بودن فتح روسیه به عمل آورند.

مشغولیت ذهنی هیتلر در مورد شوروی اکنون نظر او را در مورد حمله به انگلستان تحت الشعاع قرار داد. چنان در مورد نابودی روسیه بی طاقث شده بود که در جولای ۱۹۴۰ به فرماندهانش گفت که تصمیم لجوجانه انگلستان برای ادامه جنگ را تنها می توان با امیدی که به ورود روسیه به جنگ دارد تبیین کرد. بر این اساس، هیتلر استدلال می کرد که نخست روسیه باید نابود شود. نفرت هیتلر از روسیه او را در برابر واقعیت های راهبردی (استراتژیک) حاکم در تابستان ۱۹۴۰ کاملاً کور کرده بود. استالین به هیچ وجه تمایلی به کمک به انگلستان، در صورتی که آن کشور گرفتار مخمصه می

شد، نداشت. اگر هیتلر چنان مجذوب آرزوی انهدام روسیه نشده بود، کاملاً قابل تصور است که وی می توانست ضربه مرگبار بر انگلستان وارد آورد.

در پاییز سال ۱۹۴۰ هیتلر بخش های وسیعی از ماشین جنگی آلمان، یعنی ورماخت، را مخفیانه به شرق منتقل کرد. روز پانزدهم ماه می به عنوان روز حمله به روسیه تعیین شد. هیتلر سراسر زمستان را به طراحی «عملیات بارباروسا» پرداخت، که بر اساس آن آلمانی ها با دو سپاه عظیم، یکی به سوی لنینگراد در شمال و دیگری به سوی کییف، در جنوب، به درون خاک شوروی رخنه می کردند. در طرح هیتلر، زمانی که بقیه شهرهای غربی روسیه فتح می شدند، مسکو خود به خود سقوط می کرد. هیچ مدرکی دال بر مخالفت فرماندهان مورد اعتماد هیتلر با «عملیات بارباروسا» وجود ندارد.

در اثنای این دوره حساس دو حادثه رخ داد که موجب به تأخیر افتادن حمله هیتلر به روسیه گردید. در اکتوبر ۱۹۴۰، موسولینی، که در پی عظمت نظامی خود بود، در حمله ای غافلگیرانه به یونان تاخت. در اندک زمانی، حمله ایتالیا به شکست کامل انجامید، و در جنوری ۱۹۴۱ موسولینی مجبور شد که از هیتلر کمک نظامی بخواهد. هیتلر اجابت کرد، و در اپریل ۱۹۴۱ تانک های نازی وارد آتن شدند و صلیب شکسته آلمان نازی بر فراز آکروپولیس آویخته شد. ولی این مانور انحرافی به بهای زمینگیر شدن دوازده لشکر آلمان در خاک یونان شد.

حادثه دوم، که بیش از اولی اهمیت داشت، کودتای یوگسلاوی در ۲۶ ماه مارچ بود. در آن شب حکومت نایب السلطنه، شاهزاده پاول، یکی از دست نشاندهان واقعی هیتلر، سرنگون گردید. پتر، که وارث تاج و تخت بود، پادشاه شد، و صرب ها صریحاً اعلان کردند که

دوران سرسپردگی یوگسلاوی به آلمان به پایان رسیده است. کودتای بلگراد هیتلر را بشدت خشمگین ساخت. فرماندهانش را فوراً فراخواند و به آنها اعلام کرد که یوگسلاوی باید بی‌رحمانه سرکوب شود و دستور تهاجمی فوری را صادر کرد. شروع «عملیات بارباروسا» بناچار حدود پنج هفته به تأخیر افتاد.

باز هم هیچ‌یک از فرماندهان حاضر در جلسه مخالفتی با او نکرد. اما شش ماه بعد، زمانی که سپاهیان آلمانی سه یا چهار هفته مانده به زمانی که به نظر فرماندهان برای پیروزی نهایی لازم بود در برف سنگین و سرمای شدید گرفتار شدند. رئیس ستاد ارتش آلمان ناچار شد به تلخی به یادآورد که به تعویق افتادن بارباروسا احتمالاً مصیبت‌بارترین تصمیم‌گیری نظامی در کل جریان جنگ بوده است. رهبر نازی‌ها، برای خالی کردن کینه شخصی خود بر سر یک ملت کوچک اسلاو، فرصت نابودی اتحاد شوروی را از دست داد. هیتلر نیز کمی قبل از مرگش به همین نتیجه رسید. همان‌گونه که آوگوستوس خطاب به آسمان بی‌رحم فریاد کشیده بود، «واروس، سپاهیان مرا پس بده!» هیتلر نیز، در پناگاه زیرزمینی صدرات عظمای رایش، در حالی که روس‌ها در چند قدمی او بودند، خشمگینانه به سوی تصویر فردریک کبیر فریاد کشید: «پنج هفته مرا به من پس بده!»

حمله به روسیه

با برنامه‌ریزی مجدد قرار شد که حمله به اتحاد شوروی در ۲۲ جون صورت گیرد. هیتلر جنگ آینده را به مثابه مرگ و زندگی میان دو ایدئولوژی مخالف توصیف کرد؛ و هیچ‌گونه ترحمی هم در کار نخواهد بود. از آنجا که روسیه در کنفرانس‌های لاهه شرکت

نکرده بود و بنابراین نمی‌توانست تقاضای حمایت تحت مقررات آنها را داشته باشد، می‌شد از نقض قوانین بین‌المللی در مورد آن چشم پوشید. سرکردگان ارتش شوروی که تسلیم شده بودند اعدام شدند. پنج سال بعد در محاکمات جنایات جنگی در دادگاه نورنبرگ، وقتی که موضوع این فرمان رسوای سرفرماندهی عنوان شد، بسیاری از فرماندهان اقرار کردند که از آن وحشت کرده بودند اما شجاعت ابراز مخالفت با آن را نداشتند.

طی هفته‌های آخر قبل از تهاجم، هیتلر متناوباً به بررسی جزئیات طرح نظامی و تخیلات مربوط به اقداماتی که می‌خواست در مورد روس‌های منفور انجام دهد می‌پرداخت. قرار شد که در صبحگاه پس از انقلاب تابستانی ارتش آلمان به داخل روسیه هجوم برد، و هنوز مدت زمانی طولانی مانده به انقلاب زمستانی روسیه را از نقشه جغرافیا حذف کند.

وقتی که حمله آلمان به روسیه آغاز شد، هیتلر رهبر مطلق مخوف‌ترین ماشین جنگی بود که جهان به خود دیده بود: ۱۵۴ لشکر آلمانی، و دسته‌های ذخیره از فنلندی‌ها و رومانیایی‌ها، در مرز روسیه تجمع کرده بودند؛ ۳۰۰۰ تانک و ۲۰۰۰ هواپیما آماده جنگ بودند، فرماندهانی که به علت پیروزی‌های مکرر سرحال بودند رهبری ورماخت (ارتش آلمان) را بر عهده داشتند.

حمله به روسیه کاملاً غافلگیرکننده بود، نه چندان به دلیل بصیرت هیتلر بلکه به سبب امتناع لجوجانه استالین از پذیرش این‌که حمله‌ای غافلگیرانه‌ای در شرف وقوع است. در شب حمله، مسکو در خواب آرامی فرورفته بود. هنگام سحر، فرمانده یکی از پاسگاه‌های کوچک مرزی شوروی با آتش توپخانه از خواب بیدار شد. وقتی که به فرمانده‌اش تلفن کرد تا گزارش واقعه را به او بدهد، پاسخ شنید: «تو باید دیوانه باشی.» در این

اثنا آلمانی‌ها پاسگاه مرزی را درنوردیدند و به عمق خاک روسیه نفوذ کردند.

با بررسی این حوادث، انسان از درگیری خصوصی و شخصی هیتلر در جنگ روسیه متحیر می شود. ضرورت انهدام ملت منفور اسلاو او را، هم قبل از نبرد و هم پس از آن، در مورد واقعیت‌های راهبردی در روسیه کاملاً کور کرده بود. از این‌رو، سربازان آلمانی، که از پیروزی خود در تابستان اطمینان داشتند، با اونیفورم تابستانی پا به خاک روسیه نهادند. هیچ‌گونه تدارکاتی برای مقابله با زمستان روسیه فراهم نشده بود. انسان‌ها و خودروها کاملاً مجهز بودند، اما فقط برای یک حمله برق‌آسای دیگر. از تجربیات چارلز دوازدهم، پادشاه سویدن، و ناپلئون بناپارت، که در برف‌های روسیه گرفتار سرنوشت شومی شده بودند، درس عبرت گرفته نشد. با این حال، هیتلر برای بزرگ‌ترین اقدام مخاطره‌آمیز نظامی خود دو نماد را به کار برد که مفاهیمی عجیب و تلخ را القا کردند. «بارباروسا» یکی از صلیبون «امپراتوری مقدس روم» بود که در ماموریتش در شرق شکست خورده و غرق شده بود. جسد و مقبره او گم شدند. حتی از آن هم عجیب‌تر، انتخاب روز ۲۲ جون به عنوان روز مؤاخذه بود. هیتلر هیچ‌گاه از سرنوشت سپاه عظیم ناپلئون در عقب‌نشینی از مسکو در ۱۸۱۲ یاد نکرد و معلوم نیست که آیا او می دانست که ۲۲ جون مصادف با سالروز حمله ناپلئون به روسیه تقریباً در یک قرن و نیم پیش از آن بوده است یا نه.

جنگ در شرق، درگیر شدن امریکا، و «راه‌حل نهایی» هیتلر

با درگیری مجدد قدرت‌های استعماری اروپا در جنگ، جاپان، که از سال ۱۹۴۰ به این سو متحد آلمان و ایتالیا بود، پایگاه خود را در چین مستحکم ساخت و شروع به اشغال هندوچین فرانسه کرد. در هفتم دسامبر ۱۹۴۱، هواپیماهای جاپانی، با حمله ویرانگر بر ضد ناوگان امریکایی در پرل‌هاربر در هاوایی، پیشدستی کرد و موجب ورود سریع امریکا به جنگ شدند. جاپان، به رهبری نخست‌وزیر کشور، جنرال توجو، قصد داشت که ناوگان امریکا را کاملاً نابود کند، امریکا را از اقیانوس آرام بیرون بیندازد، و آسیا را تبدیل به «حوزه رونق مشترک شرق آسیای بزرگ‌تر» کند، که عنوانی به ظاهر زیبا برای استعمار اقتصادی بی‌رحمانه‌ای بود. جاپان، که برای راه‌اندازی ماشین جنگی خود در جستجوی مواد خام بود، به غارت آسیای جنوب شرقی، فیلیپین، هندوچین فرانسه (ویتنام)، جزایر هند شرقی (اندونزی)، و مالایای برتانيا (مالزی) پرداخت.

وضع متفقین در ۱۹۴۲ اسفناک بود: هیتلر شهر استالینگراد را در اعماق خاک شوروی (و لنینگراد، دومین و مهم‌ترین شهر استراتژیک شوروی را در حوزه دریای بالتیک م) در محاصره گرفته بود؛ سپاهیان‌ش در بخش شمالی آفریقا بیشتر خاک آفریقای شمالی را تحت رهبری فیلدمارشال اروین رومل، معروف به «روباه صحرا»ی آلمان، اشغال کرده بودند؛ و جاپان اقیانوس آرام را تبدیل به یکی از دریاچه‌های خود کرده بود. ولی دیری نپایید که جریان وقایع تغییر کرد.

در زمستان سال ۱۹۴۲ هیتلر نبرد استالینگراد را رها کرد، و این اولین شکست عظیم نازی‌ها در جنگ بود. رومل نیز در العلمین و سایر نبردهای اصلی در شمال آفریقا برای نخستین بار شکست خورد. در آن سوی کره ارض، امریکایی‌ها در جنگ دریایی عمده‌ای بر ضد جاپانی‌ها در میدوی پیروز شدند. از این تاریخ به بعد،

دوره افول آلمان و جاپان آغاز گردید. طی دو سال، ارتش‌های شوروی و نازی نبردهای خونین و وحشتناک خود را، در حالی که ارتش سرخ به سوی غرب پیشروی می‌کرد، ادامه دادند. هیتلر کوشید که قدرت خود را در قاره اروپا تحکیم کند ولی هیچ‌گاه طرح اولیه‌اش را در مورد حمله به انگلستان اجرا نکرد. در عوض بیشترین درنده‌خویی خود را متوجه یهودیان ساخت.

در سال ۱۹۴۲ در کنفرانس ویژه‌ای که در وانزه تشکیل شد، رهبران عالی‌رتبه نازی برنامه‌ای تحت عنوان «راه حل نهایی» برای انهدام منظم یهودیان اروپا طرح‌ریزی کردند. برای نیل به این هدف، اردوگاه‌های انهدام وسیع در آلمان (داخائو) و پولند (تربلینکا، سوبیبور، و، وحشتناک‌تر از همه، آشویتس) دایر گردیدند. روی هم رفته نازی‌ها بیش از شش میلیون یهودی را در اردوگاه‌های مرگ، پیش از آن‌که متفقین آنها را به سال ۱۹۴۵ نجات دهند، به قتل رساندند. حتی زمانی که نازی‌ها به سال ۱۹۴۴ در آستانه شکست در جنگ قرار داشتند، قطارهای مرگ همچنان به سوی آشویتس روان بودند.

یهودیان یگانه قربانیان آسیب‌های ناشی از نفرت هیتلر نبودند. ماشین جنایت نازی‌ها پنج میلیون نفر از سایر گروه‌های اقلیت، از جمله کولی‌ها و همجنس‌بازان را، که هیتلر آنها را مادون انسان می‌دانست، نیز نابود کرد.

پیروزی متفقین و عواقب آن

مردم درمانده‌ای که سرزمینشان به اشغال نازی‌ها درآمده بود با پیاده شده متفقین در سواحل نورماندی، در شمال فرانسه، در «دی-دی»، یعنی ششم جون ۱۹۴۴، امید تازه‌ای یافتند. نیروهای امریکایی، انگلیسی،

کانادایی، و فرانسه آزاد تحت فرمان جنرال دوایت د. آیزنهاور به سوی راین حرکت کردند و سپس وارد خاک آلمان شدند - تنها مانع موقتی که در سر راهشان قرار گرفت آخرین پایگاه هیتلر بود که با «نبرد بالچ» در بلجیم در زمستان سال ۱۹۴۴ از میان برداشته شد. در اوایل سال ۱۹۴۵ امریکایی‌ها و روس‌ها در کنار رودخانه ایلب ملاقات و آلمان را به دو نیمه تقسیم کردند. در ۳۰ اپریل، هیتلر که فهمیده بود جنگ را باخته است، در سنگر زیرزمینی خود در برلین دست به خودکشی زد. در وصیت‌نامه سیاسی سازمان جهانی یهود را مسئول شکست آلمان دانست.

در حوزه اقیانوس آرام جنگ سه ماه دیگر نیز ادامه یافت. در اوایل اگست ۱۹۴۵، بر اساس دستوری که رئیس جمهور هری ترومن صادر کرد، ایالات متحد دو بمب اتمی در جاپان فرو ریخت، اولی در هیروشیما و دومی نیز به فاصله کوتاهی در ناکاساکی. کمی پس از آن، جنرال داگلاس مک آرتور در داخل کشتی جنگی میزوری تسلیم جاپان را پذیرفت. جنگ جهانی دوم به پایان رسیده بود. سه قدرت محور، یعنی آلمان، جاپان، و ایتالیا، ناچار شدند که شرایط تسلیم را از فاتحان - امریکا، انگلستان، فرانسه، شوروی، و چین - بدون قید و شرط بپذیرند.

جنگ جهانی دوم یکی از مخرب‌ترین نبردهای تاریخ بود. تقریباً ۵۰ میلیون نفر نظامی و غیرنظامی در فاصله سپتامبر ۱۹۳۹ و اگست ۱۹۴۵ نابود شدند. یک بار دیگر، همچون بیست سال قبل از آن، دموکراسی به طور نسبی بر دیکتاتوری پیروز شد. آلمان به اشغال امریکا، انگلستان، فرانسه، و شوروی درآمد. در حالی استالین آلمان شرقی را سریعاً تبدیل به یکی از اقمار شوروی نمود، سه کشور متحد غربی زمینه را برای حکومتی دموکراتیک در آلمان، که پایتختش شهر بن بود،

فراهم ساختند؛ «جمهوری فدرال آلمان» نسبت به سلف ضعیف خود، یعنی «جمهوری وایمار»، دوام بیشتری داشت.

در حوزه اقیانوس آرام، ایالات متحد آمریکا تنها قدرتی بود که جاپان را اشغال کرد. قانون اساسی جدیدی که جنرال مک آرتور برای جاپانی‌ها تدوین کرده بود آن کشور را برای همیشه از ورود به جنگ باز می داشت و زمینه را برای نوعی دموکراسی موفق جاپانی مهیا ساخت. جنایت‌کاران جنگی، هم در آلمان و هم در جاپان، محاکمه شدند. متفقین از ماجرای ورسای این درس را گرفته بودند که دیگر از کشورهای مغلوب غرامتی درخواست نکنند. به جای آن، هم آلمان غربی و هم جاپان تشویق شدند که از طریق «طرح مارشال»، که طرح امریکایی برای کمک اقتصادی بود و عنوانش را نیز از نام وزیر امور خارجه آمریکا و جنرال سابق یعنی جورج مارشال گرفته بود، و سایر اقدامات برای بازسازی، در مسیر بهبود قرار گیرند.

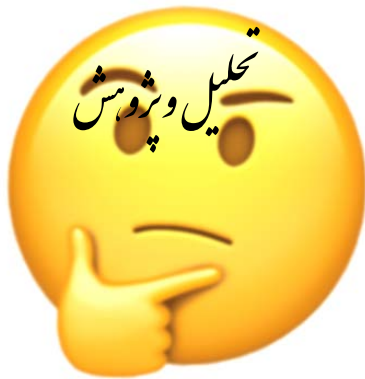
ولی، به هر حال، نگذاشتند که در اروپای شرقی دموکراسی پیروز شود. استالین هنوز هم مایل به گسترش امپراتوری شوروی بود. پس از پایان جنگ و عقب‌نشینی ارتش نازی‌ها، استالین در مجارستان، پولند، رومانی، بلغارستان، و آلبانیا حکومت‌های دست‌نشانده مستقر کرد. در سال ۱۹۴۸، حتی چکوسلوواکی، که در فاصله میان دو جنگ جهانی دارای حکومت دموکراتیک نسبتاً مستحکمی بود، به صورت کشوری کمونیستی درآمد. جنگ جهانی دوم دنیا را، به قول وودرو ویلسون، رئیس جمهور آمریکا در طی جنگ جهانی اول، برای دموکراسی ایمن نساخته بود. جنگ راه را برای کشمکش نامعلومی به نام جنگ سرد باز کرد، جنگی که خود تبدیل به شمشیر داموکلس جدیدی شد که بیش از چهل سال بر فراز سر انسان‌ها آویزان بود.

دموکراسی در ایالات متحد زمانی شکست سختی خورد که حکومت آن کشور امریکایی‌های جاپانی تبار را در دوران جنگ جهانی دوم در مراکز جدیدی اسکان داد و در نتیجه حقوق آنها را به عنوان شهروند امریکایی نقض کرد. برعکس، زمانی‌که ارتش امریکا تصمیم گرفت در خلال جنگ تبعیض را در میان نظامیان از بین ببرد، طرح موقتی که دائمی شد، (با دریغ، حکومت دونالد ترامپ در دور دوم ریاست جمهوری‌اش روند حذف زنان از رده‌های خاص نیروهای نظامی این کشور در حال اجرا قرار داد. م) دموکراسی از نو رونق یافت.

شاید ماندگارترین پیامد مثبت جنگ ایجاد «سازمان ملل متحد» در سال ۱۹۴۵ بود. یکی از بخش‌های عمومی آن، یعنی «مجمع عمومی»، امروزه تقریباً همه ملل عالم را در بر دارد و تبدیل به نوعی مجلس جهانی شده است، که به احتمال زیاد نشانه‌ای از پیشرفت آهسته ولی استوار دموکراسی در سراسر جهان است.

- برگرفته از دایرة المعارف دموکراسی،
- تلخیص و تفسیر از ه. تاج

این رشته ادامه دارد

از چکیده های اتاق فکر

پژوهشی از: ن. خیابند

د خپلواکۍ پیغام د نن او سبا نسلونو ته؛ ملي مسؤولیت، وطنپالنه او دولت جوړونه

بنسټونه پیاوړي نه کړل، او راتلونکي نسل ته باید کوم درس پرېږدو؟

د خپلواکۍ ریښتیني درناوی یوازې په بیرغونو، شعارونو او تاریخي ویاړونو نه بشپړېږي. خپلواکي هغه مهال ژوندی ارزښت گرځي چې په یوه پیاوړي دولت، متحد ملت، قانونمند نظام، اقتصادي وړتیا، علمي پرمختګ او متوازن بهرني سیاست کې تجسم ومومي.

له ۱۹۱۹ څخه ستر تاریخي پیغام؛

د شلمې پېړۍ په پیل کې افغانستان د دوو سترو قدرتونو - بریتانوي هند او تزاري روسیې، او وروسته شوروي روسیې - ترمنځ په یوه حساس جیوپولیتیک موقعیت کې پروت و. د نولسمې پېړۍ انګرېز - افغان جګړو او د سیمې د قدرتونو سیالیو افغانستان ته دا

د ملتونو په تاریخ کې ځینې ورځې یوازې د تقویم پاڼې نه وي، بلکې د هغوی د سیاسي هویت، ملي ارادې او تاریخي حافظې برخه ګرځي. د افغانستان لپاره د خپلواکۍ د بېرته ترلاسه کولو ورځ له همدې تاریخي ورځو څخه ده. په ۱۹۱۹م کال کې د افغانستان د بهرني سیاست د خپلواکۍ تثبیت یوازې یوه دیپلوماتیکه یا پوځي لاسته راوړنه نه وه؛ تر شا یې د یوه ملت دا اراده پرته وه چې د خپل برخلیک د ټاکلو واک باید د همدې خاورې د خلکو او دولت په لاس کې وي.

خو له خپلواکۍ څخه د څه باندې یوې پېړۍ په تېرېدو سره زموږ اساسي پوښتنه باید یوازې دا نه وي چې خپلواکي مو څنګه ترلاسه کړه؟ تر دې مهمه پوښتنه دا ده چې موږ له ترلاسه شوې خپلواکۍ سره څه وکړل، ولې مو د هغې د ساتنې لپاره لازم سیاسي او دولتي

تجربه ورکړې وه چې جغرافیه هم فرصت دی او هم خطر.

په ۱۹۱۹م کال کې د امیر حبیب الله خان تر وژل کېدو وروسته امان الله خان واک ته ورسېد. د هغه د واکمنۍ له لومړنیو مهمو سیاسي اهدافو څخه د افغانستان د بهرني سیاست بشپړه خپلواکي وه. درېیمه انگرېز - افغان جگړه لنډه وه، خو سیاسي پایله یې د افغانستان لپاره تاریخي اهمیت درلود. د ۱۹۱۹م کال د راولپنډۍ تړون او ورپسې دیپلوماتیکو تړونونو د افغانستان د بهرنیو اړیکو د خپلواکۍ لاره هواره کړه، او د ۱۹۲۱م کال انگرېز - افغان تړون دغه وضعیت لا روښانه او تثبیت کړ.

له همدې ځایه د استقلال لومړنی ستر درس راولاړېږي:

ملي حاکمیت هغه وخت مانا پیدا کوي چې یو دولت د خپلې خاورې، کورني نظام او بهرني سیاست په اړه د تصمیم نیولو واقعي وړتیا ولري.

امان الله خان د خپلواکۍ تر ترلاسه کولو وروسته هڅه وکړه چې افغانستان یوازې له بهرني نفوذ څخه آزاد نه، بلکې په دننه کې هم د یوه معاصر دولت پر لور بوځي. د ۱۹۲۳م کال اساسي نظامنامه، د ادارې د عصري کولو هڅې، د تعلیم پراختیا، له نړۍ سره د مستقیمو دیپلوماتیکو اړیکو ټینګول او د دولت د بنسټونو د جوړولو پروګرامونه د همدې فکر برخې وې.

د دغو اصلاحاتو د بریاوو او ناکامیو په اړه بېلابېل تاریخي قضاوتونه شته؛ خو یو حقیقت روښانه دی: سیاسي استقلال، که د دولت جوړونې له پروژې سره یوځای نه شي، نیمګړی پاتې کېږي.

خپلواکي یوازې له بهرني اشغال څخه خلاصون نه دی؛

په کلاسیک سیاسي مفهوم کې استقلال د دولت د حاکمیت له اصل سره تړلی دی؛ یعنې دولت باید په خپله خاوره کې لوړ سیاسي صلاحیت ولري او په بهرنیو اړیکو کې د بل دولت تابع نه وي.

خو په یوویشتمه پېړۍ کې استقلال تر دې پراخه مانا لري.

یو هېواد کېدای شي رسمي بیرغ، سرحدونه، حکومت او نړیوال حقوقي شخصیت ولري، خو که امنیت یې د نورو په مرستو، اقتصاد یې په بهرنیو منابعو، سیاسي تصمیمونه یې په بهرنیو فشارونو او د دولت بقا یې په نړیوالو معاملاتو پورې تړلې وي، د هغه استقلال له جدي محدودیتونو سره مخامخ وي.

له همدې امله د معاصر استقلال پنځه بنسټیز اړخونه سره تړلي دي: سیاسي حاکمیت، مؤثر دولت، اقتصادي وړتیا، ټولنیز - ملي انسجام او متوازن نړیوال سیاست.

د دغو ستونزو له کمزورۍ سره استقلال له حقوقي مفهوم څخه ورو ورو په سمبولیک مفهوم بدلېدای شي.

د افغانستان تر ټولو دردناک تاریخي درس؛

د افغانستان د وروستیو څه باندې پنځو لسيزو تاریخ موږ ته یوه سخته تجربه راکړې ده.

د ۱۹۷۳م کال له کودتا، د ۱۹۷۸م کال د ثور له بدلون، د ۱۹۷۹م کال د شوروي پوځي مداخلې، د ۱۹۹۰مو کلونو له کورنیو جګړو، د طالبانو له لومړۍ واکمنۍ، د ۲۰۰۱م کال له نړیوالې پوځي مداخلې، د جمهوریت له شل کلنې تجربې او د ۲۰۲۱م کال د واک له قبضي وروسته افغانستان څو ځله د داخلي سیاسي

سياليو او بهرنيو ستراتيژيکو رقابتونو د تقاطع په میدان بدل شو.

د دې اوږدې تجربې تر ټولو مهم درس دا دی چې د بهرني نفوذ دروازه اکثره وخت د داخلي کمزورۍ له لارې پرانیستل کېږي.

کله چې ملي بنسټونه کمزوري وي، سیاسي ډلې له بهرنيو قدرتونو سره د کورنیو سیالانو پر ضد اړیکې جوړوي، وسله د سیاست ځای نیسي، قانون د زور تابع کېږي او ملي گټې د تنظیمي، قومي، شخصي یا ایديولوژیکو گټو قرباني کېږي؛ بهرنی مداخله گر د نفوذ لپاره چمتو میدان پیدا کوي.

له همدې امله د استقلال دفاع یوازې په سرحد کې نه کېږي؛ د استقلال لومړۍ دفاعي کرښه د دولت دننه ده.

قوي اداره، قانون، ملي پوځ او امنیتي بنسټونه، تعلیم، اقتصادي بنسټونه، مسلکي دیپلوماسي او د خلکو سیاسي اعتماد د خپلواکۍ تر ټولو پیاوړې سنگرونه دي.

وطنپالنه؛ احساس که مسؤلیت؟

وطنپالنه طبیعي احساس دی. انسان له خپلې خاورې، ژبې، کلتور، تاریخ او ټولنې سره عاطفي اړیکه لري. خو سیاسي وطنپالنه باید یوازې احساس پاتې نه شي.

د معاصر دولت په منطق کې وطنپالنه درې اړخونه لري:

حق، مسؤلیت او مشارکت.

اتباع حق لري چې دولت یې امنیت، عدالت، تعلیم، انساني کرامت او اساسي آزادۍ خوندي کړي؛ خو په مقابل کې د قانون رعایت، د عامه شتمنۍ ساتنه، مالیاتي او مدني مسؤلیت، د ملي وحدت دفاع او د ټولنې په جوړولو کې برخه اخیستل هم د اتباعو مسؤلیت دی.

له همدې امله هغه څوک چې د وطن شعار ورکوي خو قانون ماتوي، فساد کوي، عامه شتمني شخصي کوي، قومي نفرت خپروي یا د شخصي قدرت لپاره بهرني ملاتړ ته لاس اوږدوي، د وطنپالنې له سیاسي مفهوم سره په تضاد کې عمل کوي.

وطنپالنه باید له شعار څخه په مدني اخلاقو بدله شي.

دولت جوړونه؛ د استقلال دویم پړاو؛

که ۱۹۱۹م کال د افغانستان د سیاسي استقلال تاریخي سمبول وي، د نن نسل مسؤلیت باید د مؤثر، مشروع او دوامدار دولت جوړول وي.

دولت یوازې حکومت نه دی.

حکومتونه بدلېږي؛ خو دولت باید پاتې شي. دولت اساسي قانون، ادارې، محکمې، امنیتي جوړښتونه، ملي اقتصادي نظام، عامه خدمتونه، دیپلوماسي او هغه حقوقي - سیاسي چوکاټ دی چې ټول اتباع په کې ځان شریک احساس کړي.

افغانستان په تېره یوه پېړۍ کې څو ځله د حکومتونو د بدلون ترڅنګ د دولتي جوړښتونو د ماتېدو تجربه کړې ده. هر ځل چې سیاسي بدلون د دولت د بنسټونو د تخریب سبب شوی، هېواد مجبور شوی چې بیا له نږدې صفر څخه د ادارې، امنیت، اقتصاد او نړیوالو اړیکو د جوړولو هڅه وکړي.

دا د ملتونو لپاره خورا لوړه بیه ده.

د راتلونکي افغانستان سیاسي اصل باید دا وي:

له حکومت سره اختلاف د دولت د ښکېلو جواز نه دی.

سیاسي مخالف باید د حکومت بدلون وغواړي، خو د وطن د بنسټونو، ملي ادارو او دولتي ظرفیتونو د وړاندو غوښتونکي نه وي.

همدا د معاصر سیاسي فرهنگ له مهمو نښو څخه ده.

ملي یووالی؛ د استقلال داخلي تضمین؛

افغانستان د قومونو، ژبو، سیمو او فرهنگي رنگارنگۍ ګډ کور دی. دا تنوع که په عادلانه سیاسي نظام کې مدیریت شي، ملي شتمني ده؛ خو که د قدرت د سیالۍ وسیله وګرځول شي، د بهرني نفوذ لپاره خطرناکه دروازه جوړېږي.

تاریخ ښیي چې بهرني قدرتونه اکثره د هغو ټولنو له داخلي درزونو استفاده کوي چې ملي توافق یې کمزوری وي.

نو د افغانستان استقلال د پښتون، تاجک، هزاره، ازبک، ترکمن، بلوچ، نورستاني، پشه یي او نورو هېوادوالو په جلا جلا بریا کې نه، بلکې په ګډ ملي دولت کې خوندي کېدای شي.

د معاصر افغانستان ملي هویت باید داسې پراخ چتر وي چې قومي او ژبني هویتونه له منځه نه یوسي، بلکې ټول د افغانستان د ګډ سیاسي تابعیت په چوکاټ کې سره راټول کړي.

موږ باید داسې مرحلې ته ورسېږو چې افغان د بل افغان سیاسي حق خپل حق، د هغه امنیت خپل امنیت او د هغه سپکاوی د ملي ټولنې سپکاوی وګڼي.

استقلال او اقتصاد؛

لوړه، فقر او مطلقه اقتصادي وابستګي د سیاسي استقلال دوستان نه دي.

هغه دولت چې د خپل عادي اداري ژوند، پراختیایي پروګرامونو او بنسټیزو اړتیاوو د تمویل لپاره تل نورو ته محتاج وي، د بهرني فشار په وړاندې یې د تصمیم نیولو ظرفیت محدودېږي.

افغانستان د جغرافیایي موقعیت، اوبو، کانونو، کرنې، بشري ځواک او د مرکزي او جنوبي آسیا ترمنځ د وصل د امکان له مخې مهم ظرفیتونه لري. خو طبیعي شتمني تر هغه ملي قدرت نه ګرځي چې اداره، قانون، تخنیکي پوهه، زیربنا او شفاف اقتصادي نظام ورسره نه وي.

د استقلال راتلونکی نسل باید دا معادله درک کړي:

اقتصادي تولید = د ملي حاکمیت د ظرفیت زیاتوالی.

هدف باید له نړۍ څخه اقتصادي انزوا نه وي. په معاصر نړیوال اقتصاد کې تقریباً ټول هېوادونه یو پر بل متکي دي. اصلي مسئله د وابستګۍ او متقابلې وابستګۍ ترمنځ توپیر دی.

افغانستان باید داسې اقتصاد جوړ کړي چې له نړۍ سره وصل وي، خو د یوې سرچینې، یوه هېواد یا یوه سیاسي محور اسیر نه وي.

علم او تعلیم؛ د استقلال خاموش ځواک؛

په نولسمه پېړۍ کې د دولتونو ځواک تر ډېره په پوځ اندازه کېده. په یوویشتمه پېړۍ کې پوځ لا هم مهم دی، خو علم، ټکنالوژي، اقتصاد، معلومات، پوهنتونونه او بشري سرمایه د ملي قدرت اساسي عناصر ګرځېدلي دي.

هغه ملت چې ماشومان یې له معیاري تعلیم څخه محروم وي، ښځې او نجونې یې له علمي او اقتصادي ژوند څخه ایستل کېږي، پوهان یې مهاجرت ته اړ کېږي او پوهنتونونه یې له نړیوال علمي بهیر څخه جلا کېږي، په اوږدمهال کې د خپل استقلال د دفاع ظرفیت کموي.

ښوونځی هم د استقلال سنگر دی.

پوهنتون هم د استقلال سنگر دی.

لابراتوار، فابریکه، کتابتون، روغتون او څېړنیز مرکز هم د ملي قدرت مرکزونه دي.

هغه نسل چې علم تولیدوي، هېواد له فکري او تخنیکي وابستګۍ ژغوري.

متوازن بهرنی سیاست؛ نه انزوا او نه تابعیت؛

افغانستان د داسې جغرافیې خاوند دی چې له نړۍ څخه په انزوا کې ژوند نه شي کولای. له مرکزي آسیا، جنوبي آسیا، چین، ایران او د لویو نړیوالو قدرتونو له ګټو سره په مستقیم یا غیرمستقیم تماس کې پروت دی.

له همدې امله زموږ د بهرني سیاست اساسي پوښتنه باید دا نه وي چې «د چا طرف ونیسو؟» بلکې دا وي چې:

څنګه د افغانستان طرف ونیسو؟

متوازن بهرنی سیاست د ټولو سره دښمني نه ده، او نه د ټولو غوښتنو منل دي. مانا یې دا ده چې افغانستان له هر هېواد سره خپلې اړیکې د متقابلو ګټو، حاکمیت، نه لاسوهنې او ملي مصلحت پر بنسټ تنظیم کړي.

موږ نه د شرق ضد افغانستان ته اړتیا لرو، نه د غرب ضد افغانستان ته؛ نه د یوه ګاونډي تابع افغانستان ته او نه د بل قدرت پوځي مورچل ته.

موږ افغانستان محور بهرني سیاست ته اړتیا لرو.

د ننني نسل مسؤلیت؛

ننني افغان نسل ته د استقلال تر ټولو لوی پیغام دا دی چې تاریخ یوازې د ویاړ لپاره نه، د زده کړې لپاره هم دی.

موږ باید له تېرو نسلونو څخه د هغوی افتخارات له ځانه سره راواخلو، خو تېروتنې یې تکرار نه کړو.

د ننني نسل مسؤلیت دا دی چې سیاست له انتقام څخه رقابت ته، له ټوپک څخه قانون ته، له شخصیت محورۍ څخه بنسټ محورۍ ته، له قومي بسیج څخه ملي مشارکت ته، او له بهرني اتکا څخه ملي ظرفیت ته انتقال کړي.

دا بدلون تر هرې پوځي بریا ستر تحول دی.

افغانستان هغه وخت واقعاً خپلواک کېدای شي چې افغان سیاستوال د قدرت د ترلاسه کولو لپاره د بهرني سفارت، استخباراتي شبکې، وسله والې ډلې یا نیابتي جګړې پر ځای د خپل ولس اعتماد ته اړتیا ولري.

د سبا نسل ته زموږ امانت؛

قانون، ملي يووالي، مؤثرو ادارو او هوښيارې ديپلوماسۍ مجموعه ده.

له همدې امله د استقلال پيغام د نن او سبا نسلونو ته بايد داسې تعريف كړو:

خپلواكي مو ميراث دى، خو ساتنه يې مسؤليت دى؛

وطن مو گډ كور دى، خو آبادول يې گډ مكلفيت دى؛

دولت د يوې ډلې ملكيت نه، بلكې د ملت گډ بنسټ دى؛

او وطنپالنه يوازې له وطن سره مينه نه، بلكې د وطن په وړاندې مسؤلانه عمل دى.

راځئ د استقلال له تاريخي وياړ څخه د راتلونكي افغانستان د جوړولو سياسي فلسفه جوړه كړو؛ داسې افغانستان چې دولت يې پياوړى، ملت يې متحد، سياست يې متوازن، اقتصاد يې توليدي، ټولنه يې علممحوره او بهرنى سياست يې د ملي گټو تابع وي.

همدا به د خپلواكۍ د اتلانو د مبارزې تر ټولو غوره درناوى وي، او همدا به هغه تاريخي امانت وي چې د نن نسل يې سبا نسل ته په وياړ سپارلى شي.

ژوندى دې وي خپلواك، متحد او آباد افغانستان!

موږ راتلونكي نسل ته يوازې خاوره نه سپارو؛ يو دولت، يو سياسي فرهنگ، يوه تاريخي حافظه او د گډ ژوند يوه فلسفه هم ورسپارو.

كه راتلونكي افغان ماشوم ته يو كمزورى، جگړه ځپلى، متفرق او محتاج افغانستان پرېږدو، يوازې د استقلال د ورځې لمانځل به زموږ تاريخي مسؤليت نه وي ادا كړى.

خو كه داسې افغانستان ورپرېږدو چې قانون ولري، مؤثر دولت ولري، هلك او نجلۍ يې تعليم وكړي، پوهان يې هېواد جوړ كړي، اقتصاد يې توليد وكړي، سياسي اختلاف يې په خبرو او ټاكنيزو - قانوني ميكانيزمونو حل شي، او بهرنى سياست يې د ملي گټو پر محور وڅرخي، نو موږ به د ۱۹۱۹م كال د استقلال تاريخي امانت په ريښتينې مانا ساتلى وي.

په پاى كې: استقلال يوه ورځ نه، يوه دوامداره پروژه ده؛

د افغانستان د خپلواكۍ تاريخي كليزه بايد موږ يوازې تېر وخت ته ونه گرځوي؛ بايد راتلونكي ته مو هم متوجه كړي.

۱۹۱۹ موږ ته د سياسي ارادې درس راكوي.

وروستۍ يوه پېړۍ موږ ته د دولت جوړونې د ضرورت درس راكوي.

وروستۍ پنځه لسيزې موږ ته د داخلي اختلاف، بهرني نفوذ او د دولتي بنسټونو د ماتېدو د خطر درس راكوي.

او يوويشتمه پېړۍ موږ ته وايي چې خپلواكي نور يوازې د سرحد ساتنه نه ده؛ خپلواكي د علم، اقتصاد،

بزرگداشت از ۱۰۷مین سالگرد استقلال افغانستان

به تاریخ ۱۶ اگست ۲۰۲۶، به ابتکار نسل جوان جامعه افغان‌های هالند به پیشواز ۱۰۷مین سالگرد استقلال افغانستان، کنفرانس علمی‌ای تحت عنوان «استقلال افغانستان، روند شک‌گیری آن و چالش‌هایی که در یک قرن گذشته با آن مواجه بوده است» در شهر آمستردام برگزار گردید. کنفرانس که محترمه غرخی و محترم زاهد رسا گویندگی آن را بر عهده داشتند، با پخش سرود ملی افغانستان افتتاح گردید.

در این کنفرانس، تعدادی از حقوق‌دانان، استادان، ژورنالیستان، شخصیت‌های علمی از حوزه‌های مختلف، فعالان سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حضور داشتند. مشارکت جوانان، کهنسالان، زنان و مردان، به کنفرانس ویژگی خاصی بخشیده بود.

در آغاز، محترم داکتر قدرت‌الله علی‌خل با سخنان کوتاه، حضور شرکت‌کنندگان را خیرمقدم گفته و اظهار نمود که جامعه افغان‌های هالند (ACN) افتخار دارد میزبانی این کنفرانس علمی را بر عهده دارد و تلاش می‌کند میان نهادهای اجتماعی و فرهنگی افغان‌ها در هالند پل ارتباط باشد.

در کنفرانس، محترم درمحمد وفاکیش، نویسنده و ژورنالیست؛ محترم دکتر متخصص عرفان نور؛ محترم پوهنیار استاد بصیر دهبزاد، عضو هیئت رهبری اتحادیه حقوق‌دانان افغان در هالند؛ محترم محمد ولی شاهپور، رئیس کانون فرهنگ افغانستان در هالند؛ محترمه خانگه صدیقی، فعال سیاسی و مدافع حقوق زنان؛ محترم میلاد یوسف ابراهیمی، فعال سیاسی و متشبهت خصوصی در هالند، محترمه گل‌لالی مومند، نویسنده، فعال فرهنگی، مدافع حقوق زنان؛ محترم

سمون شریفی، نویسنده و مترجم؛ و محترم محمد آصف خواتی، پژوهشگر تاریخ، مقالات علمی خویش را ارائه نمودند.

استاد محترم دهبزاد پیش از ارائه مقاله خویش، پیام ارزشمند محترم عبدالواحد سادات، رئیس انجمن حقوق‌دانان افغان در اروپا را به خوانش گرفت، که مورد استقبال گرم حاضرین قرار گرفت.

سخنرانان در مقالات علمی خویش تأکید کردند که استقلال تنها یک روند تاریخی در سال ۱۹۱۹ نیست، بلکه روندی مداوم و مستمر است. استقلال واقعی زمانی تحقق می‌یابد که یک کشور، افزون بر استقلال سیاسی، از اقتصاد توانمند، آموزش گسترده، آگاهی سیاسی و اجتماعی، وحدت ملی، نهادهای دولتی پاسخ‌گو برخوردار باشد. سخنرانان ریشه‌های استقلال افغانستان را در مبارزات مردم افغانستان علیه استعمار بریتانیا، همچنین در جنبش مشروطه‌خواهی و بیداری فکری و سیاسی افغانستان جست‌وجو کردند.

از جریان کنفرانس استنباط گردید که برای ارائه پاسه به بسیاری از پرسش‌ها و موضوعات مطرح شده، راه‌اندازی «میزهای دیالوگ» در آینده نزدیک از اهمیت و ضرورت ویژه‌ای برخوردار است.

در پایان کنفرانس، محترم عصمت رسا، فعال اجتماعی، با ارائه جمع‌بندی کوتاهی از سخنان و دیدگاه‌های مطرح شده، از سخنرانان و شرکت‌کنندگان ابراز سپاس و امتنان نمود.

فشرده مقاله دو تن از شرکت‌کنندگان کنفرانس:

استقلال افغانستان، شکل گیری و چالش‌های آن در یک قرن گذشته

در تاریخ پر از فراز و نشیب کشور، سال‌های پیکار برای آزادی، حق خود ارادیت و استقلال سیاسی، سال‌های حماسه و نبرد شگفتی آور مبارزان آزادی‌خواه افغانستان در برابر اهریمن جهان خوار بریتانیای کبیر بود، اهریمنی که به قول معروف آفتاب در قلمرو امپراطوری اش غروب نمی کرد. در همین برهه ای تاریخ با اثرگیری از موج جنبش‌های استقلال طلبانه و مطالبات آزادی‌خواهی و ضد استبدادی در عده ای از کشورهای قاره آسیا که منجر به پروسه سیاسی تاریخی به نام « بیداری آسیا » گردیده بود از بطن استبداد حاکم خود کامه امیر حبیب الله خان، جوانه های حرکت فکری و سیاسی روشنفکری مشروطه خواهی برای محدود کردن قدرت شاه، قانون‌گرایی و بیرون آوردن جامعه از ظلمت مناسبات قرون وسطایی سر بلند کردند. امیر خودکامه که با ظهور این حرکت زوال خود را می دید با قساوت قلبی تمام به سرکوب خونین این جنبش پرداخت. بعد از آنکه مثل سایر خودکامگان تاریخ به ابدیت پیوست، امان الله خان به پادشاهی برگزیده شد و در راس جنبش مشروطه خواهی قرار گرفت.

فبروری ۱۹۱۹م. با حصول استقلال کامل سیاسی که در نتیجه قیام مسلحانه ملی مردم افغانستان صورت گرفته بود نوگرایی در عرصه‌های مختلف سیاسی و اجتماعی به خصوص مطبوعات آغاز شد. سراج الاخبار که در ۱۱ جدی ۱۹۰۶م. به نشرات آغاز کرده بود، پس از نشر شماره اول توقیف گردید. ولی به اثر مساعی محمود طرزی، سال ۱۹۱۱ به مدیریت مسئول موصوف به نشرات آغاز کرد. با نشر مجدد این جریده، چنان‌که ظاهرطین از قول نویسنده، شاعر و پژوهش‌گر لطیف ناظمی نوشته است: « کانون فکری تازه ای به وجود آمد که هم ترقی خواهان را بهم وصل می کرد و هم زمینه مهمی بود برای غنای فرهنگ و ادبیات: سراج الاخبار از نظر سیاسی اخباری است که علیه استبداد داخلی آن دوران و علیه استعمار خارجی، یعنی استعمار انگلیس، فراوان موضع گیری کرده موضع گیری درست و حسابی هم کرده است. همچنین سراج الاخبار و محمود طرزی کوشش‌ها و تلاش‌های ارزشمندی در زمینه فرهنگ و ادبیات معاصر انجام داده اند.» ۱

بر همین روال سال ۱۹۲۷م. جریده امان افغان تأسیس شد، به فرموده پوهاند سید سعدالدین هاشمی: « با حصول استقلال کامل سیاسی که در نتیجه قیام مسلحانه ملی صورت گرفته بود، دروازه‌های کشور به روی افکار، اندیشه و فرهنگ جدید باز شد و مرحله دوم جوانان افغان این ایجادگران ارزش‌های جدید و این درخشان‌ترین سیمای نوگرایی در تاریخ معاصر افغانستان از همین جا آغاز گردید... » ۲

اما بطور مشخص بعد از جنگ جهانی دوم، تحت تأثیر مطالبات آزادی‌خواهانه مردمان کشورهایی که میراث شوم جنگ بردوش شان سنگینی می کرد و رشد نهضت های ملی و آزادی بخش، نهادهای دموکراتیک منجمله احزاب سیاسی در عده از کشورها عرض وجود کردند. طوریکه سال ۱۹۴۷م. در افغانستان نیز سازمان‌های سیاسی به میان آمدند. سازمان‌های مذکور برای کسب هویت، تبلیغ مرام‌های سیاسی در میان مردم جرایدی را تأسیس نمودند. به گونه مثال:

سازمان سیاسی ویس زلمیان سال ۱۹۴۷م. تأسیس و جریده (انگار) را به صاحب امتیازی و مدیریت مسئول فیض محمد انگار تأسیس نمود. سازمان وطن، سال ۱۹۵۰م. تأسیس سال ۱۹۵۱م. اولین شماره جریده (وطن) را به صاحب امتیازی مؤرخ شهیر وطن میر غلام محمد غبار و مدیریت مسئول محمد علی خروش به نشر سپرد. در همین زمان نشریه دیگری به نام (ندای خلق) به مدیریت مسئول ولی احمد عطایی به نشرات آغاز کرد، این جریده ارگان نشراتی سازمان سیاسی به رهبری داکتر عبدالرحمن محمودی محسوب می شد.

وجوهات مشترک در اهداف نشراتی سه سازمان سیاسی فوق قرار آتی بودند:

« از بین بردن امتیازات اقتصادی اتحادیه های بزرگ انحصاری و تجارتی.

دموکراتیزه ساختن حیات اجتماعی و تأمین آزادی ها بر اساس قانون اساسی جدید.

واگذاری امکانات مساعدتر برای خرده بورژوازی و بورژوازی متوسط.

رسیدگی به وضع نابسامان دهقانان از طریق کوپراتیف‌های دهقانی و تأسیس بانک انکشاف زراعتی و دادن قرضه برای آنها.

محدود کردن ساحه زمینداری خصوصی. » ۳

همچنان اصلاحات غازی امان الله خان با تدابیری برای آموزش و ارتقای سهم و نقش زنان در عرصه های زندگی اجتماعی آغاز گردید. بر بنای قانون اساسی ۱۳۰۳ هـ ش مدرسه عصمت که بعد به ملالی تغییر نام یافت برای آموزش زنان افتتاح شد. نخستین گروه از دانش آموزان زن برای تحصیلات بیشتر به کشور ترکیه اعزام شدند. ارشاد النسوان اولین نشریه مخصوص زنان بود که در دوران اصلاحات امانی به مدیریت اسما همسر محمود طرزی منتشر گردید.

لذا برای بهره گیری سالم از زمینه های مبارزه برای استقلال و استرداد آن، نیاز آن می رود که نخست سایه روشنی بر دشواری ها یعنی عوامل بازدارنده که به حق سیر حرکت کشور ما را به سوی رسیدن به آزادی و استقلال واقعی کند و قسماً به شکست مواجه ساخته اند داشته باشیم. سپس راه بیرون رفت از مصایب و عواملی که می شد و واقعا می شود با تحقق آگاهانه آنها برظلمت تحمیل شده قرون نقطه ای پایان گذاشت و با استفاده از پوتانسیال غیر قابل انکار قوای بشری و منابع طبیعی کشور به آزادی و استقلال به مفهوم واقعی آن دست یافت:

مشکلات و حوادث خونینی که اکنون درکشور ما جریان دارد، ناشی از بازی بزرگی است که استعمار بریتانیا یک سده قبل، اساسش را جهت حفظ خط پایش در منطقه گذاشته بود لذا برای تطبیق استراتژی استعماری خویش اقدامات آتی را به منصفه اجرا قرار دادند:

۱- مرز تحمیلی دیورند:

استعمار بریتانیا جهت اجرای اهداف درازمدت استعماری اش در منطقه، آبادترین و با اهمیت ترین مناطق از نظر سوق الجیشی را با تحمیل خط دیورند از پیکر افغانستان جدا نمود. بدین وسیله دولت انگلیس با همدستی عمالش مردم آزادی خواه افغانستان را در یک محدوده جغرافیایی با احراز موقعیت یک منطقه حایل در میان مستعمرات بریتانیا و روسیه تزاری قرار داد. بنابراین، خط دیورند در روال مخاصمت استعمار انگلیس با مردم افغانستان نه تنها یک مرز تحمیلی، بلکه ایجاد یک ساحه جیوستراتیژیک قدرت های استعمارگر به نام پاکستان جهت تداوم مداخله در افغانستان غرض برهم زدن صلح و ثبات در منطقه محسوب می شود.

۲- ایجاد کمربند سبز در برابر یورش احتمالی سرخ: سقوط امپراطوری تزار و استقرار نظام سوسیالیستی در روسیه که در رهبری آن حزب کمونیست قرارداد داشت و

بعد اعلام استقلال افغانستان توسط شاه امان الله خان غازی، تأیید و به رسمیت شناختن استقلال افغانستان توسط آن کشور، جیو پولیتیک های بریتانیا و عده ای از کشورهای غربی را بر آن داشت که برای ایجاد یک دیوار نفوذ نا پذیر در برابر اشاعه افکار و نفوذ شوروی در منطقه، حفظ «ملاهای مکتبی» و تقویت آن را در تقابل با اندیشه های مترقی و ضد استعماری هدف قرار داده نظام های سیاسی در پاکستان را مساعد کردند تا حدی که توان دارند مدارس دینی را گسترش دهند و آرمان تطبیق استراتژی ایجاد کمربند سبز در برابر یورش احتمالی سرخ را به منصفه اجرا گذارند.

۳- مساعی برای بی اثر ساختن رستاخیز ملی در افغانستان:

استعمار انگلیس که در نتیجه استرداد استقلال افغانستان سیستم مستعمراتی اش را در پرتگاه می دید، غرض انتقام از مردم آزادی خواه افغانستان و بی اثر ساختن اثرات جهانی این رستاخیز ضد استعماری، برای ایجاد تفرقه و از میان بردن توان بالفعل و بالقوه مردم افغانستان برای استرداد سرزمین هایی که طبق نقشه انگلیس از پیکر آن جدا ساخته شده بود با استفاده از شرایط نا بسامان داخلی با تبلیغات سوء در روستاها و شهرها، از طریق شبکه های جاسوسی با همدستی گماشتگان شان به لباس ملا و مولوی وارد عمل شدند و با تبلیغ، تسلیح و تمویل شورش ها و فتنه های بزرگی را در گوشه و کنار افغانستان به راه انداختند. بعد از تأسیس دولت پاکستان، این پروژه که تحت نظر استخبارات و اردوی پاکستان به پیش برده می شد، برای اکمال عقب جبهه که زیر عنوان تقویت و گسترش اسلام باز شده بود، ده ها هزار مدرسه دینی در پاکستان گشایش یافت و در این مدارس برای متقاضیان آموزش به نام اسلامی همراه با اندیشه های مشخص سیاسی و نظامی تدریس می گردید.

همچنان تاریخ معاصر کشور ما شاهد آن است که برای بی اثر ساختن رستاخیز ملی مردم افغانستان، برای تخریش وحدت ملی مردم افغانستان، تلاش های گسترده ای از جانب دشمنان مردم افغانستان به راه انداخته شد و این اغراض وقتی به سطح یک فاجعه ملی بر مردم افغانستان پر و بال باز کرد که جای فرهنگ تفاهم و تفکر سالم را فرهنگ تفنگ سالاری گرفت.

- امر دیگری که اثرات تکان دهنده و ناگوار بر روند بهره گیری از مزایای استقلال و مبارزات آزادی خواهانه مردم افغانستان داشت، نبود زعامت آگاه و مقتدر در روند قیام ها و تحولات سیاسی در افغانستان بود که گاه باعث گردیده

که نا آگاهان و هنگامه جویان با استفاده از وضع نابسامان ایجاد شده زمام را به دست گیرند و حاصل قیام های آزادی خواهان را در جهت استقلال کامل سیاسی به سو ب نفاق، فساد و برادر کشی سوق دهند و موجب نفوذ گسترده اجانب و انهدام نهادها و بنیادهایی گردند که می توانست ارمغانی برای آزادی، رفاه و نظام دولتی پاسخگو برای مردم افغانستان در عرصه ملی و جهانی باشند.

البته، در این زمینه خط تهی دستانی که طی زمامداری امیران و شاهان خودکامه، رعایا و در برهه تاریخی کنونی اکثریت خاموش خوانده می شوند کاملاً جدا است که از میان صخره ها، دره ها، وادی ها و شهرهای وطن سر بلند کرده با داشتن عقیده استوار به اسلام، عشق آتشین به وطن و آزادی به رغم هزاران افغان آزادی خواه، برای دفع تجاوز استیلاگران کهن و استعمارگران نوین، شجاعانه رزمیدند، قهرمانانه غازی و یا شهید شده اند.

همچنان نقش و سهم متبارز عده ای از شخصیت های نامدار افغانستان که در سمت و سو دهی مقاومت ملی مردم افغانستان برای تأمین آزادی و دست یابی به استقلال سیاسی و اقتصادی، ایفای رسالت و اصالت وطنی و ملی کرده اند، در تاریخ کشور مقام در خور ستایش و قابل افتخار دارند.

با کمال تأسف عده ای تاریخ نگاران و حتی آنهایی که معروف به واقعیت گویی و واقعیت نویسی در کشور و جهان اند، نسبت عدم امکان و دسترسی به اسناد موثق، صف طولانی این معرکه داران و جانبازان اصیل را سهواً یا قصداً به دست فراموشی سپرده و چه بسا که درایت و قهرمانی یک و یا چند تن این قهرمانان واقعاً ملی به نام دیگری رقم خورده است. لذا در کشوری که در زمینه نثار جان، حق به حقداران نرسد در موارد دیگر، هرگز حقی به حقدار آن نخواهد رسید.

- هر انسان با در نظر داشت مختصات تاریخی، جغرافیایی، شرایط رشد اجتماعی و فرهنگی و عقیدتی به سرزمینی که در آن زاده شده است، احساسات، عواطف، هیجانات و انگیزه هایی دارد که بر سرشت و سرنوشت مردمانی که با او در یک ساحه معین جغرافیایی که وطن نامیده می شود عجین گردیده و به بخش بارزی از هویت ملی او مبدل شده است. از این رو، نام افغانستان در ذهن و روان هر افغان، آوای برخاسته از سرزمینی است کوهستانی با دره ها، وادی های سر سبز و رشته آب های که از چشمه ساران زلال کوهساران آن سرچشمه گرفته به

دریاهای خروشان آن می آمیزند - یعنی این که دیگر در بدنه جامعه ما تعبیر وطن محض به یک ساحه مشخص جغرافیایی محدود و محصور نشده، بلکه زیور و هستی وطن مردمانی اند که در این ساحه معین جغرافیایی که وطن نامیده می شود زیست می کنند.

- حفظ هویت انسانی که در شرایط غربت هویت ملی مکمل آن است، مسأله بارور ساختن تفکر سیاسی، حقوقی و اجتماعی در زیست گاهی که جبر زمان ما را خواسته و نا خواسته بدان پرتاب کرده است، امری است قابل مکث و در خور توجه. بدین ملحوظ هر آنچه در زمینه ساختار شخصیت ما که به حق پایه و اساسی بر میراث های فرهنگی، علمی، فلسفی و سیاسی ما دارد، ضرور می نماید که حال با رعایت اساسات تربیتی و اخلاقی به ارث گرفته شده، مبانی علمی، تجربی و مشخصات علوم اجتماعی را به مفاهیم معاصر آن به تحلیل و ارزیابی گیریم، بر این مبنا خود را نه تنها از ذهنیت های متحجر و پوسیده رهایی بخشیم، بلکه بر پرباری اصالت و رسالت ما در عرصه سیاسی و اجتماعی بیفزاییم..

مېرهن است که نقطه پایان گذاشتن به این همه بیراهه رفتن ها، کار سهلی نیست. صرف با صدور فرمان و یا تنفیذ قوانین، نمی توان از شر این آفات استخوان سوز نجات یافت. فقط عمل آگاهانه برای رهایی از فقر و بیسوادی است که با امحای آن نه تنها می توان بر اسارت منابع تمویل کننده خارجی پایان داد، بلکه می توان راه تلقیات نادرست را که جهت به بیراهه کشاندن اراده بالقوه و بالفعل مردم ما تاحال به کار برده شده است آگاهانه بست.

* * *

به غمنامه ملت افغان بنگر!
بر فصول تمام نشده ای یک کتاب باز شده
این اخگر نهفته در خاکستر آرزو ها
آرزوهایی که طی فصول مختلف این غمنامه
خوب شگفتند
ولی بنا بر عناد "ابلیسان آدم روی"
هرگز به ثمر ننشستند.

منابع:

- ۱ - ظاهر طنین، افغانستان در قرن بیستم.
- ۲ - پوهاند سید سعدالدین هاشمی، مجموع مقالات محفل یاد کرد برات علی تاج در چهره یک شخصیت سیاسی و مشروطه خواه مبارز.
- ۳ - درمحمد وفاکیش، لیسانسه باسواد. مجموعه خاطرات و نظریات
- ۴ - تاریخ نوین افغانستان پوهنتون کابل.

آسیب‌شناسی استقلال افغانستان در بعد های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، روابط بین المللی و تکنالوژی معاصر در یک صد سال اخیر

هدف این مقاله روی موضوع آسیب‌شناسی استقلال در یک صد سال اخیر است که ما عوامل آسیب‌پذیری استقلال را در یک بررسی و ارزیابی قرار می‌دهیم. آسیب‌پذیری استقلال را نمی‌توان جدا از بحث آسیب‌پذیری تاریخی دانست.

هدف ما از این آسیب‌شناسی:

کسب تجارب، آموزه ها و نتیجه گیری‌ها برای تعیین اهداف بزرگ ملی، فراقومی، فراگروهی، برای امروز و فردا های جامعه پر آسیب افغانی ما می‌باشد

جامعه که در طی بیش از یک قرن در انقطاب های سیاسی، اجتماعی، مذهبی، قومی و زبانی قرار داشته، جامعه را به آسیب‌های بزرگ مواجه و راه‌های انکشاف، ثبات دایمی، استحکام نظام قانونمند دولتی حفظ و تحکیم استقلال سیاسی، شکل گیری اندیشه ملی و فراراه های ترقی اجتماعی را در وجود یک ملت واحد، سرزمین واحد و وفاق ملی به چالش و موانع قرار داده است. تداوم پی در پی در مقاطع مختلف زمانی این انقطاب‌ها و بحران‌ها نه تنها که جامعه ما را در آسیب‌ها و تداوم بحران‌های اجتماعی، شکست اعتماد، عدم ثبات دایمی و انکشاف متعادل قرار داده است بلکه سوال داشتن استقلال را در بعدهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، روابط بین المللی و عرصه علوم و تکنالوژی عصر نیز مطرح بحث و تبادل نظر قرار می‌دهد.

روی همین اصل است که ما آسیب‌شناسی استقلال ملی و سیاسی را نمی‌توانیم از بحث آسیب‌شناسی تاریخی جدا سازیم زیرا هر دو پدیده در موازی و اثرگذاری متقابل قرار دارند. پس برای باز ساختن موضوع باید تعریفی از آسیب شناسی تاریخی ارائه نمود.

«آسیب‌شناسی تاریخی یکی از بخش‌های علوم بشری است که به بررسی و تحلیل مشکلات، انحرافات، ضعف‌ها و بحران‌های جوامع در جریان تاریخ می‌پردازد. این در واقعیت مطالعه، بررسی و نقد سالم رویدادهای گذشته، علل شکل‌گیری ناکامی‌ها، فروپاشی‌ها، رکودها و بحران‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی می‌باشد که از آن‌ها برای درس‌ها، تجارب و درک بهتر وضعیت حال و پیش‌بینی آینده استفاده موثر و مثبت صورت گیرد.»

آسیب‌شناسی تاریخی افغانستان هم متکی بر همین تعریف، یک تحلیل نقادانه از تاریخ پر رنج افغانستان با تمرکز بر نقاط ضعف، خطاها و چالش‌های است که در مسیر تحولات تاریخی جامعه ما رخ داده اند. این بررسی وسیله‌ای است برای شناخت الگوهای تکرارشونده، اشتباهات و عوامل که انگیزه برای یک اشتباه بعدی بوده است و در واقع بازدارنده پیشرفت و ایجاد ثبات دائمی و حفظ استقلال محسوب می‌شوند.

نظر به تعریف، استقلال یک کشور، به معنای توانایی یک دولت برای اتخاذ تصمیم‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به صورت مستقل و بدون دخالت مستقیم سایر کشورها می‌باشد. با این حال، استقلال در سیاست بین‌الملل به این معنا نیست که یک کشور کاملاً از سایر کشورهای جهان بی‌نیاز باشد. دولت‌ها از طریق تجارت، سازمان‌های بین‌المللی، همکاری‌های نظامی، بازارهای مالی و بخش علوم و تکنیک با یکدیگر ارتباط دارند. همچنانکه استقلال یک کشور می‌تواند از جنبه‌های مختلف آسیب‌پذیر باشد. این آسیب‌پذیری می‌تواند هم در نتیجه مشکلات داخلی و هم در اثر تحولات خارجی ایجاد شود.

مسئله مهم در این است که ما اکنون با چنین آسیب‌شناسی تاریخی به یک سلسله سوالات پاسخ دهیم. پاسخی که نه از زاویه قوم، تبار، زبان، مذهب و منطقه، بلکه از بعد رسیدن به اهداف بزرگ ملی که در آن سوال افغانستان متحد و عاری از تمایلات نفاق، کدورت‌ها، نفرت و کوتاه بینی‌های تک قومی و تک گروهی مطرح تحلیل،

بحث، نتیجه‌گیری و تعیین هدف در اوضاع کنونی و آینده
بینی باشد.

پس سوال را چنین باید مطرح نمود که:

چرا افغانستان دوره‌های متعدد یکی در پی دیگر سقوط
ها را متحمل گردیده است؟ نقش رهبران، ساختارهای
اجتماعی، فرهنگ و بروز بحران‌ها چه بوده‌اند؟

اهمیت موضوع در آن است که باید با صداقت و وسعت
نظر به درس‌آموزی از گذشته‌های تلخ و پر رنج پرداخت. نه
با دو سناریو، نه با تفاوت روی زبان و عقب زبان، نه برای
یک قوم یا در برابر یک قوم دیگر، بلکه برای یک ملت
بزرگ و بخاطر انسان و یا شهروند این سرزمین، در هرکجای
این وطن که قرار دارد. به بیان دیگر باید به انسان و
انسانیت فکر کرد تا به هموند من و هموند آنها.

چنانچه بیان نمودم که آسیب‌شناسی روند استقلال، در
واقعیت با آسیب‌شناسی اجتماعی یا سوسیال پتالوژی
روابط تنگاتنگ دارند و می‌توانند زوایای رفتار، کرکتر و
روان اجتماعی فرد و جامعه را به بررسی قرار دهد که
تحت تأثیر آنها حیات سیاسی و اجتماعی در مقاطع مختلفه
تحت اثرات منفی قرار گرفته و تداوم بحران را با عث گردد:

آسیب‌پذیری سیاسی

یکی از مهم‌ترین شرایط برای حفظ استقلال ملی، وجود
نهادهای سیاسی باثبات و کارآمد است. هنگامی که یک
دولت ضعیف باشد، مشروعیت محدودی داشته باشد یا دائماً
با اختلافات سیاسی مواجه شود، توانایی آن برای اتخاذ
تصمیم‌های مستقل کاهش می‌یابد. فساد، سوءاستفاده از
قدرت و کاهش اعتماد عمومی به نهادهای دولتی می‌توانند
ثبات یک کشور را تضعیف کنند.

مرتبط با اختلافات سیاسی داخلی، هنگامی که گروه‌های
مختلف در داخل یک کشور درباره آینده سیاسی آن
اختلافات عمیق داشته باشند، این اختلافات ممکن است به
تنش‌های اجتماعی یا حتی درگیری مسلحانه منجر شود. در
چنین شرایطی، بازیگران خارجی ممکن است بر بنیاد منافع

ملی خود تلاش کنند بر یکی از گروه‌های سیاسی تأثیر
بگذارند. در نتیجه، یک بحران داخلی می‌تواند به یک مسئله
بین‌المللی تبدیل شود.

آسیب‌پذیری اقتصادی

وابستگی اقتصادی نیز یکی از عوامل مهمی است که
می‌تواند استقلال یک کشور را تهدید کند. یک کشور ممکن
است از نظر حقوقی مستقل باشد، اما هم‌زمان برای انرژی،
مواد غذایی، مواد خام، تکنیک و علوم یا منابع مالی به
کشورهای دیگر وابستگی شدیدی داشته باشد. وابستگی
اقتصادی زیاد می‌تواند آزادی عمل سیاسی دولت را محدود
کند.

آسیب‌پذیری نظامی و ژئوپلیتیکی

سومین بُعد مهم، آسیب‌پذیری نظامی و ژئوپلیتیکی
است. استقلال یک کشور زمانی می‌تواند به شدت تهدید
شود که آن کشور توان کافی برای دفاع از قلمرو و جمعیت
خود را نداشته باشد. این مسئله به‌ویژه درباره کشورهای
کوچک که در مجاورت کشورهای نظامی قدرتمند قرار دارند
اهمیت بیشتری دارد.

آسیب‌پذیری نظامی تنها به کمبود سلاح یا نیروی نظامی
محدود نمی‌شود. وابستگی به حمایت نظامی کشورهای دیگر
نیز می‌تواند اهمیت داشته باشد. اما در عین حال به این
معنا هستند که کشور مورد نظر باید منافع و تعهدات سایر
کشورها را نیز در نظر بگیرد.

امنیت بین‌المللی مدرن همچنین تحت تأثیر تحریم‌های
اقتصادی، جنگ اطلاعاتی و جنگ ترکیبی قرار دارد. برای
وارد شدن فشار بر استقلال یک کشور، لزوماً نیازی به حمله
نظامی وجود ندارد. حملات سایبری، انتشار اطلاعات
نادرست و فشار اقتصادی نیز می‌توانند برای تأثیرگذاری بر
تصمیم‌گیری سیاسی یک کشور مورد استفاده قرار گیرند.

آسیب‌پذیری اجتماعی و جامعه‌ای

انسجام اجتماعی در داخل یک کشور نیز نقش مهمی در حفظ استقلال آن دارد. کشوری که بخش بزرگی از جمعیت آن احساس طرد شدگی داشته باشند یا اعتماد کمی به دولت داشته باشند، می‌تواند از نظر داخلی آسیب‌پذیر شود. تفاوت‌های قومی، مذهبی، فرهنگی یا منطقه‌ای در شرایط خاص ممکن است به درگیری‌های داخلی منجر شوند.

آسیب‌پذیری اجتماعی به ویژه زمانی افزایش می‌یابد که تفاوت‌های میان گروه‌های مختلف با نابرابری اقتصادی یا محرومیت سیاسی همراه باشد. هنگامی که بخشی از جمعیت به‌طور ساختاری از قدرت سیاسی، آموزش، کار یا خدمات عمومی کمتری برخوردار باشد، اعتماد آن‌ها به دولت ممکن است کاهش یابد.

بنابراین، انسجام اجتماعی برای استقلال یک کشور اهمیت زیادی دارد. یک دولت تنها به منابع نظامی یا اقتصادی وابسته نیست، بلکه به حمایت و مشارکت مردم و پذیرش نهادهای سیاسی و دولت ملی نیز نیاز دارد.

آسیب‌پذیری تکنالوژی معلوماتی

در قرن بیست و یکم، شکل جدیدی از آسیب‌پذیری نیز به وجود آمده است: وابستگی دیجیتال. دولت‌ها، بانک‌ها، بیمارستان‌ها، شرکت‌های انرژی و سیستم‌های ارتباطی به‌طور فزاینده‌ای به زیرساخت‌های دیجیتال وابسته هستند. بنابراین، یک حمله سایبری گسترده می‌تواند پیامدهای جدی برای امنیت ملی و اقتصاد یک کشور داشته باشد.

بنابراین، استقلال دیجیتال لزوماً به این معنا نیست که یک کشور باید تمام فناوری‌های مورد نیاز خود را به‌طور مستقل تولید کند. بلکه به این معناست که دولت باید دانش، کنترل و گزینه‌های جایگزین کافی برای حفاظت از سیستم‌های حیاتی و حفظ عملکرد آن‌ها در شرایط بحرانی داشته باشد.

بدون شک تداوم چنین بحران‌ات اضطکاک‌ها و تقابلات احساسی، قومی، هویتی، فرهنگی را به‌میان آورده و

می‌تواند بحیث تداوم بحران بی‌اعتمادی، نا اطمینانی و یک میراث خشن و نامیمون به نسل‌های بعدی انتقال یابند.

برای ردیابی آسیب‌شناسی تاریخی در افغانستان می‌توان بر چند مسئله با اهمیت اشاره نمود:

بدون شک عوامل فرهنگی، فقر، نابرابری، وابستگی اقتصادی، سوءمدیریت منابع می‌تواند پایه‌های یک تمدن را متزلزل کند اما «جمود فکری»، تعصب، تضعیف ارزش‌های اجتماعی مسائلی‌اند که موانع را در مسیر پیشرفت جامعه قوی‌تر به وجود می‌آورد.

این هم یک واقعیت تلخ است که کشور ما در مقاطع مختلف مورد تهاجم، رقابت‌های جیوپولیتیک و منطقه‌ای قرار گرفته ولی باید بیشترین ریشه‌یابی آن را در عوامل داخلی جستجو نمود.

آسیب‌شناسی تاریخی انگشت گذاشتن و چراهای صرفن قومی و تداوم و تمرکز قدرت بر این یا آن قوم نیست، زیرا چنین طرز فکر و اندیشه راه ما را صرفن به طرف ترکستان باز می‌کند. بررسی وقایع و حوادث تاریخی و نتیجه‌گیری‌های منطقه‌ای، خارج از تفکر و نفوذ سمتی، قومی و مذهبی و بر بنیاد درس‌های تاریخی برای باز کردن انکشاف و ثبات خدشه ناپذیر دایمی جامعه حایز اهمیت بزرگ اجتماعی و سیاسی تلقی می‌گردد و در تقابل با بزرگ بین‌های قومی، زبانی و مذهبی و بحث «کوچک» و «بزرگ» و تقسیم باشندگان «اصلی» و «غیر اصلی» و یا «ماها» و «آنها» مطرح بحث و تعمق‌اند.

آسیب‌شناسی علمی و مسئولانه تاریخی در واقعیت باز کننده یک دهلیز یا کوریدور مطمئن، قابل اعتماد برای ایجاد یک هدف و اندیشه ملی است و آن در صورتی که :

۱- پرهیز از دیدگاه صرفاً ستایش و یا محکومیت مبالغه آمیز یا احساساتی به، واقعیات تاریخی و فیگورهای عامل واقعات در همان مقطع تاریخی،

۲- نقد واقعات تاریخی،

۳- ترویج فرهنگ نقدپذیری،

۴- پذیرش بدون حب و بغض اشتباهات گذشته به عنوان گامی برای آموزه ها، تفاهم، تعیین اهداف و پیشرفت،

۵- فاصله گرفتن از برخوردهای احساساتی مبتنی بر تبار، منطقه، مذهب و زبان در حد تعریف و یا محکومیت مبالغه آمیز اشخاص.

۶- عدم نسبت دادن چهره های بدنام، مفسد، جابر، استفاده جو، متعصب، قدرت و تمامیت خواه به یک قوم، تبار و مذهب.

بحث شکل گیری شخصیت، کرکتر، اخلاق و انکشاف وجدان را نمی توان همیشه و قطعی به قوم و تبار ارتباط داد.

در آسیب شناسی تاریخی و استقلال در یکصد سال اخیر ما باید پدیده زشت و پر آسیب را در تاریخ سیاسی افغانستان مورد توجه و آسیب شناسی قرار دهیم که تداوم استبداد در رژیم های بعد از امیر امان الله بوده یعنی در سیزده رژیم و رهبران که سرنوشت هفت تن از این رهبران به قتل های وحشتناک انجامید.

نتیجه گیری

استقلال یک کشور یک وضعیت کاملاً مطلق و ثابت نیست. اگرچه یک کشور ممکن است از نظر حقوقی دارای حاکمیت و استقلال باشد، اما استقلال واقعی آن می تواند به دلیل بی ثباتی سیاسی، وابستگی اقتصادی، ضعف نظامی، اختلافات اجتماعی و آسیب پذیری فناوری محدود شود. بنابراین، استقلال نباید فقط به معنای نبود سلطه خارجی تعریف شود، بلکه باید توانایی یک دولت برای تصمیم گیری مستقل و حفاظت از منافع ملی خود نیز در نظر گرفته شود.

یک کشور قدرتمند و مقاوم باید دارای نهادهای قابل اعتماد، اقتصادی انعطاف پذیر و مقاوم، ظرفیت کافی برای

تأمین امنیت، انسجام اجتماعی و زیرساخت دیجیتال امن باشد. در عین حال، استقلال کامل در جهان جهانی شده است. دولت ها به طور مداوم به یکدیگر وابسته هستند. بنابراین، هدف اصلی نباید انزوای کامل، بلکه دستیابی به اهداف رابردی باشد؛ یعنی توانایی استفاده از همکاری های بین المللی بدون ایجاد وابستگی شدید، به گونه ای که استقلال سیاسی و اجتماعی کشور را به خطر بیندازد.

باید بیان نمود که آسیب شناسی تاریخی و آسیب شناسی استقلال ابزاری مهم برای شناخت عمیق تر جوامع و مسیر تحولات آن ها است. با تحلیل دقیق نقاط ضعف و بحران های گذشته، می توان از تکرار اشتباهات جلوگیری کرد و مسیر توسعه و ثبات پایدار و آسیب ناپذیر را هموار ساخت. این حوزه نه تنها به فهم بهتر تاریخ کمک می کند، بلکه نقش مهمی در ساختار آینده، آگاهانه تر و موفق تر ایفا می نماید.

نقد سالم ثابت نموده است که انسانهای منتقد بدون حب و بغض در سیاست همدیگر پذیر و مثبت اندیش و عاری از تعصب اند. در مقابل نقد یکجانبه و نا سالم قدمی در ایجاد و تداوم انقطاب، نفرت های قومی، اجتماعی، سیاسی، مذهبی و زبانی اثرات خطرناک را در قبال دارد. در این حالت نمیتوان از سیاست های چال، فریب، آجندا های دوگانه و خاک در چشم زدن انکار نمود که صداقت و اعمار اعتماد را در طویل المدت آسیب پذیر میسازد و انقطاب های اجتماعی، فکری و اتنیکی را عمیق تر میسازد.

نقد و بررسی بدون حب و بغض و عاری از تمایلات نا میمون و وفاق شکن در افغانستان پر آشوب و تاریخ پر رنج ما می تواند بر هر یک ما بخصوص اهل دانش، سیاست، فعالان اجتماعی و نسل جوان بالنده ما احساس، نرمش در سیاست، مثبت اندیشی و همدیگر پذیری را در راستای اندیشه و اهداف ملی ایجاد و قوت بخشد.

با سپاس و تشکر

سازمان های بین المللی

و

پیمان های منطقه ای و فرامنطقه ای

اوپک در حال حاضر شامل ۱۲ کشور عضو است که عبارتند از:

- خاورمیانه: ایران، عربستان سعودی، عراق، کویت و امارات متحده عربی
- آفریقا: الجزایر، کنگو، گینه استوایی، گابن، لیبی و نیجریه
- آمریکای جنوبی: ونزوئلا

از رویدادهای کلیدی اخیر این سازمان، خروج برخی از تولیدکنندگان در سالهای اخیر (از جمله آنگولا در ۲۰۲۴ و تحولات خروج امارات و عراق) بوده است. با این حال، تصمیمات کلیدی اوپک با همکاری ۱۰ کشور

سازمان اوپک *OPEC*

Organization of the Petroleum Exporting Countries

اوپک (*OPEC*) یا سازمان کشورهای صادرکننده نفت، یک ائتلاف بین المللی متشکل از ۱۲ کشور تولیدکننده نفت است که با هدف هماهنگی سیاست های نفتی، تثبیت قیمت ها و تأمین درآمد برای اعضا فعالیت می کند. دبیرخانه دائمی این سازمان در وین، اتریش قرار دارد.

غیرعضو (نظیر روسیه) تحت عنوان اوپک پلاس اجرا می‌شود تا تعادل بازار جهانی حفظ گردد.

تاریخچه اوپک

در بررسی روند تاریخی بازار نفت، می‌توان این بازار را به چهار دوره تفکیک کرد: دوره اول از ابتدای تجارت نفت تا سال ۱۹۶۰، دوره دوم دهه ۱۹۶۰ و ظهور اوپک، دوره سوم دهه ۱۹۷۰ و فعال شدن چشمگیر این سازمان و دوره چهارم دهه ۱۹۸۰ تا زمان حاضر.

ویژگی برجسته صنعت بین‌المللی نفت تا دهه ۱۹۶۰ تسلط و حاکمیت هفت خواهران نفتی است. طی این دوره ساختار صنعت و بازار نفت کاملاً در انحصار شرکت‌های نفتی قرار داشت و کلیه عملیات این صنعت از اکتشاف و استخراج گرفته تا پالایش، بازاریابی و عرضه نفت و فرآورده‌های آن توسط این شرکت‌ها صورت می‌گرفت. منافع حاصل از فعالیت شرکت‌های نفتی یادشده در دهه‌های ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰ از یک سو باعث تشویق آنها به سرمایه‌گذاری‌های بیشتر و از سوی دیگر موجب جذب شرکت‌های تازه‌وارد به صنعت نفت شد. رقابت در بین شرکت‌های قبلی و شرکت‌های جدید جندملیتی و حتی شوروی سابق به افزایش عرضه و کاهش قیمت نفت در سال‌های اخیر دهه ۱۹۵۰ انجامید.

کاهش قیمت نفت در اواخر دهه ۱۹۵۰ موجب شد که در ۱۴ سپتامبر ۱۹۶۰ نمایندگان دولت‌های عراق، ایران، کویت، وینزوئلا، و عربستان سعودی طی نشستی در بغداد به بررسی مسایل کاهش قیمت نفت بپردازند. با تأسیس سازمان کشورهای صادرکننده نفت یا اوپک کشورهای دیگری نیز به ترتیب به این سازمان پیوستند: قطر در ۱۹۶۱، اندونیزیا و لیبیا در ۱۹۶۲، امارات

متحدۀ عربی در ۱۹۶۷، الجزایر در ۱۹۷۱، و اکوادور و گابن در ۱۹۷۳.

هدف‌های اوپک در ماده (۲) اساسنامه آن با این عبارات بیان شده است:

الف) هدف اصلی سازمان، هماهنگ ساختن و یگانه کردن سیاست‌های نفتی کشورهای عضو و تعیین بهترین وسایل برای حراست از منافع انفرادی و دسته‌جمعی آنها است.

ب) این سازمان طرق و وسایل تثبیت قیمت‌ها را در بازارهای بین‌المللی نفت خام به منظور جلوگیری از نوسانات زیان‌آور و غیر لازم (قیمت‌ها) تعیین خواهد کرد.

ج) در هر حلال اوپک منافع کشورهای تولیدکننده نفت، ضرورت تأمین درآمد هموار برای کشورهای تولیدکننده، عرضه کافی و مقرون به صرفه و منظم نفت به ملت‌های مصرف‌کننده و بازده منصفانه برای موسساتی که در صنعت نفت سرمایه‌گذاری کرده‌اند در همه احوال مورد توجه قرار خواهد داد.

چنانکه از این ماده بر می‌آید کوشش اوپک در درجه اول مصروف هماهنگ ساختن سیاست‌های نفتی کشورهای عضو است و منظور از «سیاست نفتی» مجموعه روش‌های اقتصادی، سیاسی، و فنی این کشورها در بهره‌برداری از منابع هایدروکاربن خود، از جمله خط‌مشی آنها در برابر شرکت‌های نفتی است. بند دوم نخستین قطعنامه مصوب کنفرانس اوپک در تعیین وسیله رسیدن به این هدف مقرر می‌دارد که باید مشاورت‌های منظمی میان اعضای اوپک به منظور هماهنگ ساختن و یگانه کردن سیاست‌های اعضا صورت گیرد. پیدا است که شرط توفیق در اجرای این هدف، هماهنگی منافع نفتی این کشورها است؛ زیرا در

صورت تعارض اصول این منافع، کوشش در راه وحدت رویه سیاست‌های نفتی آن کشورها کم‌تر احتمال کامیابی دارد، خاصه که منافع نفتی هر کشور لاجرم خود از عوامل مشخصات گوناگون و پیچیده نظام اقتصادی، سیاسی، و اجتماعی آن کشور جدا نیست.

به طور کلی ساختار صنعت نفت در این دهه نیز همانند گذشته تحت سلطه شرکت‌های بزرگ نفتی بود و در عین حال این شرکت‌ها به اوپک به عنوان سازمانی بی اهمیت می نگریستند. شرکت‌های یادشده طی این دهه حتی حاضر به مذاکره با اوپک نشده و آن را به رسمیت نشناختند. طی این دهه قیمت نفت در سطح بسیار پایین، بشکه‌ای ۱۰.۸ دلار، تقریباً ثابت بود؛ اما در بیست و یکمین کنفرانس، که در کاراکاس تشکیل شد، اوپک فعال‌تر شد. این کنفرانس راه را برای مذاکره با شرکت‌های نفتی هموار کرد، به طوری که در ۱۳ فبروری ۱۹۷۱ موافقت‌نامه ۵ ساله بین ۶ کشور عضو اوپک و ۲۳ کمپانی بین‌المللی به امضا رسید (موافقت‌نامه تهران). به موجب این موافقت‌نامه قیمت نفت سبک عربستان (شاخص نفت اوپک) ۲.۱۸ دلار برای هر بشکه تعیین شد. سی و پنجمین کنفرانس (فوق‌العاده) اوپک در سپتامبر ۱۹۷۳، سطح قیمت‌های اعلام‌شده و افزایش مقرر سالانه در توافق‌های قبلی را با شرایط بازار و تورم سریع جهانی هماهنگ ندانست؛ لذا افزایش قیمت نفت را به کمپانی‌ها پیشنهاد کرد که بر اثر مقاومت کمپانی‌ها مذاکرات آنها در ۱۲ اکتبر ۱۹۷۳ قطع شد. در ۱۶ اکتبر همان سال اوپک قیمتی را به میزان ۵.۱۲ دلار برای هر بشکه نفت خام سبک عربستان اعلام کرد. شرایط بحرانی جنگ اکتبر ۱۹۷۳ بین اعراب و اسرائیل که موجب تحریم صدور نفت از سوی اعراب به ایالات متحده و برخی کشورهای اروپایی شد، باعث گردید در گردهمایی دسامبر ۱۹۷۳، وزیران نفت اوپک قیمت‌ها را در سطح بشکه‌ای ۱۱.۶۵ دلار اعلام کنند.

پس از افزایش بی‌سابقه قیمت‌ها، کشورهای صنعتی در صدد تشکیل اتحادیه‌ای به منظور مقابله با بحران‌های نفتی برآمدند. در نتیجه در نوامبر ۱۹۷۴ آژانس بین‌المللی انرژی را تأسیس کردند که مهم‌ترین هدف این اتحادیه کاهش وابستگی به نفت از راه صرفه‌جویی در مصرف نفت، استفاده از منابع متنوع انرژی و جانشین‌سازی سایر منابع انرژی به جای نفت و افزایش ذخیره میزان نفت در کشورهای عضو آژانس بود.

تا پایان سال ۱۹۷۸، قیمت‌های نفت خام با افزایشی اندک به ۱۲.۷ دلار در هر بشکه رسید؛ لیکن در سال‌های ۱۹۷۹ و ۱۹۸۰، با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و کاهش تولید و عرضه نفت ایران دومین شوک به بازار نفت وارد شد. در نتیجه این شوک نفتی قیمت نفت به ۳۶ دلار در هر بشکه افزایش یافت و حتی قیمت تک‌محصوله به بشکه‌ای ۴۵ دلار نیز رسید.

به دنبال بحران دوم در بازار نفت، تقاضا برای نفت در سراسر جهان کاهش پیدا کرد. این کاهش به دلایل زیر ایجاد شده بود:

(۱) رکودهای اقتصادی سال‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۸۲؛

(۲) پیدایش موج نوینی از صرفه‌جویی انرژی؛

(۳) تغییر سوخت، به‌ویژه در زمینه تولید نفت از نفت به سایر منابع انرژی، از جمله زغال‌سنگ و انرژی هسته‌ای؛

(۴) پیدایش منابع متنوع‌تر تولید نفت در سراسر جهان (غیر از اوپک) که دریای شما، مکزیک، و آلاسکا مهم‌ترین آنها شمرده می شوند.

در اوایل هر این دهه به علت شرایط بحرانی و ذخیره‌سازی بیش از حد به وسیله تعداد بیشماری از

شرکت‌های نفتی و ایالات متحده آمریکا، قیمت نفت از سال ۱۹۸۲ به بعد رو به کاهش کرد. در مقابل کشورهای عضو اوپک جهت تثبیت قیمت‌ها شروع به کاهش تولید کردند و در یک اقدام یک جانبه در سال ۱۹۸۴ نظام سهمیه‌بندی را برگزیدند؛ اما در دسامبر ۱۹۸۵ با شعار سهمیه عادلانه اوپک جنگ قیمت‌ها آغاز شد. عربستان سعودی با افزایش تولید خود از ۲.۲ میلیون بشکه به بیش از ۵.۵ میلیون بشکه در روز و نیز افزایش تولید کشورهای ناروی و انگلستان قیمت رسمی نفت اوپک از ۲۸ دلار در آن زمان به ۲۰ دلار و بعد حتی به زیر ۱۰ دلار رسید. با کنترل سهمیه‌ها که در اجلاس ۷۸ اوپک به تصویب رسید، مقرر شد کشورهای عضو اوپک به سهمیه‌های سال ۱۹۸۴ برگردند، قیمت‌ها از زیر ۱۰ دلار به بالای ده دلار و برای بعضی از انواع آن به پانزده دلار رسید.

روند کاهش سهم اوپک نقش فعال آن را در تولید و بازار جهانی در سالهای ۱۹۸۱-۱۹۸۷ کاهش داد؛ اما تولید پرهزینه نفت به علت کاهش قیمت‌ها توان رقابت را در صحنه بازارها از دیگر اعضای غیراوپک گرفته بود و در آمریکا، آلاسکا، دریای شمال و حتی اتحاد شوروی (سابق) و مکزیک نیز تولید نفت در این دوران کاهش یافت؛ لذا در اواخر این دهه موقعیت اوپک نسبتاً تثبیت شد.

نقش اوپک در دهه ۱۹۹۰ نیز همواره مثبت بود؛ به طوری که هرگاه تصمیمات منطقی و اصولی را برای نیل به اهداف اصیل این سازمان و به دور از فشار کشورهای دیگر اتخاذ می‌کردند، درآمدهای ملی خود را حفظ می‌نمودند؛ اما زمانی که تحت تاثیر جو فشار و ارباب و یا سازش با شرکت‌های عمده نفتی از اهداف ملی دور می‌شدند، آسیب‌های جبران‌ناپذیری را متحمل می‌شدند. در پایا سال ۱۹۹۹ فشار آمریکا در وادار

ساختن کشورهای عضو اوپک برای افزایش تولید، و در نتیجه کاهش قیمت نفت به صورت رسمی و علنی انجام گرفت که مورد اعتراض کشورهای عضو اوپک قرار گرفت. این نحوه برخورد البته با اصول پذیرفته‌شده اقتصادی و مبانی عرضه و تقاضا تناقض آشکار دارد. هرچند که کشورهای عضو اوپک نیز نباید انتظار همکاری و همیاری از چپاولگران دیرینه و صاحبان کمپانی‌های نفتی را داشته باشند.

نقش اوپک در سال‌های پسین:

سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) و متحدانش (اوپک پلاس) با چالش‌های جدیدی در مدیریت بازار روبرو هستند. با پیشی گرفتن رشد عرضه کشورهای غیراوپک و توسعه خودروهای برقی، اوپک تلاش می‌کند با تنظیم عرضه جهانی، ثبات قیمت‌ها را حفظ کند.

روندها و تحولات اصلی نقش‌آفرینی این سازمان شامل موارد زیر است:

- مدیریت عرضه و سهمیه‌بندی: اوپک پلاس برای مقابله با مازاد عرضه، سهمیه‌های تولید را به صورت دوره‌ای (مانند افزایش‌های اخیر سهمیه) تنظیم می‌کند تا قیمت‌های جهانی نفت در تعادل باقی بمانند.
- پیش‌بینی تداوم تقاضای نفت: بر اساس تازه‌ترین گزارش‌های چشم‌انداز اوپک، تقاضای جهانی نفت در سال‌های پیش رو همچنان به روند صعودی خود ادامه خواهد داد و مصرف روزانه از مرز ۱۱۳ میلیون بشکه عبور خواهد کرد.

- افزایش فشار رقابتی: ظهور تولیدکنندگان جدید و همچنین جایگزینی تدریجی انرژی‌های پاک باعث کاهش تدریجی سهم انحصاری اوپک در بازار جهانی شده و کار این کارتل را برای قیمت‌گذاری دشوارتر کرده است.

پیامدهای جنگ‌های (اکراین و ایران) و اوپک:

تغییرات ساختاری در زنجیره تأمین انرژی، تسریع در گذار به انرژی‌های پاک و بازتعریف مسیرهای لوژستیک ترانزیت جهانی، اصلی‌ترین تأثیرات بلندمدت جنگ‌های اکراین و ایران بر بازار انرژی هستند. برخلاف نوسانات قیمتی کوتاه‌مدت که با فروکش کردن تنش‌ها و آتش‌بس تعدیل می‌شوند، این دو بحران پیاپی پارادایم‌های حاکم بر امنیت انرژی جهان را برای همیشه تغییر داده‌اند.

ارزیابی پیامدهای بلندمدت این دو رویداد ساختاری را می‌توان در چهار محور اصلی خلاصه کرد:

۱. فروپاشی مدل‌های سنتی امنیت انرژی و

بازآرایی زنجیره تأمین

- تغییر دایمی مشتریان گاز و نفت روسیه: جنگ اوکراین پیوند انرژی چند ده ساله میان اروپا و روسیه را قطع کرد. در بلندمدت، جریان انرژی روسیه به‌طور کامل به سمت بازارهای آسیایی (چین و هند) متمایل شده و اروپا به واردکننده دائم گاز مایع از آمریکا و سایر مناطق تبدیل شده است.

- بی‌اعتمادی ساختاری به تنگه‌های استراتژیک: مسدود شدن و تنش‌های شدید در تنگه هرمز در جریان جنگ ایران (که مسیر عبور ۲۰ درصد نفت و گاز مایع جهان است)، کشورهای مصرف‌کننده را به این نتیجه رساند که اتکای مفرط به آبراه‌های خاورمیانه یک ریسک سیستماتیک و غیرقابل تحمل است. این مسئله، سرمایه‌گذاری روی خطوط لوله خشکی جایگزین و مسیرهای دور زدن آفریقا را به یک اولویت بلندمدت تبدیل کرده است.

۲. تغییر استراتژی غول‌های نفتی جهان

- تمرکز بر تاب‌آوری در قیمت‌های متوسط: بر اساس گزارش‌های تحلیلی بازار، شرکت‌های بزرگ نفتی مانند *Shell* و *ExxonMobil* دیگر استراتژی‌های توسعه سرمایه‌گذاری خود را بر پایه رویای نفت ۱۰۰ دلاری تنظیم نمی‌کنند. آنها دریافته‌اند که جهش‌های شدید قیمت، باعث نابودی تقاضا و تشدید تورم جهانی می‌شود؛ در نتیجه نمونه کار خود را برای سودآوری در محدوده ۶۰ تا ۷۰ دلار بازآرایی کرده‌اند.

- تنوع‌بخشی به سبد دارایی: سرمایه‌گذاری سنگین در توسعه میدان‌های کم‌هزینه غیر اوپک (مانند نفت شیل آمریکا و حوضه‌های جدید در گویان) برای کاهش وابستگی به مناطق بحرانی شتاب گرفته است.

۳. تسریع گذار به انرژی‌های تجدیدپذیر

- امنیت ملی به مثابه انرژی پاک: پیش از این، انگیزه اصلی حرکت به سمت انرژی‌های سبز، مسایل زیست‌محیطی بود. اما شوک‌های پیاپی

می‌توان آینده این سازمان را در سه بازه زمانی بررسی کرد:

۱. کوتاه‌مدت (۳ تا ۵ سال آینده)

در این دوره، احتمالاً اوپک همچنان یکی از مهم‌ترین بازیگران بازار نفت باقی خواهد ماند.

- نفت هنوز حدود یک‌سوم از انرژی جهان را تأمین می‌کند.

- بسیاری از اقتصادهای در حال توسعه، به‌ویژه هند، جنوب آسیا و بخش‌هایی از افریقا، همچنان به مصرف نفت وابسته خواهند بود.

- اوپک و اوپک‌پلاس همچنان از طریق مدیریت عرضه، نقش مهمی در تثبیت قیمت‌ها ایفا خواهند کرد.

با این حال، اختلاف نظر میان اعضا بر سر سهمیه‌های تولید ممکن است افزایش یابد. نمونه آن، تأکید اخیر عراق بر دریافت سهمیه منصفانه‌تر در اوپک است.

۲. میان‌مدت (۵ تا ۱۵ سال آینده)

در این دوره، چالش‌های اوپک جدی‌تر خواهد شد.

مهم‌ترین عوامل عبارت‌اند از:

- رشد سریع خودروهای برقی؛
- افزایش بهره‌وری انرژی؛
- توسعه انرژی خورشیدی و بادی؛
- رشد تولید نفت در کشورهای غیرعضو مانند آمریکا، برزیل، کانادا و گویان؛

عرضه ناشی از جنگ‌های اوکراین و ایران، محرک را به «امنیت ملی» تغییر داد. اروپایی‌ها و قدرت‌های آسیایی آموختند که وابستگی به سوخت‌های فسیلی وارداتی، آنها را در برابر بحران‌های جیوپلیتیک آسیب‌پذیر می‌کند؛ در نتیجه بودجه‌های کلانی را به بومی‌سازی انرژی‌های خورشیدی، بادی و هسته‌ای اختصاص داده‌اند.

۴. فرسایش ظرفیت مازاد تولید و تداوم ریسک‌های تورمی

- تخلیه ذخایر استراتژیک: به دلیل شوک بزرگ عرضه ناشی از درگیری‌های اخیر، دولت‌ها ناچار به استفاده بی‌سابقه از ذخایر استراتژیک خود شدند. بازسازی این ذخایر سال‌ها زمان می‌برد و تا آن زمان، بازار نفت بدون داشتن «سپر حفاظتی کافی» در برابر کوچک‌ترین شوک‌های آینده، پتانسیل بالایی برای نوسانات ناگهانی خواهد داشت.

- هزینه‌های ماندگار ترانزیت: افزایش دائمی نرخ بیمه کشتی‌های تجاری و هزینه‌های لوژستیک در مسیرهای طولانی‌تر، به عنوان یک فاکتور تورمی ثابت در بهای تمام‌شده انرژی باقی خواهد ماند.

آینده اوپک:

پیش‌بینی آینده اوپک (OPEC) به چند عامل کلیدی بستگی دارد؛ از جمله روند تقاضای جهانی نفت، گذار به انرژی‌های تجدیدپذیر، رقابت تولیدکنندگان خارج از اوپک، و تحولات جیوپلیتیکی. بر این اساس،

در نتیجه، قدرت اوپک برای تعیین قیمت‌ها نسبت به گذشته کاهش خواهد یافت، هرچند از بین نخواهد رفت.

۳. بلندمدت (تا ۲۰۵۰)

در اینجا دو دیدگاه متفاوت وجود دارد:

دیدگاه اوپک،

اوپک معتقد است که تقاضای جهانی نفت تا سال ۲۰۵۰ همچنان افزایش خواهد یافت و به حدود ۱۲۴ میلیون بشکه در روز می‌رسد. از نگاه این سازمان، نفت همچنان بزرگ‌ترین منبع انرژی جهان باقی خواهد ماند و برای پاسخگویی به تقاضا، سرمایه‌گذاری عظیمی در صنعت نفت لازم است.

دیدگاه نهادهای غربی مانند آژانس بین‌المللی انرژی

(IEA)

بسیاری از مؤسسات مستقل پیش‌بینی می‌کنند که رشد تقاضای نفت در دهه آینده به اوج خود برسد و سپس به تدریج کاهش یابد؛ زیرا سهم انرژی‌های پاک و خودروهای برقی افزایش خواهد یافت.

عوامل تعیین‌کننده آینده اوپک

- عربستان سعودی: همچنان ستون اصلی اوپک باقی خواهد ماند و تا زمانی که نقش رهبری خود را حفظ کند، سازمان نیز پابرجا خواهد ماند.

- همکاری با روسیه (اوپک پلاس): این همکاری احتمالاً بیش از خود اوپک اهمیت خواهد داشت، زیرا سهم بزرگی از تولید جهانی را پوشش می‌دهد.

- گذار انرژی: هرچه سرعت توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر بیشتر شود، نفوذ اوپک کمتر خواهد شد.

- جیوپلیتیک: جنگ‌ها، تحریم‌ها و بحران‌های منطقه‌ای همچنان می‌توانند نقش اوپک را پررنگ‌تر کنند.

پیش‌بینی شخصی

به نظر من، اوپک منحل نخواهد شد، اما ماهیت آن تغییر خواهد کرد.

به احتمال زیاد:

- اوپک از یک «کارتل تعیین‌کننده قیمت» به یک «مجمع هماهنگی تولیدکنندگان» تبدیل خواهد شد.

- تصمیمات آن بیشتر در قالب اوپک پلاس اتخاذ می‌شود تا اوپک به تنهایی.

- نفوذ این سازمان نسبت به دهه‌های ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۰ کمتر خواهد بود، اما به دلیل در اختیار داشتن بخش بزرگی از ذخایر نفت جهان، همچنان یکی از بازیگران اصلی بازار انرژی باقی خواهد ماند.

ادامه دارد

حضور در هستی

کرشنا مورتی

در پیوست با بحث‌های گذشته

پدیده‌ای را که ساده و زیبا است هراسناک، مردد و پر از انتظار می‌کنیم.

عشق در رابط

رابطه جریانی لست بسیار پیچیده و دشوار، و اندک اند کسانی که می‌توانند بی زیان از آن بگذرند. ما میل داریم رابطه یک امر ثابت، پایدار و مستمر باشد، ولی رابطه به معنای واقعی جریانی است متحرک و پویا، جریانی که باید آن را کاملاً و عمیقاً درک کرد و شناخت، نه این‌که براساس روابط درونی یا برونی از آن یک طرح و الگوی ثابت ساخت و سپس در طریق انطباق با آن پیش رفت. انطباق و هم‌رنگی که - یک سنت و روال اجتماعی است- تنها زمانی اهمیت و سلطه خود را از دست می‌دهد که عشق وجود دارد. عشق در رابطه یک جریان پاک‌کننده و تصفیه‌کننده

زایل و نابود کردن چیزی که بر آن عاشقیم چقدر ساده است! چه زود یک مانع در بین می‌نشیند و حجاب عشق می‌گردد: یک کلمه، یک ژست، یک لب‌خند! خلق و خواها و تمایلات خاص ما بر هستی مان سایه می‌افکند و آنچه را با طراوت است و روشن مبدل به تیرگی و ملالت می‌نماید. ما از طریق حرکات زاید و بی رویه خود را فرسوده می‌کنیم؛ و چیزی را که هشیار و حساس است تیره، کدر و آشفته می‌نماییم. از طریق اصطکاک دایمی و از طریق ایجاد امیدها و ناکامی‌ها

است، زیرا شیوه‌ها و راه‌های «خود» را بر آگاهی باز می‌نماید، آشکار می‌سازد. بدون این باز نمودن، رابطه چندان مفهوم و معنایی ندارد.

ولی ما چه تلاش عظیمی به کار می‌بریم تا خود را در رابطه باز نگذاریم، تا خود را چنان که هستیم آشکار ننماییم. این تلاش شکل‌های مختلفی به خود می‌گیرد: سلطه یا تسلیم و انقیاد؛ ترس یا امید؛ حسادت یا پذیرش^۱، و نظیر این‌ها همه شکلی است از تلاش به منظور اجتناب از افشا و آشکار نمودن خود. مسأله این است که ما عشق نداریم؛ و اگر داشته باشیم می‌خواهیم به شکل خاصی عمل کند؛ آن را آزاد نمی‌گذاریم تا خودش عمل کند. ما با ذهن خود عاشقیم، نه با قلب خود. ذهن است که می‌تواند رنگ عوض کند، خود را اصلاح زیاد و کم کند ولی عشق نمی‌تواند. ذهن می‌تواند خود را آسیب‌ناپذیر گرداند ولی عشق نمی‌تواند. ذهن می‌تواند از رابطه بگریزد و در انزوای حصار خود بماند، می‌تواند انتخاب‌گر باشد، می‌تواند با همه کس در نیامیزد، می‌تواند شخصی یا غیرشخصی باشد، ولی عشق چنین نیست. عشق قابل مقایسه نیست، نمی‌توان به سویش رفت؛ نمی‌توان به گردش حصار کشید و محدودش کرد. مشکل ما این است که آنچه را عشق می‌نامیم یک ساخته ذهنی است. ما قلب خود را با چیزهای ذهن انباشته‌ایم و بنابراین آن را تهی از چیزی که باید در آن باشد کرده‌ایم؛ آن را در تردید و انتظار نگه‌داشته‌ایم. این ذهن است که می‌چسبد، رشک می‌ورزد، نگه می‌دارد یا زایل و نابود می‌کند. زندگی و هستی ما تحت سلطه عوامل فیزیکی و ذهن است. ما عشق نمی‌ورزیم و نمی‌گذاریم تنها عشق باشد و بس، بلکه می‌خواهیم مورد عشق دیگری قرار گیریم؛ زمانی که عشق می‌ورزیم برای دریافت

۱. «حسادت» را در مقابل «پذیرش» آوردن برای ما مانوس نیست. ولی واقعیت این است که در حسادت نپذیرفتن است. م.

عشق است؛ و این‌گونه به اصطلاح عشق ورزیدن کار ذهن است، نه دل. ذهن همواره در جستجوی ایمنی و اطمینان است. ولی آیا ذهن می‌تواند از عشق یک چیز ثابت به عنوان وسیله ایمنی بسازد؟ آیا ذهن - که اساس و بنیان آن بر زمان است - می‌تواند عشق را به قلمرو خود بکشانند؟ عشق که خود جاودانگی خود است و برون از زمان؟

ولی حتی عشق قلبی ما حيله‌ها و بازی‌های ویژه خود را دارد؛ زیرا ما چنان قلب خود را فاسد و خراب کرده‌ایم که برای عشق ورزیدن نیز همیشه در تردید و آشفتگی است. و این جریان است که زندگی ما را چنین رنجبار و ملالت‌آمیز نموده. یک لحظه فکر می‌کنیم عشق داریم، ولی لحظه‌ای بعد رفته است، گم شده است. گاهی نیروی ژرف و سنجش‌ناپذیر در انسان به وجود می‌آید که بی‌ارتباط با ذهن است، منشأی ناشناخته و ورای ذهن دارد؛ ولی دیری نمی‌پاید که همین نیروی عمیق به وسیله ذهن خراب و زایل می‌گردد. زیرا در ستیز بلاانقطاعی که ما اسیر آن هستیم پیروزی نهایی همیشه با ذهن است. حل این تضاد، ستیز و آشفتگی نه کار ذهن حيله‌گر است، و نه کار یک قلب پر از تردید. راه و وسیله‌ای برای پایان دادن به این تضاد وجود ندارد. نفس جستجوی وسیله یکی دیگر از تمایلات حيله‌گرایانه ذهن است برای حفظ تفوق و حاکمیت خودش؛ می‌خواهد تضاد را از بین ببرد تا به آرامش دست یابد، تا به عشق دست یابد، تا چیز دیگری باشد. پس ذهن هنوز در بند «شدن» است.

ما باید به شکل وسیع و عمیقی آگاه گردیم به این‌که عشق به عنوان یک مطلوب و خواسته ذهنی تحقق‌ناپذیر است، هیچ راه و وسیله‌ای برای دست یافتن به چنان عشقی وجود ندارد. هنگامی که این حقیقت را عمیقاً و واقعاً درک کردیم امکان دریافت

شناختی و ناشناختی

سایه‌های بلند غروب بر روی آب آرام افتاده؛ با پایان روز رودخانه رو به آرامی می‌رود. ماهیان از آب بیرون می‌جستند، و پرندگان سنگین می‌آمدند تا در درختان تنومند شب را به صبح آورند.

حتی لکه‌ای ابر در آسمان که به رنگ نقره‌ای آبی بود دیده نمی‌شد. قایقی پر از جمعیت که می‌خواندند و کف می‌زدند به پایین رودخانه می‌آمد. صدای گاو از فاصله دور به گوش می‌رسید. بوی عطر غروب می‌آمد. آب یک حلقه گل همیشه بهار با خود می‌آورد و حلقه گل زیر نور خورشید رو به غروب می‌درخشید. همه چیز بس زیبا و زنده بود- رودخانه، درختان، پرندگان، روستاییان و همه چیز.

زیر درختی نشسته‌ایم و رودخانه را می‌نگریم. نزدیک درخت معبد کوچکی قرار دارد. چند گاو لاغر اینجا و آنجا ول بودند. معبد تمیز و شسته رفته است. بته‌های به گل نشسته سیرآب شده اند، پیدا است که خوب مراقبت می‌شوند. مردی نماز غروب می‌خواند. صدایش شکبیا و پر اندوه است در زیر آخرین پرتو خورشید آب به رنگ گل‌های نوشکفته می‌ماند. به زودی مردی به ما پیوست و شروع کرد به صحبت از تجربیاتش. می‌گفت سال‌های زیادی از عمر خود را وقف جستجوی خدا کرده، ریاضت کشیده، چیزهایی را که برایش عزیز بوده‌اند ترک گفته، در خدمات عام‌المنفعه شرکت داشته، به ساختن یک مدرسه کمک کرده. می‌گفت به چیزهای زیادی علاقه دارد اما مهم‌ترین موضوع مورد توجه و علاقه‌اش جستجو و یافتن خدا است؛ و اکنون بعد از سال‌ها صدای «او» را می‌شنود، و صدا نه تنها در امور جزئی بلکه در

چیزی وجود دارد که از این دنیا نیست، چیزی ورای «شناختگی». و بدون آن «چیز» شادمانی عمیق و پایدار در رابطه وجود نخواهد داشت. اگر تو به آن چیز پر شکوه، زیبا و پر خیر و برکت دست یافته‌ای و من از آن محروم، مسلماً من و تو در تضاد با یکدیگر خواهیم بود و تو ممکن است در تضاد نباشی ولی من هستم؛ در آن صورت من وجود پر از رنج و اندوه و ملالت خود را از تو جدا می‌کنم. اندوه هم مانند لذت یک عامل محصورکننده و جداکننده است؛ و تا زمانی که عشق نیست- عشق واقعی؛ نه آنچه یک ساخته ذهنی است- رابطه آمیخته با رنج خواهد بود. هنگامی که خیر و زیبایی و شکوه آن عشق در تو هست لاجرم مرا دوست خواهی داشت، صرف نظر از این‌که من چه هستم و چه نیستم، زیرا عشق چیزی نیست که نوع رفتار من در آن تاثیر داشته باشد و آن‌را شکل بخشد. ذهن هر حيله و حقه‌ای در کار کند به هر حال من و تو جدا از یکدیگر خواهیم بود، ولو این‌که در بعضی زمینه‌ها با هم نقطه‌نظرهای مشترک داشته باشیم و در ارتباط و تماس با یکدیگر باشیم. زیرا احساس تمامیت، وحدت و یگانگی باید درون ما باشد تا در رابطه واقعی باشیم. و ایجاد این تمامیت و یگانگی هرگز کار ذهن نیست، بلکه هنگامی خود بخود وجود دارد که ذهن محو سکوت کامل است، زمانی که ذهن به پایان ولگردی‌های خود رسیده، زمانی که به بیهودگی تلاش آگاه گشته و آرام گرفته است. تنها در این آرامش است که رابطه فارغ از رنج و ستیز خواهد بود.

موضوعات بزرگ نیز راهنمای او است. می گفت اراده و اختیاری از خود ندارد، بلکه همه جا به دنبال آن صدای باطنی کشانده می شود. صدا همیشه او را به راه راست برده - اگرچه خودش گاهی دچار لغزش‌هایی شده است. دعایش همیشه طلب پاکی خویش از خدا بوده- چیزی که به طلب کردن می ارزد.

آیا آن سنجش ناپذیر بی وصف و نشان می تواند به وسیله من و تو جستجو شود؟ آیا آنچه بیرون از زمان است و ورای ازلیت و ابدیت، می تواند به وسیله ابزاری جستجو شود که خود ساخته زمان است و در عین زمان؟ آیا تمرین انضباط می تواند ما را به «آن» ناشناخته نزدیک گرداند؟ آیا راه و وسیله‌ای به سوی آنچه نه آغازی دارد و نه پایانی، وجود دارد؟

آیا حقیقت چیزی است که در دام تمایلات و آرزوهای محدود ما بگنجد؟ چیزی که ما می توانیم به دست آوریم انعکاس شناخته‌های ذهن خودمان است، ولی ناشناخته نمی تواند به حیطه شناخته درآید. چیزی که ما بر آن نام می نهیم «آن بی نام» نیست؛ ما به وسیله نام نهادن فقط واکنش‌های شرطی خود را بیدار می کنیم، بر می انگیزانیم و نسبت به آنها آگاه می گردیم. این واکنش‌ها هر قدر هم اصیل و شریف باشند، هر قدر هم مطبوع باشند بی ارتباط با حقیقت‌اند. ما نسبت به محرک‌ها واکنش نشان می دهیم، ولی حقیقت محرکی ندارد؛ حقیقت چیزی است که هست.

ذهن از شناخته‌ای به شناخته دیگر می رود بی آنکه راهی به ناشناخته داشته باشد. شما نمی توانید درباره چیزی که نمی شناسید بیندیشید؛ این غیر ممکن است. آنچه شما به آن می اندیشید مبتنی بر شناخته است، مبتنی بر گذشته است - گذشته دور یا لحظاتی که تازه گذشته. و گذشته یعنی فکر- فکر که تحت تاثیر انواع عوامل شکل می گیرد و شرطی می شود. فکر فقط می

تواند کهنه را انکار یا تصدیق کند، ولی هرگز قادر به کشف یا جستجوی نو و ناشناخته نیست. فکر نمی تواند به نو و ناشناخته دست یابد، اما هنگامی که فکر ساکت است امکان تجلی ناشناخته بر ذهن وجود دارد - که در آن صورت نیز ناشناخته بلادرنگ به وسیله فکر مبدل به کهنه می گردد، به قلم تجربه در می آید. فکر همیشه در حال شکل دادن، تغییر و اصلاح یا رنگ‌آمیزی قضایا بر اساس یک الگوی مبتنی بر تجربه است. نقش فکر برقراری ارتباط است، وسیله ابلاغ است، ولی هرگز نمی تواند در کیفیت تجربه کردن باشد. هنگامی که تجربه کردن باز می ایستد فکر وارد می شود و آنچه را تجربه شده است براساس شناخت‌ها نام‌گذاری می کند. فکر نمی تواند به درون ناشناخته رخنه کند و بنابراین نمی تواند حقیقت را کشف یا تجربه نماید.

ریاضیت، انضباط، ترک، اعراض، شعائر، تمرین فضیلت - هر قدر هم این‌ها اصیل باشند - همه در حیطه فکرنند، یک فعل و انفعال فکری‌اند؛ و حرکت فکر می تواند در جهت یک هدف و حصول یک نتیجه باشد - هدف و نتیجه‌ای که در حیطه شناخت است. هدف حصول، جستجوی ایمنی است، صیانت نفس است بوسیله شناخته‌هایی که ذهن نسبت به آنها اطمینان دارد. حال آن‌که جستجوی ایمنی بوسیله چیزی که ناشناخته و بی نام است احساس ایمنی نمی دهد. ایمنی‌ای که ممکن است حاصل شود انعکاس شناخته و گذشته است. به این دلیل ذهن باید کاملاً و عمیقاً آرام بگیرد؛ ولی این آرامش چیزی نیست که بوسیله تمرین، ریاضیت، تعصید یا سرکوبی تحقق یابد. سکوت و آرامش هنگامی وجود دارد که ذهن دست از جستجو برداشته، هنگامی که از دام «شدن» آزاد گشته. در این سکوت کیفیت انباشته کردن مفقود است، این سکوت چیزی نیست که نتیجه تمرین سکوت باشد. این سکوت

بحسب حقیقت

از راهی بس دور آمده، هزاران کیلومتر، با کشتی و هواپیما. فقط می توانست به زبان خودش تکلم کند؛ و با زحمت زیاد می توانست خود را با محیط جدید و ناراحت کننده انطباق بدهد. به نوع غذاها و آب و هوای این منطقه عادت نداشت. در مناطق مرتفع به دنیا آمده و بزرگ شده، و هوای داغ و مرطوب این حوالی دمار از روزگارش درمی آورد.

محقق گونه ایست با مطالعه؛ چیزهایی هم نوشته. به نظر می رسد که با فلسفه شرق و غرب کاملاً آشنا است؛ یک کاتولیک وابسته به کلیسا روم است. می گفت مدتی است که از مذهب خود ناراضی است ولی به خاطر بستگانش آنرا تحمل کرده. ازدواجش از آن ازدواج هایی است که یک ازدواج خوشبخت به حساب می آید؛ و عاشق دو فرزند خویش است. اکنون در کالج، در آن مملکت دور مشغول تحصیلند، و آینده درخشانی در انتظارشان است. ولی عدم رضایت از کار و زندگی اش سالها است که رو به افزایش بوده تا در چند ماه اخیر وضعیت بحرانی پیدا می کند. ترتیبات لازم را برای گذراندن زندگی زن و بچه اش داده، آنها را ترک کرده، و حالا اینجا است. پول به قدر یک زندگی معمولی دارد؛ و برای یافتن خدا به این سرزمین آمده. می گفت به هیچ وجه دچار عدم تعادل روحی نیستم؛ و نسبت به هدفم کاملاً روشنم.

تعادل روحی چیزی نیست که بر اساس شکست و محرومیت یا موفقیت سنجیده شود. یک انسان موفق هم ممکن است غیرمتعادل باشد. محرومین و

برای ذهن باید آنگونه ناشناخته باشد که «لازمان»؛ زیرا اگر ذهن به سکوت خود مُشعر باشد، اگر آن را تجزیه کند دلیل آن است که تجربه کننده ای وجود دارد که خود حاصل تجربیات گذشته است، تجربه کننده ای که نسبت به یک سکوت گذشته اشعار و آگاهی دارد. و آنچه بوسیله یک تجربه کننده تجربه می شود چیزی نیست جز تکرار «خود». ذهن هرگز نمی تواند نو را تجربه کند، بنابراین باید مطلقاً آرام بگیرد.

و ذهن در صورتی می تواند آرام بگیرد که در کیفیت تجربه، نامگذاری، ثبت و انبار کردن چیزها در حافظه نباشد. نامگذاری، و ثبت جریانی است مستمر نه فقط بوسیله لایه های بالایی «دانستگی» (consciousness) بلکه بوسیله سطوح و لایه های مختلف آن. ولی هنگامی که لایه های سطحی ذهن آرام می گیرند لایه های عمیق تر اشارات و پیام های خود را به آگاهی می رسانند. و زمانی که تمام قلمرو «دانستگی» ساکت و آرام است، و از «شدن» آزاد است - که در آن صورت ذهن یک حرکت طبیعی دارد- امکان تجلی ناشناخته سنجش ناپذیر وجود دارد. ولی میل رهایی از «شدن» منجر به تداوم عامل «شدن» می گردد، و این عامل مانعی است در طریق حقیقت. حقیقت فاقد استمرار است، کیفیتی است لحظه به لحظه، همیشه نو و همیشه با طراوت. آنچه استمرار دارد نمی تواند خلاق باشد.

لایه های بالایی ذهن ابزار ارتباط و ابلاغ است؛ هرگز نمی تواند غیرقابل سنجش را به سنجش درآورد. حقیقت چیزی نیست که بتوان از آن سخن گفت، و اگر گفته شود، آن چیز حقیقت نیست.

این سخن نگفتن یعنی «مراقبه» - (meditation)

شکست خورده‌ها روحیه‌ای تلخ، بدبین، و نق نقو پیدا می‌کنند، یا به عنوان یک راه فرار و جبران شکست در اوهام خود ساخته فرو می‌روند. تعادل در دست روانکاون نیست؛ انطباق با عرف و نُرم لزوماً نشانه تعادل نیست. عرف و سنت خود ممکن است محصول یک فرهنگ بیمار و نامتعادل باشد. یک اجتماع آزمند، با الگوها و سنت‌هایش، یک اجتماع نامتعادل است. تعادل در عالم آزمندی است. اما ایده تعادل یا عدم تعادل نیز در قلمرو فکر است، و در این صورت نمی‌تواند معیار سنجش صحیحی باشد. فکر - با واکنش‌های شرطی و با معیارها و الگوهای کج بینش - دور از حقیقت است. حقیقت ایده و نظریه نیست، استنتاج نیست.

آیا نامحدود چیزی است که بتوان آن را جستجو کرد؟ آیا ذهن محدود می‌تواند در جستجوی ناشناختنی برون از هرگونه وهم و اندیشه باشد؟ برای یافتن، آنچه را جستجو می‌کنید باید بشناسید. هنگامی که شما برای یافتن به جستجو می‌روید، آنچه می‌یابید انعکاس تصاویر ذهنی خودتان است؛ انعکاس تمایلات و آرزوهای خودتان است؛ و یک ساخته مبتنی بر تمایل و آرزو غیر از نامحدود، غیر از حقیقت و غیر از «ماوراء» است. جستجوی حقیقت شما را از آن دور می‌کند؛ حقیقت مکان ثابتی ندارد؛ نه راهی بدان هست و نه راهبری. کلمه «حقیقت» غیر از خود حقیقت است. آیا حقیقت چیزی است که بتوان آن را در وضعی خاص یا در بین گروهی خاص جستجو کرد؟ آیا اینجا هست و آنجا نیست؟! آیا این شخص می‌تواند به سوی «او» راهبری کند و شخص دیگر نه؟ آیا اصولاً راهبری به سوی او وجود دارد؟ هنگامی که حقیقت جستجو می‌شود، آنچه به دست می‌آید از بطن جهل به دست آمده، زیرا خود جستجو از موضع جهل است. شما نمی‌

توانید حقیقت را جستجو کنید. تنها زمانی حقیقت هست که «خود» نیست.

«ولی آیا من نمی‌توانم آن بی‌وصف و نشان را بیابم؟ من به این سرزمین آمده‌ام زیرا در اینجا احساس نیرومندی برای جستجوی «آن» وجود دارد. انسان در اینجا گرفتاری‌های کمتری دارد؛ انسان در اینجا نیاز به چیزهای زیادی ندارد؛ تعلقات و تملکات مادی در اینجا آنقدر حاکم بر انسان نیست که در جاهای دیگر. و یکی از دلایلی هم که انسان به دیر و خانقاه پناه می‌برد همین است. البته انگیزه پناه بردن به دیر و خانقاه می‌تواند میل فرار از ضعف‌های روانی باشد؛ و چون من نمی‌خواهم از خود بگریزم و به یک انزوای فورمالیته و نمایشی پناه برم به اینجا آمده‌ام تا هم یک زندگی متعارف داشته باشم و هم آن بی‌نام و نشان را بیابم. آیا استعداد و شایستگی یافتن آن را دارم؟»

آیا مسئله استعداد و شایستگی مطرح است؟ آیا در اندیشه «استعداد و شایستگی» پیروی از یک طرح و الگوی عمل و رفتار خاص وجود ندارد؛ پیمودن یک راه از قبل تعیین شده - با انطباق‌های لازم و نهفته در آن - وجود ندارد؟ در طرح این سوال این معنا نهفته است که شما ابزار و وسایل لازم را برای حصول چیزی که در آرزویش هستید دارید. و باز هم در سوال شما این معنا نهفته است که فقط افراد ممتاز و استثنایی می‌توانند حقیقت را جستجو کنند نه هر فرد عادی. ولی آیا حقیقت چیزی است که به افراد خاصی اهدا شود؟ مثلاً به طبقه روشنفکر؟ چرا ما سوال می‌کنیم که «آیا من شایستگی یافتن دارم یا نه؟» ما معمولاً الگویی از انسانی داریم که فرض می‌کنیم به حقیقت رسیده؛ و او را بس فراتر از خود قرار می‌دهیم. این امر منجر به تردید و عدم اطمینان در ما می‌گردد. ما یک نمونه و الگوی متعالی و مهم را در ذهن خود می‌نشانیم و به

رقابت با آن می پردازیم؛ بین خود و آن الگو رقابت ایجاد می کنیم؛ ما هم آرزو می کنیم که رکورد را بشکنیم. این سوال که «آیا من استعداد و ظرفیت دارم؟» از قسمت آگاه یا ناآگاه ذهنی نشئت نمی گیرد که آیا اسیر مقایسه است؟- مقایسه آنچه هست با چیزی که به عنوان نمونه و الگو تصور می کند باید باشد؟

چرا ما خود را با یک ایده آل مقایسه می کنیم؟ و آیا مقایسه منجر به درک و شناخت می گردد؟ آیا ایده آل متفاوت با چیزی است که خود هم اکنون هستیم؟ آیا ایده آل یک ساخته ذهنی نیست، و آیا در این صورت حجاب و مانع شناخت آنچه هستیم نمی گردد؟ آیا هدف مقایسه فرار از شناخت خود نیست؟ راه های فرار از «خود» گوناگون است؛ و مقایسه یکی از آنها است. بدون شناخت خویش، جستجوی به اصطلاح حقیقت، نوعی فرار از خود است. بدون شناخت خود، خدایی که جستجو می کنی خدای تصورات و اوهام ذهن خود تو است؛ و هرگونه وهم لاجرم تضاد، رنج و اندوه با خود می آورد. بدون شناخت خویش تفکر صحیح وجود ندارد؛ و بنابراین هرگونه «دانش» عین جهل است- که منجر به تیرگی، آشفتگی، و تباهی می گردد. و خودشناسی در پایان نیست؛ بلکه در آغاز است؛ تنها دری است که ذهن را بر حقیقت نو و فناپذیر می گشاید.

«آیا خودشناسی کاری فوق العاده دشوار و طولانی نیست؟»

نفس این اندیشه که تحقق خودشناسی کاری است فوق العاده دشوار، مانعی است در طریق خودشناسی. اگر اجازه بدهید این پیشنهاد را به شما می کنم: فرض را بر این قرار مدهید که خودشناسی مشکل خواهد بود یا زمان می برد؛ از قبل نگوئید که چه هست و چه

نیست. فقط شروع کنید. «خود» چیزی است که در عمل رابطه کشف و شناخته می شود؛ و هر عملی یک نوع رابطه است. خودشناسی از طریق انزوا و جدایی از انسان ها و اشیاء تحقق نمی یابد. عدم ارتباط یعنی مرگ. مرگ کامل ترین شکل مقاومت است. سرکوبی و واپس زدن نوعی مقاومت است، جایگزینی یا تصعید به هر صورت که باشد نوعی مقاومت است؛ و مقاومت در هر شکلی که باشد مانع شناخت خود بخودی و لحظه به لحظه خویش می گردد. انواع مقاومت ها نیز در رابطه و در عمل ممکن است. مقاومت- خواه به صورت مثبت یا منفی- با مقایسه ها و توجیهات، با ملامت ها یا ناهمگونی های نهفته در آن حجاب مانعی است برای درک و شناخت واقعیت «آنچه هست». در «آنچه هست» نهفته های تلویحی و غیرقابل وصف و بیان وجود دارد؛ و نفس آگاهی نسبت به نهفته های غیرقابل توصیف، بدون گزینش و ردّ و قبول، آن نهفته ها را با کیفیتی روشن و صریح بر آگاهی باز می نماید. و این باز شدن آغاز فرزاندگی است. و وجود فرزاندگی برای تحقق آن ناشناخته زوال ناپذیر و فساد ناپذیر بسیار ضرورت دارد.

(ډاکټر ص. م. زېري)

کلید او دمنه

(اريايي فولکلور)

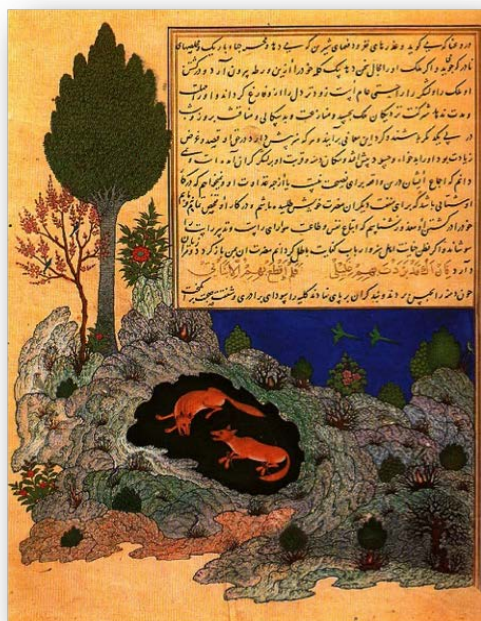
د تيرو په ادامي سره

يوولسم باب

د زاهد او ميلمه په اړه

رای برهمن ته وويل:

د هغه زړه ور بدعمله
کيسه مي واورېدل چې پر
نور يې په ظلم کې زياتی
کاوه، خو کله چې د ده پر
سر برابره سوه نو يې
پنېمانۍ او توبو ته مخه
کړه. اوس د هغه چا کيسه
راته وکړه چې خپله ژبه پرېږدي او د نور ژبه زده کوي.

راگرزېدل اسانه کار نه وي.

که څه هم چې وايي: کسب نه هېرېږي خو میده
کاری يې هېرېږي. هر څوک بايد د خپل عمل پر ميدان

ثابت قدمه وي. د هري هيلي لپاره نورو خانگو ته لاس وا نه چوي او د هري خانگي د شکوپې په ښکلا او د هري پاني په تازه والي و نه غولېږي. ځکه د مېوې خوږوالی او د راتلونکي برکت يې نه سي تر لاسه کېدلای. د دې خبرې مثال هماغه د زاهد کيسه ده.

راجا پوښتنه وکړه چې هغه څرنگه وه؟

برهمن وويل:

د زاهد د مېلمه کيسه

راوړي يې دي چې د پخواني هندوستان د کنوج په يوه ولايت په خاوره (دغه د پخواني هندوستان يو ولايت وو، چې سلطان محمود غزنوی هغه هم نيولی وو) کې يو سوله خوښوونکی او پاک سړی وو. په دين کې يې زيات اجتهادونه کړي وه. شپه او ورځ يې په عبادت تېروله، د دنيا له دوستۍ او د حرامو څخه معصوم وو.

يوه ورځ يې حجرې ته يو مېلمه راغی. زاهد مېلمه ته ډېر ښه راغلې وويل او د هغه په راتگ ډېر خوش سو. کله چې مېلمه مو چني وکښې، چې د سفر په پای مانا يې لرله نو زاهد د حال احوال پوښتلو وروسته ورته وويل:

له کومه ځايه راځئ او چيري مو نيت کړی دی؟

مېلمه ورته وويل:

د عاشقانو او صادقانو په حال د باطني وضعي تر څرگندوني پرته يوازي په ظاهري اورېدلو څوک نه سي پوهېدلای او هر هغه څوک چې د زړه له کومي د ميني په لار کې گام واخلي او مقصد يې د دوست رضا وي

بېشکه به د فراق په بيابان کې لاره وهي. په دغه لاره کې زما کيسه اوږده ده، سر او پای نه لري.

کله چې دغه ډول نوري خبرې هم تبادله سوې نو په پای کې زاهد وفرمايله چې مېلمه ته يو څه خرما راوړي. دواړو خرما وخوړله چې مېلمه وويل:

خوندوره مېوه ده که زموږ په ولايت کې هم موندل کېدلای ښه به وو، که څه هم چې مراج يې دروند او د انسان له نفس سره موافق نه دی. زموږ په ملک کې الحمدلله ډول ډول مېوې سته چې هر يوه يې عليحده خوندونه لري او تر خرما ښې دي. بيا هم هغه څه چې د سړي زړه ورته کېږي تر نه څه ښه دي.

دغه زاهد په عبري ژبه ښې خوږې خبرې کولای سوې. د مېلمه د هغه عبري ويل خوش راغله او ويې غوښتل چې هغه زده کړي، نو يې د زاهد صفتونه شرو کړه ويې ويل چې نه يې دغه شان بشپړ فصاحت او نه يې په دې ډول بېساری بلاغت اورېدلی دی. توقع لري چې دغه ژبه ده ته هم ور زده کړئ او د خپلي ځوان مردۍ له مخې يې دغه هيله ومنئ. مېلمه ادامه ورکړه ويې ويل:

ځکه يې له دې چې پخوا مو سره ليدلي او پېژندلي وي زما مو ډېر عزت وکړ او زما په مېلمستيا کې مو پوره زحمت وکښ. نن چې ستاسو مهرباني او هرکلی زما نصيب سوی دی که پر ما يو بل شفقت هم وکړی او زما هيله ومنی ډېر به خوش سم.

زاهد ورته وويل:

ستاسو د حکم تابع یم که تاسو په رشتيا او د زړه د اخلاصه غواړی او ټينگه هيله او نيت لری نو به زه ډېره هڅه وکړم چې تاسو ته عبري ژبه در زده کړم.

سخت دئ. نو د زرکي رفتار پرېښود خو خپل تگ يې هم هېر سوی وو.

دغه کيسه مي له دې کبله درته وکړه چې بېخايه هڅي دي شرو کړي دي. ځکه به د دي نو خپله مورنۍ ژبه هېره سي او عبري به هم زده نه کړې. وايي:

تر ټولو جاهل کس هغه دئ چې د خپلي ټولني سره ناموافق کار ته لاس واچوي.

برهمن په پای کې وويل:

دغه باب د پاچاهانو او مشرانو د تجربې لپاره لازم دئ. ځکه هغه بايد هر کار ته داسي څوک وگوماري چې د کار تر عهدي ووزي. پاچهان بايد اشخاص د کار لپاره وټاکي نه دا چې کار د اشخاصو لپاره غوره کړي. پاچا بايد اجازه ورنکړي چې نااهله او بيکاره کسان کوم چې ځان يې په ناحقه د هر کار لپاره وړ تراشلی وي د پوهو او تجربه لرونکو پر ځای وټاکي.

مېلمه يو څه وخت د عبري په زده کړه اخته سو او ځان يې دغه زحمت ته ټينگ کړ. خو ژر پوه سو چې د دغي ژبي زده کړه دومره اسانه کار هم نه دئ چې ده فکر کاوه. نو په پای کې زاهد ورته وويل:

ډېر مو ځان په زحمت کړی دئ. خو هر هغه څوک چې د خپل پلار او نيکه ژبه او نور دود او بايده پرېږدي، سمه لاره به نه مومي.

مېلمه ورته وويل:

د پلار و نيکه لاره ټينگول د بيرته پاته والي او جهالت څخه کېږي. د کسب او هنر زده کړه د هوشيارانو کار دئ.

ما خو هغه نصيحت چې لازم مي گانه درته وکړ، خو بېرېرم که دغه کار ته ادامه ورکړې د هغه کارگه په شان به له پېښمانۍ سره مخامخ سي چې د زرکي تگ يې زده کاوه خپل يې هېر سو.

مېلمه ورته وويل:

هغه څرنگه وو؟

زاهد ورته وويل:

د زرکي او کارگه کيسه

راوري يې دي:

يوه کارگه زرکه وليدله چې په ناز ناز يې ځان پر يوه او بل انډي کاوه. کارگه ته يې خوند ورکړ نو يې د زرکي د تگ د زده کولو شرو وکړه، غوښتل يې چې د زرکي خرامانه تگ زده کړي. خو ژر پوه سو چې دغه کار ډېر

نوربیا

بحثی بر سبک‌های ادبی

در پیوست با گذشته

دگرپرسی رمان

تک‌گویی درونی و سیلان ذهن

بدون دخالت، بدون معرفی و بدون تحلیل، عین صدای درون و جزر و مد درونی او ارایه شود. پس رمان‌نویس سکوت می‌کند و خود شخصیت است که حرف می‌زند. و رمان به جای اینکه سبک شخصی-و پدرسالارانه-رمان‌نویس را حفظ کند، سبک تک‌گویی درونی شخصیت و یا تک‌گویی درونی همراه با تداعی ذهنی (سیلان ذهن consciousness of stream) را به خود می‌گیرد. این نوعی «استثمار زدایی» از رمان است.

اما همه چیز در قصد قبلی و پیشروی رمان نهفته است. البته در آثار قدیم نیز گاهی اندیشه شخصیت رمان یا تک‌گویی درونی او، مثلاً با افزودن یک فعل «با خود گفت» نقل می‌شد، اما فقط به همین اکتفا می‌شد و آوردن آن تغییری در سبک و ساختار رمان نمی‌آورد.

بدین سان رمان‌نویس از اصل سنتی روایت رویگردان شد، یعنی از تحلیل و معرفی «شخصیت»، شناساندن او به خواننده به صورت هرچه دقیق‌تر (همان‌سان که مثلاً استاندارد با آفریدن و معرفی و تحلیل «ژولین سورل» در سرخ و سیاه عمل می‌کرد).

در قرن بیستم ضرورت تازه ایجاب کرد که رشته سخن مستقیماً به دست شخصیت رمان داده شود و

داد. رمان جدید آنچه را که در رمان قرن نوزدهم به طور تصادفی و استثنایی به میان می آمد، به سبک کلی و اصلی تبدیل می کند. به ویژه احساسها را به جای اندیشه ارایه می کند و آن هم از جانب خود شخصیت، نه با دخالت نویسنده. بدین سان وارد جهان پیچیده احساسها و حساسیتها از سوی نویسنده تعیین نشده است. تصادفاً اولین نمونه این نوع رمان در قرن نوزدهم نوشته شد که در روزگار خودش جلب توجه نکرد و آن درختان غار را بریده اند (۱۸۸۷) اثر ادوار دوژاردن (۱۸۶۱-۱۱۹۴۹) بود که باید او را مبدع تصادفی «تک‌گویی درونی» و سیلان ذهن بشمار آورد. در واقع این نویسنده متوسط دوران سمبولیست رشته سخن را به دست شخصیت رمان می دهد که احساسهای خود را بیان کند. او که خود نیز نظریه ماندی در باره این شیوه خود نوشته است بی آنکه بداند کشف مجددش در قرن آینده صورت خواهد گرفت، به شیوه اول شخص مفرد (من) اهتزازهای درونی و ابتدایی دانیل پرنس Daniel Prince قهرمان غریب رمان خود را که مردی لرزان از سرما و ناتوان است و به اتاق خود پناه برده است چنین ارایه می کند:

«من از این شب بزرگ خاموش می ترسم، درون آن لطیف و ولرم، خیس و گرم است، با فرشها، پارچهها، با دیوارهای بسته و راحتی اشیاء، شمعها روی شمشینه روشن شده‌اند. اینک رختخواب سفید، نرم، فرشها، من به پنجره باز تکیه می کنم، در بیرون، پشت سر، شب را حس می کنم، شب سرد، اندوهبار، (...) لرزشی به من دست می دهد. به سرعت بر می گردم. لنگه‌های پنجره را می گیرم و به سرعت می بندم!»

طوفانی از صفات حسی، نوعی لذت بردن از گفتن «من» به شهرت دوژاردن لطمه زد. زیرا در واقع، کتاب

او تک‌گویی درونی شمرده نشد بلکه تجاویز بشمار رفت از شیوه معمول رمانی از نوع خاطرات شخصی.

در اینجا برای آشنایی بیشتر با شیوه «سیلان ذهن» در رمان قرن بیستم، بهتر است چند صفحه‌ای از کتاب رمان اثر میشل رمون محقق فرانسوی را نقل کنیم:

«رمان سیلان ذهن که در قرن بیستم شکل گرفته است دنباله این گرایش بود که اهمیت بیشتری به زندگی روانی شخصیت رمان داده شود. اولیس جویس سرمشقی شد برای والری لاربو و پیروان فرانسوی «سیلان ذهن». دیگر طرح داستانی مسئله اصلی نیست. جریان خاطرات است و تصورات و ادراک‌هایی که به صورتی زمان را در حالت ناب آن بیان می کند. زمان را در حال گذر مداومش، همان سان که کلمات، تصویرها و جمله‌ها در گذرند. خانم دالوی رمان ویرجینیا وولف نمونه برجسته‌ای از این نوع رمان است: این رمان به صورت تک‌گویی درونی نوشته نشده است، اما کارکرد سبک غیر مستقیم آزاد ما را بی وقفه در جریان اندیشه‌های درونی اشخاص مختلف بویژه خود خانم دالوی در اثنای یک روز خوش جون ۱۹۲۳ در لندن می گذارد. کلاریسا دالوی زنی پنجاه ساله که متعلق به طبقات بسیار بالای لندن است، باید عصر همان روز مهمانی مجللی بدهد که در عین حال پایانی است بر داستان. رمان صبح آن روز آغاز می شود، وقتی که خانم دالوی آماده می شود که برای خریدن گل بیرون برود، ساعت بیگ بن نه ضربه می زند. زمانی که ساعت اعلام می کند در تمام طول روز تکرار خواهد شد و نشان خود را بر اندیشه‌ها و خیالبافی‌های شخصیت‌های اثر خواهد گذاشت. اما در اثنایی که زمان جریان دارد، کلاریسا تسلیم اندیشه‌های خود می شود، روزهای گذشته را می بیند و جزئیاتی از دوران کودکی و همه خاطرات رابطه احساساتیش را با «پیترو». پل ریکور Paul Ricœur در کتاب

زمان و روایت داستانی در این باره می نویسد: «بدین سان زمان درونی به سبب خاطره به عقب کشیده می شود و بر اثر انتظار طلبیده می شود.» زنگ های ساعت بیگ بن، پیشرفت تحمل ناپذیر روز را که پایان می گیرد اعلام می دارد و خودکشی «سپتیموس» در پایان روز ناگهان همچون پرده سیاهی بر روی این روز درخشان تابستانی کشیده می شود.

روشنی و صفای چنین متنی کامل است: ویرجینیا وولف خواننده اش را با بندبازی هایی که زمانندی را درهم بریزد عذاب نمی دهد. او تسلطش را بر روایت حفظ می کند و نیز این امید را به خود می بخشد که یکی پس از دیگری در اذهان دیگران نفوذ کند. اما به محض اینکه نویسنده شیوه تکگویی درونی را در پیش می گیرد، خطر این می رود که از حدود مفهوم بودن فراتر رود. در چنین لحظاتی او باید، با کمال مهارت، رهنمایی های مخفیانه ای را مانند دانه ای در خلال تکگویی بپاشد تا به خواننده شایق امکان بدهد که راه خود را بیابد. نمونه عالی تکگویی درونی، چهل هزار کلمه بدون نقطه گذاری سیلان ذهنی خانم بلوم در پایان اولیس است که در رختخوابش دراز کشیده است و خوابش نمی برد.

تکگویی درونی فرم ادبی است که این عبارت را به صورتی که زمان حال در آن دوام دارد در اختیار می گیرد. زبانی در حالت ابتدایی، گنگ و بی وقفه، لحظه به لحظه، از اعماق ذهن که در آن خاطرات، رویاها، نقشه ها و حساسیت ها با هم درآمیخته است. تداوم آنچه «سیلان ذهن» نامیده می شود ماده خام این شکل ادبی است که مرحله ای بحرانی را در روایت تشکیل می دهد، زیرا صورت اتفاق تداعی ها جای نظم روایت را می گیرد. رمان نویس به جای اینکه روایتی را پیش بکشد، بی مقدمه به سیلان ذهن کسی میدان می دهد،

شخصی که پیش خود حرف می زند یک ماجرای گذشته را نقل می کند، اما عملاً در زمان حالی زندگی می کند که هماهنگ با زنجیره کلمات آن کلافش باز می شود. آبشاری است از کلمات و تصاویر که در میان آنها خواننده گاهی خود را گم می کند، و اغلب وسوسه می شود که زندگی خود را با نظم زمانی تعریف کند. اما نویسنده به طور کلی به جای نظم زمانی می خواهد که اثر خود را از نظر زیبایی شناسی تنظیم کند، ولی در خلال تکگویی خود آهسته نشانه ای ایضاح گر را نیز جای دهد.

در میان بزرگان رمان معاصر ویلیام فاکنر W. Faulkner (۱۸۹۷-۱۹۶۲) نویسنده ای است که از خواننده آثارش همت و حوصله فراوان می خواهد: در هیاهو خشم می خواهد خواننده اثر داستان یک خانواده را از خلال ذهن «بنجی» ابله کشف کند، گفتگوهای درونی شخصیت های مختلف را در برابر هم قرار می دهد، زمان داستان را درهم می شکند، تکه های آن را درهم می آمیزد. تازگی رمان او در این است که تقدم مطلق را به هر آنچه گذشته است و زمان آن عاری از آینده است می دهد. بیشتر تکگویی های او با خاطره دردناک یک صحنه دهشتبار، یک قتل، تجاوز یا زنا آغاز می شود. همه این صحنه ها یا دیده شده و یا از خلال هول و وحشت موجود در ذهنی که تصویری مصرانه اشغالش کرده است حدس زده می شود. سارتر در مقاله ای که به فاکنر اختصاص داده است می نویسد: «هیچ حادثه ای پیش نمی آید داستان جریان پیدا نمی کند. آن را در زیر هر کلمه ای پیدا می کنند.» و اضافه می کند: «به نظرم می رسد که می توان جهان بینی فاکنر را با جهان بینی کسی مقایسه کرد که در اتومبیل روبرازی نشسته است پشت سر خود را نگاه می کند.» گذشته بی وقفه بر روی شخصیت ها سنگینی می کند. نظیر نفرین زدگی است: همه چیز پایان یافته است و آنچه پایان یافته

وحشتناک است. قهرمانان او نمی توانند از وسوسه گذشته‌های یابند و هرگز نمی توانند طرحی بریزند که مایه آزادی‌شان شود.»

اکنون جای آن دارد که کمی به عقب برگردیم و با چند اثر اصلی و آغازگر این دگردیسی آشنا شویم:

اولیس *Ulysses* اثر جیمز جویس James Joyce (۱۸۸۲ - ۱۹۴۱) آکنده از اسطوره‌ها و کیمیاگری‌های سخن، آمیزه‌ای است از واقعیت و افسانه. این رمان به یک ماجرای انسانی، نوعی معنی‌ثانوی حتی معانی متعدداضافه کرده است. واقعیت داستانی در این اثر و نظایر آن (آثار موزیل، لوری، میشل بوتور) از این رو به اسطوره بدل می‌شود که از «معانی دیگر» اشباع شده است.

اولیس رمانی است حماسی، غنایی و هزل‌آمیز که واقعیت و اسطوره را درهم می‌آمیزد. کتاب بازنویسی دقیق یا هذیان‌آلود آن چیزی است که در مدت ۱۸ ساعت (دقیقاً روز ۱۶ جون ۱۹۰۴ در دبلین) در ذهن یک فرد ایرلندی می‌گذرد. رئالیسم تمسخرآلود، تک‌گویی درونی و سیلان ذهن، کاریکاتور و تهور در فصل‌های پر بار، متنوع، رمزآلود و نیشدار آن به تناوب به دنبال هم می‌آیند، بر هم سوار می‌شوند و از هم پیشی می‌گیرند. صحنه‌های خیالی با صحنه‌های واقعی درهم می‌آمیزند. تخیل لئوپولد بلوم قهرمان کتاب که مامور دولت در صرافی کوچک در دبلین است، تا درجه اسکیزوفرنی و هذیان‌کشانده می‌شود. وقتی که از کوچه‌ای در دبلین می‌گذرد، وارد کتابخانه‌ای می‌شود، در تشییع جنازه‌ای شرکت می‌جوید یا وارد خانه بدنامی می‌شود، پسیکودرام در مغز او شکل می‌گیرد. جوشش درون او با دنیای واقعی درهم می‌آمیزد. دنیای واقعی نیز در ظواهر خود متلاشی و مانند جهانی غول‌آسا و غریب جلوه می‌کند، دنیای رابله که صورت هذیان و کابوس تغزلی به خود گرفته است. وحدت سبک وجود

ندارد. هر فصل، هر تکه این فصل آهنگ و زبان خاص خود را دارد. غیر ممکن است با انتظارات خواننده معمولی که داستانی را از اول تا آخر تعقیب می‌کند آن را خواند. برای خواندن اولیس کافی است که آن را تصادفی باز کنی و از هر جا که پیش می‌آید بخوانی. همان سانی که خیلی‌ها در مورد تورات چنین می‌کنند. شهر در واقع کاریکاتوری از تورات است. کوششی است برای بیان انسان با همه غنای پیکار سک خشونت‌آلود فلاکتش، با اندیشه‌های مبهم و پیچیده‌اش، با تصاویر مبهمش که اغلب برای یک فرد عادی درک آنها امکان ندارد و باید به منابع فراوان (و امروزه به یادداشت‌های اولیس که حجم آن از خود کتاب بیشتر است) مراجعه کرد.

پشت سر هر امر انسانی (و ۱۶ جون ۱۹۰۴ در دبلین یک امر انسانی است در میان میلیاردها امور دیگر) گویی هندسه نهفته‌ای وجود دارد. ماجرا ساختار پنهانی دارد و زندگی انسانی، حتی مبتذل‌ترین آن، بر مبنای ساختارهای روانشناختی یا اسطوره‌ای، مانند کریستال‌ها در ساختارهای هندسی پیچیده‌شان سازمان یافته است. از این رو است که حماسه هزل‌آمیز و غنایی جیمز جویس بر مبنای یک تمثیل شکل گرفته است و در آن، هنر داستان‌پردازی از تمثیل ادبی استفاده کرده است تا پیچیدگی واقعیت را نشان دهد... می‌دانیم که هجده فصل اولیس با هجده دفتر اودیسه تطبیق می‌کند. کوچک‌ترین حرکت لئوپولد بلوم از قبیل شرکت او در مراسم تشییع جنازه یا بازدیدش از یک چاپخانه فصول «الپنور» یا مهلکه «ائول» را به یاد می‌آورد. اینکه در پایان روز او به مأمن یک سورچی پناه می‌برد، انگار اولیس است که به آغل اومه‌خوکیان رفته است. وقتی که به خانه‌اش باز می‌گردد یادآوری بازگشت اولیس به کاخ خویش است... و هنگامی که به خواب می‌رود همسرش ماریون ضمن تک‌گویی درونی

طولانی، آخرین فصل اودیسه را که عنوان پنلوپه دارد بازسازی می کند.

جویس «پیوندها» [به مفهوم بودلری و رمبویی] را تا حد نوعی نظام توأم با وسواس بالا برده است. نه تنها هجده فصل کتاب بر طبق فصول حماسه هم‌تنظیم شده است، بلکه هر فصلی رنگ خاص و سمبول‌های خاص خود را دارد و تجسمی از طلای سفید، قهوه‌ای، سبز، یا آبی سیر است و در عین حال با هنری یا دانشی ارتباط دارد: الهیات، تاریخ، فقه اللغه، موسیقی، سیاست و غیره... و یا تصویر نمادین بر آن حاکم است مانند اسب، پری جنگل، تناول قربانی، آیین تدفین، ناشر...

باید گفت که جویس آخرین «رمان نویس» قرون وسطی، ادامه دهنده کار نویسندگان رمان گل سرخ و اولین نویسنده‌ای است که حماسه و تمثیل را وارد رمان قرن بیستم کرده است... بدین سان جهانی که خواننده اثر جویس وارد آن می شود، جهانی است که در آن هر حادثه واقعی مفاهیم و معانی متعدد دارد و می توان گفت که جهانی است با «لایه‌های زیرین دلالت» [Sur-signification].

فرانتز کافکا (۱۸۸۳-۱۹۲۴) همین شیوه را در جهت معکوس به کار برده است، یعنی جهانی آفریده است با «لایه زیرین دلالت» [Sous-signification] که در آن حوادث زندگی روزمره، به جای اینکه معانی باطنی داشته باشند، در دنیای بی قانون، رنگ پوچی به خود می گیرند.

کافکا در ادبیات اروپا معاصر جویس بود. اغلب نویسندگانی که از جویس الهام گرفتند تحت تاثیر کافکا بودند و هنر تمثیل داستانی در هر دو مکتب همسان است، فقط «بُن انگاره‌ها»ی رمان معکوس شده است. در رمان جویس، واقعیت سطحی امور و حوادث

اسطوره‌ای را می پوشاند که مفهومی به ماجرای داستانی می دهد. در رمان کافکا، داستان یک رشته وقایع را نقل می کند که در دنیایی که مفهوم آن مبهم است هیچ‌گونه معنایی ندارد... هر دو حالت پرسشی است از مفهوم جهان که تغزل و تمثیل جویس آن را به فراز برده و درام قهرمان منزوی کافکا به فرود کشانده است. کافکا بخصوص در زندگی ادبی پس از مرگش اسطوره‌هایی از دلهره و پوچی را تثبیت کرده است که در آنها خیالپردازی داستانی روزگار ما اشکال منفی خود را پیدا کرده است. با توجه به مشهورترین آثار او یعنی دو رمان محاکمه و قصر که امروزه همه با آنها آشنا هستند، کافکا با عاری کردن یک داستان عادی از هرگونه معنایی، خواننده را افسون می کند- بر عکس جویس که با دادن معانی متعدد به یک حالت عادی و آشنا افسون خود را اعمال می کند... در محاکمه مردی گمنام (هیچ‌گونه اطلاعی درباره خانواده، نوجوانی و زندگی او داده نشده است) که «یوزف ک» نام دارد «متهم» می شود. او هرگز نمی داند که چه جرم یا جنایتی را به او نسبت داده‌اند. یک وکیل پیدا می کند، پرس و جو می کند، سرگردان می شود، اما هرگز نمی تواند سبب اتهام خود را بفهمد... با حالت تب‌آلود به تلاش‌هایش می افزاید تا آنجا که سرانجام بدون محاکمه و قضاوت، دو ناشناس دور از شهر، در کنار یک معدن سنگ اعدامش می کنند. در محاکمه همه چیز منسجم است و با منطق وحشتناک وسوسه‌ای که پیشاپیش یوزف ک را محکوم کرده است پیش می رود: با این همه کل رمان بر پایه «بن انگاره»ای دور از حقیقت ساخته شده است: «ک» هرگز نمی تواند بفهمد که چرا، و از سوی چه کسی محکوم شده است؟

اگر این رمان را اسطوره‌ای تلقی کنیم، می توان در آن، چنان که بارها گفته‌اند، نماد سرنوشت بشری را مشاهده کرد. اما قدرت اصلی کتاب در آن گذاره

جبارانه‌ای است که عبارت است از حذف هرگونه زمینهٔ عقلی اجتماعی، روانشناختی و سیاسی که در سایهٔ آن ماجرای «یوزف ک» صورت طبیعی و عادی پیدا می‌کند که شامل حال همهٔ مردم می‌شود. چنان که همین وضع در رمان قصر نیز مشاهده می‌شود. قهرمان این رمان که دیگر اسم کوچک هم ندارد و فقط «ک» نامیده می‌شود به دهکده‌ای می‌رسد در چهار کیلومتری محلی که او را برای مساحی استخدام کرده‌اند. پس از رسیدن اطلاع می‌یابد که رفتن به قصر «دشوار» است، دروازه باز نیست و مقامات قصر اغلب حضور ندارند. در واقع هیچ‌کس او را نمی‌شناسد. «ک» که به این ترتیب خبر داده شده و به وضع دشوار خود پی برده است در دهکده می‌ماند، راکد می‌شود و شخصیت و استقلال خود را از دست می‌دهد و تحقیر می‌شود ماجراهایی پیدا می‌کند و پیوسته در انتظار فرصتی است تا با آن ماموران ناپیدایی که استخدامش کرده و به آنجا آورده‌اند تماس بگیرد. اما رسیدن به آنها غیرممکن است.

در اینجا نیز افسون رمان بر پایهٔ خودکامگی نهاده شده است. هر آدم طبیعی که در چنین وضعی قرار می‌گرفت طبعاً می‌توانست راه حل‌های متعددی پیدا کند و کار موثری انجام دهد، اما دنیای پوچ کافکا با پایهٔ مثله کردن حقیقت بنا شده است: امکان عکس‌العمل طبیعی از انسان‌ها گرفته شده است. «یوزف ک» و «ک» شبیه آدم‌های دیگر هستند فقط با یک تفاوت: مثل آدم‌های دیگر عکس‌العمل نشان نمی‌دهند. مانند آن جانوران آزمایشگاهی که زیست‌شناس با تزریقی در مغز شان امکان هرگونه عکس‌العمل را از آنها گرفته است.

انسان ناتوان در جهانی پوچ! چنین است «موفقیت پدیدارشناختی» و به مفهوم دیگر اسطوره‌ای که فضای رمان کافکایی را توصیف می‌کند. درست در نقطهٔ

مقابل آثار پروست یا لارنس دارل قرار داریم که برای آنها واقعی، مفاهیم ممکن متعددی دارد.

اما از هر دو حالت به نتیجهٔ واحدی می‌رسیم، چه دنیای آینده از معنی (در آثار پروست، ژید، موزل، دارل) و در برابر قهرمانی بسیار متوقع، و چه در دنیای پوچ کافکا با قهرمان بی‌توقع، پیوسته به نتیجهٔ مشترکی می‌رسیم: دنیای رمان در دوران ما دنیایی خارق‌عادت و وهمی است. چه این خرق‌عادت در وفور معنی باشد و چه در پوچی و فقدان معنی.

•

تاثیر این نویسندگان به تدریج ظاهر شد. از کافکا تا سال ۱۹۳۸ چندان چیزی به فرانسه و به زبان‌های دیگر ترجمه نشده بود و در کشور خودش هم او را چنان که باید نمی‌شناختند. هنری جیمز را نیز فرانسویان پس از جنگ جهانی دوم کشف کردند. اولیس جویس، مدت‌های مدید اجازهٔ انتشار در انگلیس نداشت. آثار پروست و هنری جیمز در حوالی ۱۹۳۰ الهام‌بخش گروه بلومزبری و در ویرجینیا و ولف بودند. ناتالی ساروت نیز پس از ۱۹۳۸ بود که به نوبهٔ خود از ویرجینیا و ولف تاثیر پذیرفت. تاثیر پروست در فرانسه پس از طی مسیری به سوی انگلیس و بازگشت مجدد بود که ظاهر شد. در سال ۱۹۴۷ ساموئل بکت هنوز یگانه پیرو جویس بود تا اینکه در ۱۹۵۳ با نسل آلن-رب گریه و یشل بوتور الهام گرفتن از پروست و جویس شکل منظمی پیدا کرد.

با این همه بین سال‌های ۱۹۲۵ و ۱۹۳۵ اولین بروزات شیوهٔ پروستی ظاهر شد. با خواندن اثر پروست، هنوز به صورت ابتدایی، کشف می‌کردند که چگونه می‌توان در رمان، با سطوح مختلف زمان و مکان بازی کرد و تکه‌های واقعیت را بر روی هم لغزاند و از یکی به دیگری انتقال داد. در سال ۱۹۲۵ آندره ژید در نوشتن سکه‌سازان در عین حال که از داستایوسکی الهام

گرفته بود تا حد زیادی از سبک کار پروست نیز استفاده کرد. در ۱۹۲۸ آلدوس هکسلی در رمان سمفونیک کنترپوان که ساختمان ظریفی داشت همین روش را به کار برد و در ۱۹۳۶ با رمان نابینا در غزه که رمان چندآوایی و بسیار ذهنی بود فرم منظمی از زمان پروستی را ارایه داد. و باز از سال ۱۹۳۱ بود که ژول رومن در رمان ۲۷ جلدی راد مردان (۱۹۳۲-۱۹۴۷) بی آنکه کاری به بازی در زمان داشته باشد و با استفاده از موزائیک‌وار از همزمانی حوادث در مکان‌های مختلف استفاده کرد و رمانی به وجود آورد که در عین ساده و ظریف بودن روایت ساده نبود و حماسه‌پر جنب و جوشی بود نظیر خانواده‌بودن پروک اثر توماس مان یا بینوایان ویکتور هوگو.

در سال‌های ۱۹۳۰ تا ۱۹۳۳ روبرت موزیل (۱۸۸۰-۱۹۴۲) نویسنده اتریشی رمان مرد بی خاصیت را نوشت بی آنکه تاثیری از هم‌عصران خود پذیرفته باشد. برای این کتاب که تا سال ۱۹۵۷ در فرانسه ناشناخته بود و تا سال مرگ او در آلمان و میهن خودش اتریش نیز چندان شهرتی نداشت، شاید هیچ عنوانی مناسب‌تر از مرد بی خاصیت نبود. وجود «اولریش» به عنوان شخصیت اصلی ساختگی نتیجه‌اش در هم ریختن تعادل داستانی در کتاب است، تا آنجا که اولریش بازی دراماتیک و تراژیک رمان را رد می‌کند. برعکس «دون کیشوت» که حرکات خنده‌دار و مبتذل خود را به جای اعمال درخشان داستانی می‌گیرد، اولریش در دل حوادث داستانی زندگی می‌کند، بی آنکه آنها را باور کند و قبول‌شان داشته باشد. نتیجه یکی است.

اولریش، آن گونه که موزیل او را معرفی می‌کند، از اسطوره‌های ماجرا یا عشق یا تصویر روانشناختی و اجتماعی که معمولاً سازنده رمان است فراری است، او که خود در مرکز رمان قرار گرفته است منکر رمان است: جالب

توجه است که این مرد سی و دو ساله از داشتن هر شغلی، هر وظیفه‌ای، و هر تخصصی منصرف شده است. او که درجه‌ستوانی داشت، می‌توانست در آینده سرهنگ یا جنرال شود، اما استعفا داده است، ریاضی‌دان است و می‌توانست مهندس یا استاد دانشگاه شود، که در سال ۱۹۱۳ در اتریش بسیار مورد احترام بود، اما از این سمت اجتماعی «به عنوان اینکه جاه‌طلبی است منصرف می‌شود.» او به صورت متفمن درآمد است، متفمن بی عشق و علاقه: «در یکی از روزها اولریش، حتی از اینکه امیدی برای آینده باشد منصرف شد.» و آنگاه «به این نتیجه رسید که کاربرد قابلیت‌های خودش را جستجو کند.»

در مرد بی خاصیت، دو مضمون بزرگ موزل، مضمون‌های یک انسان اخلاقی ولی ناامید است: انقراض من در انسان و انحلال تمدن بر گرد او. این مضمون را در عین حال می‌توان در کار کافکا، ژولین گرین، اشپینگلر و جویس پیدا کرد. و باز حیرت‌آور است که نویسنده‌ای متنی را در ۱۹۲۵ درباره‌ی دوران ۱۹۱۳ نوشته باشد، اما در آن نگرانی‌های موجود در نیمه دوم قرن را در باره‌ی سرنوشت تمدن پیدا کنیم: یعنی افراط در آگاهی و تبلیغات، افزایش جمعیت، پیش‌بینی بیمه‌های اجتماعی، کمیته برای صلح جهانی، زشتی چهره شهرها بر اثر ساختن مجتمع‌های ساختمانی بزرگ با اجاره ارزان برای کارمندان بی مسکن، و ماهواره‌ها... زنان وزرا، نظریه‌پردازان جنگ، حرص و ولع آزمایشگاه، و درس‌های شبانه، فن سالاری، مجله‌های رنگی... ضمناً می‌بینیم که موزیل داستان اثر خود را در قدیمی‌ترین کشور اروپا قرار داده است. بدین سان می‌توانیم او را نویسنده‌ای پیشگو و غیب‌دان بشماریم... و به کافکا می‌افزایم که اردوگاه‌های مرگ را پیش‌بینی و تشریح کرده بود.

(قدیر حبیب)

خانه نور علی

دید، پیشانیش ترش شد:

«خدا (۲) خیر غریبه پیش بیاره، بد رقم خشکسال است.»

چشمان نورعلی هنوز در دایره آسمان به دنبال ابرها سرگردان بود که رجب، کودک چهار ساله اش، در حالی که از چشمان گرد و سیاهش برق شادمانی می بارید، شتابزده وارد اتاق شد و گفت:

«بابه، بابه، تو بیه دست بزن، تو بیه بیی چطور گرم شده.»

نورعلی از پشت ارسی دور شد و رجب با همان شتاب از اتاق بیرون رفت.

نورعلی مشغول کشیدن دریشی رنگ آلود خود بود که رجب بار دیگر از دم دروازه اتاق صدا کرد:

هنگامی که پنجه های زرین خورشید، از نوک بام های بلند بلاک های مکروریان خطا خورد، مثل اینکه آفتاب در پس آن کوه های کرخت، در میان خندقی از ظلمت سرنگون شده باشد. موج های سرمه ای رنگ شام زودرس، از لب کوه ها به میان شهر سر ریزه کرد. نورعلی که تازه از رنگ مالی اتاق فارغ شده بود، دست به کمر، از پشت شیشه ارسی، افق را تماشا می کرد. ورق سپید برف مانند گرد پیری بر فراز قله های بلند کوهستان، مژده می داد که عمر سرما و یخبندان به پایانش نزدیک تر شده می رود.

نورعلی به سوی سلسله کوه ها دیده، زیر لب گفت:

«پای (۱) سالام ده لب گورس...»

ولی چشمان تنگش که گنبد صاف آسمان را در نور

۲. خداوند به حال فقیر رحم کند، امسال خشکسالی بدی در راه است.

۱. پای سال هم لب گور است (سال رو به پایان است)

«بابه، تو بیه، ببی گرم شده.»

و کشان کشان داخل اتاق بردش.

نورعلی پتلون کارش را کشید و به دنبال رجب از اتاق بیرون شد. رجب در اتاق خواب، دستش را بالای فلز تاب خورده مرکز گرمی گذاشت و به چشمان پدرش که بالا نگریسته، گفت:

«تو (۱) دست ته بان.»

نورعلی دستش را بالای مرکز گرمی گذاشت.

«ها (۲)، چالان شده، باد ازی هر روز گرم می شد.»

و به روی رجب خندید.

رجب مثل این که از راز بزرگی پرده برداشته باشد، در دل پر تپش خود شادی بی‌کرانه‌ای را احساس می کرد. از آن لحظه به بعد، به همه اتاق‌ها سر کشید و هر باری که دستش، آهن گرم و تاب‌خورده کنار دیوارها را لمس می کرد، صدایش در فضای اتاق‌های برهنه می پیچید:

«بابه، دیگ شام گرم شده.»

و نورعلی هم از اتاق دیگر جواب می داد:

«ها باد ازی هر روز گرم می شه.»

رجب یک ساعت پی هم از این اتاق به آن اتاق دوید و به مقایسه حرارت مرکزگرمی‌ها پرداخت. هنگامی که هوا دیگر کاملاً تاریک شده بود، دروازه دهلیز باز شد و گلثوم با نفس‌های سوخته وارد دهلیز گردید. رجب ذوق‌زده به پیشوازش دوید و از دامن مادرش گرفته گفت:

«مادر بیه تو.»

۱. تو دستت را بگذار.

۲. ها، روشن شده، بعد از این هر روز گرم می شود.

نورعلی به رنگ زرد و چهره گرفته گلثوم نگریسته، گفت:

«هلاک شدی.»

گلثوم نفس گرفته گفت:

«کالایشان زیاد بود، نفس مه گرفت.»

رجب دست خود را بالای مرکزگرمی گذاشت و در حالی که چشمانش از خوشی برق می زد، گفت:

«مادر، چالان شده.»

گلثوم دست‌های سرد و پیرک شده‌اش را بالای مرکزگرمی گذاشت، و لبانش با تبسمی حاکی از رضایت باز شد. رجب با خوشحالی گفت:

«دیدی؟»

گلثوم با شکم پیش برآمده‌اش به مشکل خم شد و بوسه‌ای بر چشم رجب گذاشت. رجب از اتاق دوید و گلثوم بی حال بر زمین نشست، پشتش را به مرکزگرمی تکیه داد و با رضایت گفت:

«چه خوب گرم شده.»

نورعلی از جا برخاست و از بالای منقل برقی خود ساخته‌اش، چای جوش حلبی را گرفت و مقابل گلثوم زانو زد. گلثوم پاهایش را دراز کرد و دست‌هایش را بر تخته پشت خود گذاشته، نالش کرد:

«امروز دردم زیاد اس.»

شکمش پیش برآمده بود و احساس می کرد که کودکش در زیر پوست کشیده آن به تندی حرکت می کند.

نورعلی با چشمان پرسشگرش، سوی او دید و با وسواس گفت:

«چی می گی زنکه؟»

کلثم نفس تازه کرد:

«نی او طور نیس...»

نورعلی از بالای صندوق چوبی، دو پیاله و روزنامه‌ای را که در میانش چند پارچه نان نیم خشک سیلو پیچانده شده بود، گرفت و جلو کلثوم گذاشت. از قطی شیر کلیم، دو مشت توت خشک را گرفته روی روزنامه ریخت. کلثوم گفت:

«خانه رنگ شد؟»

نورعلی گفت:

«ایله که رنگ شد. ده قلم دوم خوده کشید.»

کلثوم به دیوارها نگریسته گفت:

«ایره چه رقم رنگ می کنی؟»

چشمان تنگ نورعلی چهار طرف اتاق را دور زد. با دهن نیمه بازش سقف اتاق را نگریسته، گفت:

«ای اتاق خود (خواب) اس، ای ره فیروزای رنگ می

کنم...»

چشمان کلثوم به جایی راه کشیدند، نورعلی به یاد انگشتر فیروزه‌ای کلثوم افتاد که سال پار، در اوایل آمدنشان به کابل فروخته بودندش، و گپ را به سوی دیگری کشانید:

«کالای همسایه زیاد بود؟»

کلثوم بی آن که به پرسش نورعلی جوابی بدهد، تبسم تلخی کرد و چیزی نگفت.

شب که رجب در کنار کلثوم خوابید، کلثوم بالاپوش گُرک نورعلی را بالایش کشید و در حالی که بر مو هایش دست می زد گفت:

«آرام خو کنی، لغد نرنی.»

رجب برخلاف شب‌های دیگر از سردی هوای اتاق وحشت نداشت. دستش را از زیر بالاپوش بیرون کشید و به دور گردن کلثوم حلقه کرده گفت:

«خو مادر، لغد نمی زنم.»

صبح که کلثوم از خواب برخاست، برخلاف روزهای دیگر، تخته پشتش خشک نبود. کوفت بدنش را نفس‌های گرم مرکزگرمی بلعیده بود و او استوار از جا برخاست. نورعلی در اتاق دیگری، مشغول مخلوط کردن رنگ بود که کلثوم چادر کلان نیلی خود را دور شانه‌های خود پیچید و به نورعلی گفت:

«ما می رم منزل پایان، خانه تکانی دارن.»

نورعلی از زیر چشم به شکم پیش برآمده کلثوم نگریست و مشغول مخلوط کردن رنگ شد. کلثوم که دروازهٔ دهلیز را گشود، نورعلی صدا کرد:

«بسیار زور نرنی، احتیاط کو.»

و مویک رنگ‌مالی را میان سطل پایین کرد.

در تمام مدتی که نورعلی مشغول رنگ‌آمیزی دیوارهای اتاق بود، رجب خود را از سینه، بالای کتارهٔ فلزی آشپزخانه انداخته بود و در پایین کودکانی را تماشا می کرد که مشغول گدی‌پران‌بازی بودند. چاشت که نورعلی چای دم کرد و چند مشت توت را به روی روزنامه ریخت صدا کرد:

«رجب! بیه نان بخو.»

و رجب هم با احساس گرسنگی از برنده جدا گشت. وقتی به اتاق داخل شد دیوارها را به رنگ دیگری یافت. مثل آسمان صاف و بی غبار همان روز. به نظرش آمد که پدرش آدمی بسیار توانا است. کنارش نشست و سر خود را بر زانویش گذاشت، دست‌های کوچکش چند تار ریش ناتراشیده و ملایم زیر زنج پدرش را نوازش داد و بعد، دهن خود را از توت پر کرد. پیاله چایش که خالی شد، دوباره به برنده برآمد و سردی هوا را در کیف تماشای بازی کودکان پیش روی بلاک از یاد برد. نورعلی صدا کرد:

«رجب، خنک اس، ناجور می شی.»

رجب بی خیال جواب داد:

«فی شم، مه سیل می کنم.»

نورعلی مشغول کارش بود که دروازهٔ دهلیز تک تک زده شد.

مویک رنگ‌مالی را در سطل رها کرد و رفت دروازه را گشود. یک مرد جوان و کودکی شش ساله پشت در ایستاده بودند. هیچ‌کدام به یکدیگر سلام ندادند. مرد گفت:

«آپارتمان سی و پنج امیس؟»

نورعلی سرش را شور داد:

«ها.»

مرد از زیر چشم به پلهٔ دروازه که بالایش با خط ناشیانه نوشته شده بود «این خانه از خود نورعلی می باشد» نگریست و پرسید:

«نام تو نورعلی اس؟»

نورعلی سرش را شور داد:

«ها.»

مرد تبسم کرد:

«اجازه اس؟»

نورعلی بی جواب از دم دروازه کنار رفت. مرد داخل دهلیز شد. پسرک بازیچه‌اش را که سگ پشم‌آلودی بود بر زمین گذاشت و از دنبال پدرش به راه افتاد. سیم باریکی به گردن سگ وصل بود و هنگامی که پسرک دکمهٔ میان دست خود را فشار داد، سگ پشم‌آلود به طرز جالبی «عو عو» کرد و دمش را تکان داد. رجب صدا «عو عو» سگ را شنید و از برنده به دهلیز دوید. سگ بار دیگر «عو عو» کرد. چشمان سیاه و گرد گرد رجب، حیرت‌زده به سگ خیره ماند و با قدم‌های گرفته گرفته، از دنبال سگ وارد سالون شد.

مرد به نورعلی چیزی می گفت که پسرک باز دکمهٔ میان دستش را فشار داد. سگ باز هم «عو عو» کرد. رجب خم شد و ترسید، انگشتش را به طرف سگ نزدیک کرد. پسرک سگ را در آغوش گرفت. رجب به دیوار تکیه زد. مرد فرمایش دیگری به نورعلی داد و هنگامی که از سالون بیرون می شد، دستش را با ملایمت بر سر رجب کشید و گفت:

«شاه باش... ده دیوال تکیه نکو.»

نورعلی با دستمالی که برسینهٔ رجب آویزان بود، بینی‌اش را پاک کرد و آهسته گفت:

«تکیه نکو بچیم، دیوار چرک می شه.»

رجب بی اراده، دنبال سگ وارد اتاق دیگری شد.

مرد با نورعلی گپ می زد و پسرک از پشت شیشهٔ ارسی چشم به ایستگاه لب سرک دوخته بود که رجب آهسته به سگ نزدیک شد. سگ آرام ایستاده بود.

رجب انگشتش را به دهن سگ نزدیک کرد، پسرک سرش را دور داد و به روی رجب لبخند زد. رجب دم سگ را کش کرد، سگ آرام ایستاده بود، رجب تازه انگشتش را به دهن سگ باریک کرده بود که ناگهان «عو عو» سگ بلند شد و جیغ دلخراش رجب در اتاق پیچید. نورعلی سراسیمه خیز زد و رجب را در بغل گرفت:

«هه هه؟ بی غیرت از سگ ترسیدی...»

مرد دست پسرش را با قهر تکان داد و بالایش چیغ زد.

«مسیح! شوخی نکو گمشو.»

رنگ رجب سفید پریده بود و پس از آن که دست نورعلی دو سه بار بر موهایش تا و بالا رفت، احساس آرامش کرد. سرش را از شانه پدرش برداشت و بار دیگر به طرف سگ - که «عو عو» کنان دمش را شور می داد - نگریست. در چشمان سیاه رجب دو قطره اشک شفاف بل بل می زدند و لبخندی در گوشه لبانش نمودار شده بود. مسیح با نگاهی که آمیزه‌ای از خجلت و مهربانی بود به سوی رجب نگریست و دل‌داری‌اش داد:

«بیه بازی کنیم، ای خو آدمه نمی خوره.»

رجب از آغوش نورعلی پایین شد و با هراسی که دلش را می تپاند از دنبال سگ به راه افتاد.

گپ‌های مرد با نورعلی پایان یافته بود و هنگامی که از دروازه دهلیز بیرون شد، مسیح سگ پشم‌آلودش را در بغل گرفته بود و چشمان نمدار رجب را تا آخرین پله زینه به دنبال خود کشانید.

شام که کلثوم با تن خسته و بی حال وارد خانه شد، رجب در گوشه‌ای آرام و چرتی نشسته بود و به سگ پشم‌آلود مسیح می اندیشید.

گرچه آسمان ابرآلود بود، اما صبح روشن شده بود که صدای تک تک دروازه دهلیز برخاست. نورعلی دروازه را گشود. رجب از شنیدن صدای مرد دیروزین که با پدرش گپ می زد، با شادمانی به دهلیز دوید. اما از مسیح و سگ پشم‌آلود خبری نبود. غم بر دل رجب سنگینی کرد.

مرد در نباله سخنانش به نورعلی گفت:

«صحيح اس؟»

نورعلی گردنش را با بیچارگی کج کرد:

«صایب صحيح س، هر قسم که دل شما باشه.»

مرد از خانه برآمد، و رجب از دنبال نورعلی وارد خانه شد. نورعلی با کلثوم چیزی می گفت که رجب ازش پرسید:

«بابه، مسیح باز نمی یایه؟»

نورعلی همچنان با کلثوم مشغول گپ زدن بود که رجب بار دیگر دامن نورعلی را کش کرده گفت:

«بابه، بابه!»

نورعلی گفت:

«هه، چی می گی؟»

رجب گفت:

«مسیح باز نمی یایه؟»

نورعلی با دلتنگی گفت:

«می یا یه، می یا یه.»

و زهرخندی در گوشه لبانش نمودار گشت:

آغوش مادرش پایین شود، اما پدرش در حالی که صندوق چوبی‌شان را میان نمدی پیچانده بود، از اتاق بیرون شد و به کلثوم گفت:

«رجبه ده بالاپوش مه خوب بیچان که برف می باره.»

صدای زن صاحب‌خانه بلند شد:

«قربان خدا شوم، ده ای روز برفباری کجا خات رفتن؟»

صدای نورعلی از زیر صندوق سبک چوبی که تمام هستی‌شان بود برخاست:

«ده بلاک دگه یک آپارتمان خالیس... تا صابیش نامده امونجا هستیم...»

نورعلی از زینه‌ها پایین شد. کلثوم نفس زنان از دنبالش بود. رجب در حالی که در بغل مادرش ناآرامی می کرد، پی‌هم می گفت:

«ایلا بتی، مه بازی می کنم، ایلا بتی...»

اما دروازه آپارتمان از دنبالشان بسته شد و بر رویش هنوز هم با خط ناشیانه به چشم می خورد:

این خانه از خودی نورعلی می باشد.

رجب بی صبرانه منتظر آمدن مسیح بود که صدای دروازه برخاست. هنگامی که نورعلی دروازه را گشود، صدای «عو عو» سگ پشم‌آلود در دل تنگ دهلیز طنین‌انداز شد و دل رجب از فرط شادی برق زد. مسیح بار دیگر با فشار دکمه میان دستش، فضای آپارتمان را پر از آهنگ شادمانی ساخت.

نزدیکی‌های چاشت بود صدای نورعلی برخاست:

«رجب!»

رجب که در سالون با مسیح و سگ پشم‌آلودش مشغول بازی بود صدای پدرش را ناشنیده گرفت. بار دیگر نورعلی صدا کرد:

«رجب!»

رجب در حالی که خنده‌کنان، دنبال سگ پشم‌آلود مسیح می دودید، بی خیال جواب داد:

«هه بابۀ؟»

نورعلی گفت:

«بیا!»

رجب بی اعتنا به صدای نورعلی، به تقلید از سگ پشم‌آلود مسیح چار غوک کنان دنبال سگ به راه افتاده بود که کلثوم وارد اتاق شد و رجب را در بغلش گرفته گفت:

«بریم بچیم.»

چشم رجب از دهلیز به اتاق خواب راه یافت، اتاق را با قالین سرخی به رنگ انار فرش کرده بودند. برق تعجب و اشتیاق در چشمان سیاهش درخشید. اتاق به نظرش گرم‌تر از هر وقت دیگر آمد. دلش خواست که از این سر اتاق تا آن سرش لوت بزند. می خواست از

ستړې مينه

(ع.و.سوله مل)

نيمه شپه وه. کوټه نيمه په تياره او نيمه د خراغ په ژيره،
ستړې رڼا کې ډوبه وه. دېوالونو پر مخ اوږده سيورې پراته وو
او د باندې يوازې د باد نرۍ شور اورېدل کېده.

هغه ورو را وخځېد. له شا يې لاسونه زما له ملا را تاو کړل،
ځان ته يې نږدې کړم. د ساه تودوخه يې زما پر غاړه خپره
شوه. شونډې يې زما له شونډو سره ولگېدې؛ نرمې وې، خو بې
صبره. زه بې حرکتته پرته وم. داسې لکه بدن مې چې په همدې
کوټه کې وي، خو زړه مې له ډېر پخوا بلې نرۍ ته کېدې کړې
وي.

هغه نور هم را تاو شو. لاس يې ورو د پرتوگابښ گنډې ته
ښکته وښوېد، خو ما يې مړوند کلک ونيو.

— ليرې شه ! څه غواړې؟

زما په غږ کې ستړيا وه، نه غوسه.

هغه وخندل. شاته شو. ستړگې يې زما پر مخ ودرېدې.

— څنگه څه غواړم؟ ... درې مياشتې کېږي چې هره شپه
نوې فلمه جوړوي.

سر مې پورته ونيو. بې واکه مې لاسونه پورته او ښکته کړل.

— نه وينې؟ چې ناروغه يم ... چې جوړه نه شم، که لس
کاله هم تېر شي، نه درسره بيدېږم.

هغه لکه لمبه ناڅاپه له کټه پورته شو. خراغ يې ولکاوه.
تېزې رڼا د کوټې سکون مات کړ.

— نو ښه ... ما ته هم بله لار نه ده پاتې.

ستړگې مې پرې را ووبستې.

— څه کوي؟

ده هېڅ ځواب را نه کړ، وخنډېد. لکه خپل ځواب چې
ورته دروند او گران پرېوته، بيا يې ورو وويل:

— بله ښځه.

بله ښځه!

دا دوه ټکي داسې پر زړه را ولگېدل، لکه چا چې سره
سکاره په سينه کې را واچول.

ناڅاپه نېغه کېښناستم.

-څه، څه! لس خو وکړه! تا بوډا او بې خونده ته څوک لور درکوي؟

هغه وخنډل، خو خندا يې سره او بې خونده وه.

-وبه گوري... داسې ځوانه او ښايسته نجلۍ به وکړم چې ته به هم حيرانه شې.

ساه مې بنده شوه. نه پوهېدم غوسه وه، که درد، او که ماتېدنه. خو دومره پوهېدم چې د زړه په کوم پټ ځای کې مې يو څه مات شول. له هغه مې مخ واړاوه. له کټه را ولټېدم او زر له کوتې ووتم.

هغه شپه مې تر سهاره سترگې سره وړ نه غلې. کله به مې غوسه راتله، کله به مې په زړه کې ورته ښېرې کولې، او کله به مې په پټه له ځانه پوښتل:

«که رښتيا يې وکړي، بيا به څه کوم؟»

شپه اوږده وه. د دېوالي ساعت د ستنې هر ټک ټک لکه يوه شپه داسې تېرېده.

له دې وروسته چې دی هېواد ته لاړ، اندېښنې لکه ماران زما په سينه گرځېدې، رنگ مې د مړي په څېر سپين وگرځېد. تل به مې دا يوه پوښتنه په مغزو کې بيا بيا راټوکېدله:

— ښه نو که دی په رښتيا بله ښځه وکړي، زه به څه کوم؟!

او دا سودا مې هله زياته شوه چې دی په هېواد کې درې مياشتې وځنډېد او پاتې شو. دی له دې دمخه چې به هر کال هېواد ته لاړ، هېڅکله به له شلو ورځو زيات هلته نه تمېده.

يوه ورځ چې په همدې فکرونو او خيالونو کې ډوبه وم او له ځان سره مې کرل او رېبل، نابره مې د لور را پام شو:

— موري...

ټکان مې وخوړ. داسې لکه څوک چې مې له درانه خوبه په ډېر شور راويښ کړي.

لور مې بيا راباندې غږ وکړ:

— موري، بيا په کوم فکر کې ورکه شوې يې؟ څه چرت وهې؟

له خولې مې سره ساه ووته.

— هسې... پلار دې را ياد شو.

لور مې موسکۍ شوه.

مجت، شماره دويم - سوم، سال ۲۹م، جون - اکتوبر ۲۰۲۶م

— عجيبه ده! دا ځل خو دې ډېر يادېږي.

ما ورو وويل:

— زړه مې بده گواهي راکوي...

د لور پر شونډو خوره موسکا ورو ورو مړه شوه.

— ولې؟ څه شوي؟

غلې شوم. شونډې مې وچې شوې. سر مې داسې ټيټ ونيو، لکه د کلونو پخوانۍ گناه مې چې ناڅاپه را ياد شوې وي او اوس يې د حساب ورکولو وار را رسېدلی وي. ورو مې وويل:

— داسې احساس کوم... لکه بله ښځه يې چې کړې وي.

لور مې هک پک را وکتل. داسې لکه د چا د مرگ خبر چې يې اورېدلی وي. خو ځان يې پر ما ونه پوهاوه، ځان يې راټول کړ. غوښتل يې زما زړه ته ډاډ راکړي.

— موري! زه مې پلار له تا ښه پېژنم. هغه داسې سړی نه دی. په دې چټياتو فکر مه کوه، کنه ليونۍ به شې.

ما مړې سترگې پرې ولکولې. په ورو مې وويل:

— پوهېږم چې پلار دې پخوا داسې سړی نه و...

بيا مې له ستوني يوه درنه ساه را ووته.

— خو تا د ښځې پيغور نه دی ليدلی، لوري...

په دې خبره د لور سر را ځوړند شو. لږه شېبه غلې پاتې شوه. بيا يې ښځه راته وکتل.

— ولې؟ تا پيغور ورکړی؟

په سترگو کې مې اوښکې را ټولې شوې. له زړه نه مې مات غږ راووت.

— هو، لوري...

غوښتل مې هغه خبره پټه وساتم، خو راز نور زما په سينه کې نه ځايېده.

— د سفر يوه ورځ مخکې مو شخړه راغله.

لور مې ژر په خبرو کې را ولوېده:

— او تا څه ورته وويل؟

سترگې مې پټې کړې. اوس هم له هغې خبرې شرمېدم.

په زړه مې داسې درز جوړ شو، لکه څوک چې د زړه د زخم پوستکي بيا را وشلوي.

— په غوسه شوم... ورته مې وويل: «تا بوډا او خوسا ته څوک لور درکوي؟»

په خوله مې لا خبره نه وه خلاصه شوې چې د لور پر مخ خبره موسکا ورو ورو ورکه شوه.

زه بيا خپلو فکرونو ته ستنه شوم.

تاسو ټول په هغه شپه په کور کې نه واست. بلې کوتې ته لاړم. ستا پر کټ وغځېدم. خو خوب مې سترگو ته رانغی. غوسه وه، سودا وه، که ویره، نه پوهېدم. يوازې دومره پوهېدم چې هغه شپه راته د کال په شان اوږده شوه.

لور مې په نیمه خندا او نیمه گيله وويل:

— نو تا ولې دومره سخته خبره ورته وکړه؟

ما داسې تندې وواهه، لکه خپله خبره مې چې همدا اوس د لومړي ځل لپاره اورېدلې وي.

بې واکه مې له خولې ووتل:

— ولې مې د هغه خبره ونه منله؟

بيا مې ورو، لکه له ځانه سره چې خبرې کوم، وويل:

- څه مړه کپه! د دې خبرې وشرمېدم. داسې لکه د خپلې لور مخې ته چې لوڅه ولاړه يم.

لور مې حيران را وکتل.

— کومه خبره؟

له شرمه مې مخ تود شو. ژبه مې بنده شوه. خبره مې تېره کړه.

— هېڅ نه...

خو لور مې پوهېدله چې زما د زړه په تل کې لا هم يوه تړلې غوټه پرته ده.

— ولې يې پتوې، مورې؟ څه يې درنه غوښتي وو؟

ځواب مې نه شو ورکولی.

لکه د کلونو پټ راز مې چې له خولې وتلی وي او اوس يې بېرته د پټولو هڅه کوم.

په همدې سوچونو کې ډوبه وم چې ناڅاپه د کور زنگ ووهل شو.

لور مې لکه باد له ځايه پورته شوه او دروازې ته يې منډه کړه.

لا يې دروازه نه وه پرانېستې چې د خوشحالي ډک غږ يې تر غوږو شو:

— مورې!

— زيری مې درباندي!

— پلار راغی!

د واده په ټوله موده کې مې هېڅکله د اولادونو په مخ کې خپل مېړه ته غېږه نه وه ورکړې.

خو دا ځل، لکه ټول شرمونه چې له ما نه والوزي. چې په دروازه کې مې څنگه وليد، بې اختياره يې غېږې ته ولوېدم. د کلونو عادتونه، د عمر حيا او د اولادونو پروا، ټول رانه هېر شول.

هغه هم حيران شو. ورو يې په موسکا زما پر شا لاس را تېر کړ.

— څه شوي دي؟

خو زه نه پوهېدم چې څه ووايم. يوازې دومره پوهېدم چې زړه مې تر اوسه پورې په ويره کې و.

او اوس، چې هغه روغ رمټ زما مخې ته ولاړ و، داسې مې احساسوله لکه له يوې اوږدې تياري نه چې بېرته رڼا ته را وتلې يم.

نه پوهېدم ورځ څنگه تېره شوه.

مازيگر چې دماښام په غېږ کې ورک شو او شپه راورسېده، دواړه په خپل کټ کې وغځېدو.

پوهېدم چې اوږد سفر، الوتکه او سټريا يې له اده باده کښلی دی. خو زما په زړه کې بله کيسه روانه وه. نه د شهوت تنده وه، نه د ځوانۍ مستي. غوښتل مې يوازې هغه ته دا وښيم چې زه لا هم د ده مېرمن يم. دا چې ناروغي مې تېره

شوي ده او د ده د مينې او غوښتنې پر وړاندې مې دروازې
بېرته پرانيستي دي.

ورو ورو مې ځان ورنږدې کړ. سر مې د هغه پر اوږه
کېښود. خپل مخ مې د هغه له مخ سره وجنگاوه. د هغه د
بدن له تودوخې سره مې ځان تاو کړ، خو ډېر ژر وپوهېدم
چې هغه ستړی دی.

سور دی. د پخوا په شان بېړه او تودوخه پکې نه وه.

ورو مې ځان ترې راټول کړ. شا مې ور واړوله، خو تر ډېره
مې سترگې په تیاره کې پرانستې پاتې وې.

خو شپې همداسې تېرې شوې او په دې څو شپو کې زموږ
ځایونه بدل شوي وو.

پخوا هغه زما د یوې موسکا، یوې مچکې او یوه ناز لپاره
تېری و.

او اوس...

اوس زه د هغه د یوې تودې ساه، د یوې مینه ناکې ډکې
غېږې او د هغه د پخوا تودو لاسونو په تمه وم.

هره شپه به مې نوې پلمه پیدا کوله. کله به مې وېښتان
خوشې کړل. کله به مې په ټوکو خبرې ورسره کولې. کله به مې
ځان ورنږدې کړ. کله به مې په ناز دهغه پر سینه سر کېښود.

خو هر ځل به مې لاسونه تش پاتې کېدل.

هغه به موسکی و. مهربان به و. خو سور.

داسې سور، لکه د ژمي لمر.

ورځې په میاشتو واوښتې او د هغه په بدن کې د شهوت
هغه پخوانۍ چین، چې کله به یې زه هم په مستۍ او جوش
راوستلم، اوس وچه شوې وه.

ما به کله ناکله د هغه پټو موسکاوو ته کتل.

د موبایل زنگ ته به مې غوږ نیوه. د جامو بوی به مې پټ
پټ احساساوه.

او بیا به مې زړه په شکونو ډک شو.

«شاید...»

«شاید هغه خپله خبره رښتیا کړې وي...»

«شاید رښتیا یې کومه ځوانه او ښکلې ښځه کړې وي...»

همدې فکرونو به لکه چینجي زما د زړه سکون خوړ. او
هره ورځ به مې د حسد اور نور هم تودېده.

یوه شپه...

گرده شپه چې د دواړو سترگې سره نه وې ورغلې. د باندې
لا تیاره وه. د سهار رڼا لا نه وه راختلې، خو تورتم هم ورو
ورو خپلې پښې ټولولې.

ناڅاپه یې زه غېږې ته راکش کړم.
په تندي او سترگو یې څو ځله ښکل کړم.

زما زړه وغوړېد.

داسې خوشحاله شوم لکه له سره چې ځوانه شوې یم. لکه
د عمر ستریاوې چې مې له اوږو کوزې شوې وې.

په ټول وجود کې مې د خوښۍ او شوق خپې خبرې شوې.

بې اختیاره مې لاس د ده د پرتوکاښ پر لور یووړ، خو ده
په بېره زما لاس ونيو او په داسې غږ یې وویل چې شرم او درد
دواړه پکې گډ وو:

-ځان مه په عذابوه...ستا هیڅ چمونه به په ما اغېز و نه
کړي، گراني...

زه لکه د چا چې د زړه درزا ودرېږي، نېغه راکښېناستم.

— ولې؟

هغه سترگې ښکته کړې. غږ یې ولړزېد او په ډېرې سختۍ
یې وویل:

— له مردۍ لوېدلی یم...

د «له مردۍ لوېدلی یم» جمله لا د هغه له شونډو بشپړه
نه وه راوتلې، چې داسې مې احساس کړل لکه چا چې زما د
زړه له سره یو دروند غږ لرې کړی وي.

هکه پکه ورته کښېناستم.

هغه سترگې ښکته نیولې وې.

لکه مجرم.

لکه چا چې نور د کلونو د پټ شرم د پټولو توان له لاسه ورکړی وي.

ورو يې زه بېرته غېږې ته راکش کړم. د شونډو په سر يې توده مچکه رانه واخيسته او په مات، خو په ډاډمن او ډک غږ يې وويل:

— له ډاکټر نه شرمېدم. نه ورتلم. ما ويل، پخپله به ښه شم ... خو پرون مې شرم وغورځاوه او نيغ ورغلم.

ما د هغه خبرې لا پوره نه وې اورېدلې چې وارخطا مې په خبره کې ورتپ کړل:

— ښه نو ... ډاکټر څه درته وويل؟

هغه بيا په خپلو گوتو کې زما وېښتان تاو کړل.

لکه تل به چې يې کول.

هغه پخوانی ناز، چې ما به کلونه کلونه پکې ځان ځوان احساساوه.

په نرم غږ يې وويل:

— مه وارخطا کېږه ... يوه مياشت کې به هر څه بېرته خپل ځای ته راشي.

خو زه لا هم د خپلو شکونو بنديوانه وم. د مياشتو مياشتو وسوسو زما زړه داسې خوړلی و، چې نور په اسانۍ نه رغېده. بې اختياره مې له خولې ووتل:

— رښتيا ووايه، ناروغ يې ... او که بل واده دې زما د کوروالي اشتها وژلې ده؟

هغه ناڅاپه په خپل ټول زور غېږ کې ټينگه ونيولم.

داسې لکه وېرېږي چې له لاسه يې وځم.

په تندي او غومبرو يې څو وارې ښکل کړم.

بيا يې په مينه او لږې گيلې راته وويل:

— دا څه وايي، ليونۍ؟ ته راته له ټولې دنيا نه گرانه يې . که سلگونه نجونې راته قطار ودروي، تا به ورسره برابر نه کړم، گراني . زه به تا د ټولې دنيا په نجونو ورنه کړم.

دا خبرې يې په داسې صداقت کولې، چې ما يې غږ د زړه تر تل پورې حس کاوه.

او په هماغه شېبه کې مې له خپل ځان نه کرکه راغله.

د هغې شپې خبره مې را ياده شوه.

هغه شپه چې په غوسه مې ورته ويلي وو:

«تا بودا او خوسا ته څوک لور درکوي؟»

هغه شپه چې دی يوازې موسکي شوی و او زه په خپل غرور او قهر کې ډوبه شوې وم.

زړه مې را تنگ شو.

غوښتل مې وژاړم.

غوښتل مې سر د هغه پر سينه کېږدم او له کلونو کلونو پخوانۍ گناه ورته په اوښکو ووينځم.

بې واکه مې په مينه ورو وويل:

— پروا نه کوي...

هغه حيران راته وکتل.

ما د هغه لاسونه په خپلو دواړو لاسونو کې ونيول.

هغه لاسونه چې د ځوانۍ په وخت کې به يې زما د اوږو بار پورته کاوه.

هغه لاسونه چې د اولادونو لپاره يې شپه او ورځ خوارۍ گاللي وې.

هغه لاسونه چې اوس لږ رپېدل.

او بيا مې، په داسې حال کې چې سترگې مې له اوښکو ډکې وې، په ورو وويل:

- پروا نه کوي که ټول عمر همداسې پاتې شې... همداسې به مې په زړه کې ځای لرې.

— زه ستا مينه غواړم ... نه ستا شهوت.

هغه څه ونه ويل. يوازې زما لاس يې خپلو شونډو ته پور ته کړ او ورو يې ښکل کړ.

ما وليدل، د هغه د سترگو په کونجونو کې د اوښکو نرۍ څلا راپيدا شوه.

او ما ته د لومړي ځل لپاره دا احساس راپیدا شو، چې کله کله مینه د ځوانۍ له تودو وینو نه نه، بلکې د دوو زړو زړونو له مهربانۍ نه بیا رازېږي.

له هغې شپې وروسته مې په زړه کې یو عجیب سکون پیدا شو.

هغه شکونه، چې میاشتو میاشتو یې زما سینه خورله، ورو ورو د سهار د لوګي په شان ورک شول.

نور به مې د هغه د موبایل زنگ ته غوږ نه نیوه. نور به مې د جامو بوی نه حس کاوه. نور به مې د هرې چوپټیا تر شا د بلې شخې سیوری نه لټاوه.

بلکې هره ورځ به مې هغه ته په نوې سترګه کتل.

داسې لکه له سره مې چې موندلی وي.

او کله کله به مې په پټه ځان ته ویل:

«خومره بې انصافه وم!»

کلونه کلونه مې د هغه مینه عادي کتلې وه.

لکه هوا.

لکه رڼا.

لکه هغه شیان چې تر څو موجود وي، سړی یې ارزښت نه احساسوي.

خو چې د له لاسه ورکولو وېره یې په زړه کې را پیدا شي، بیا پوه شې چې ژوند له څه نه جوړ دی.

یوه ورځ، چې د مازیګر نرمه رڼا د کوټې پر دېوالونو خوره وه، هغه د چای پیاله په لاس کې نیولې وه او زه د ده تر څنګ ناسته وم.

هغه ناڅاپه موسکې شو.

-پوهېږې؟ ما تل فکر کاوه چه ته به ما د همدې لپاره خوښوي...

او په خندا یې خپله سینه وټکوله.

— د همدې زور لپاره.

ما هم وخنډل، خو سترګې مې له اوبښکو ډکې شوې.

سر مې د هغه پر اوږه کېښود او ورو مې وویل:

محبت، شاره دوم - سوم، سال ۲۹م، جون - اګست ۲۰۲۶م

— نه... ما ته خو ته پکار وي.

— هماغه ته، چې زما د ځوانۍ ملګری وي.

— زما د اولادونو پلار وي.

— زما د ژوند سیوری وي.

— او زما د زړه سړی وي.

له باندې د ماښام اذان پورته شو.

هغه ورو زما لاس په خپل لاس کې ټینګ کړ.

او ما احساس کړه، چې کله کله مینه له شهوت نه نه، بلکې له وفادارۍ، بشنې او اوږد ګډ ژوند نه رازېږي.

او کرکه یوازې د مینې ستړی سیوری وي.

هغه دروغ نه و ویلي. یوه میاشت وروسته هر څه خپل ځای ته راغلل.

خو موږ... موږ هغه ځای ته نه وو تللي.

موږ یو بل ځای وموند—

هغه ځای چې مینه پکې له تن نه زړه ته کډه کړې وه.

او هلته، په هغه نوي پناه ځای کې، موږ داسې مینه وموندله، چې نه عمر پکې اغېز کوي، نه ناروغي، نه ستړیا.

یوازې سکون.

او دوه زړونه، چې د تګ راتګ ټولې لارې یې سره تېرې کړې وي.

پای

شیوه‌های درست تربیت کودکان و انتخاب بهترین روش

والدین نقش مهمی در آموزش دادن به کودکان ایفا می‌کنند

و با استفاده از روش‌های صحیح می‌توانند سریع‌تر و بهتر موضوعات مختلف را به کودکان بیاموزند.

تربیت کودک با روش اصولی + بک فرزند پروری

جوایز برای تربیت کودک باشد این که فرزند شما در طول زندگی خودش انسان خوبی باشد.

شما می‌توانید به عنوان یک خانواده مفاهیمی چون رضایت، مصرف‌گرایی و خودخواهی، که در جامعه امروز به شدت رایج هستند را فراموش کنید و به جای این مفاهیم سعی کنید فرزندان خود را خوش مشرب، با سخاوت و همدل را به جامعه تحویل بدین. بچه‌هایی که می‌توانند به مردم کم توان و نیازمند اطراف خودشان کمک رسانی خالصانه‌ای داشته باشند.

تربیت کودک

در دنیای امروز تمرکز و توجه خیلی از خانواده‌ها معطوف به نمرات بهتر و فعالیت‌های فوق برنامه فرزندان خودشان هست. به عبارتی خانواده‌ها باید از درس خواندن فرزندان شان، انجام تکالیف، تمرینات ورزشی، آماده کردن درس‌های کلاس رقص و سر وقت بودن برنامه فرزندان شان در تمام امور اطمینان خاطر داشته باشند. تمام این موارد باعث می‌شوند که خانواده‌ها فراموش کنند که باید بخشی از وقت و تلاش خودشان را برای صرف در جنبه دیگری از رشد و موفقیت و تربیت کودک کنار بگذارند. چیزی که می‌تواند هم به اندازه موارد بالا مهم و حتی ضروری‌تر از نمرات و

C.S. Lewis یک جمله معروفی دارد که می‌گوید: «کار خوب را باید انجام داد حتی اگر هیچ‌کس آن را نبیند». هدف از ذکر این جمله این است که شما باید سعی کنید در ضمن رعایت اصول تربیت کودک، فرزندی را پرورش بدهید که کارهای خوب و درست را بدون هیچ چشم داشتی برای دیده شدن و گرفتن پاداش انجام بدهد.

شما باید بدانید که در حال حاضر نمی‌شود فرمول تضمین شده‌ای در امر تربیت فرزند تعریف کرد اما ما اینجا برای شما چند روش در زمینه پرورش کودک به سمت انسان خوب شدن داریم که قطعاً می‌توانند برای شما در این امر کمک ویژه‌ای داشته باشند.

۱. پرورش همدلی در فرزند

هوش هیجانی و همدلی یا توانایی اینکه خود را جای شخص دیگری بگذاریم و احساسات و افکار آن شخص را درک کنیم، از جمله ویژگی‌های شخصیتی است که در وجود انسان‌های خوب یافت می‌شود.

به عبارتی، داشتن ضریب احساسی بالا در زمینه درک احساسات خود، درک احساسات اطرافیان، داشتن مهارت کنترل روی خود و توانایی کنترل کردن احساسات از مولفه‌های موفقیت در زندگی محسوب می‌شود.

برای تشویق

همدلی در فرزند خود و تربیت کودک به نحو احسن، از فرزندان خودتان بخواهید که در مورد احساسات خودشان با شما صحبت کنند. اما، شرط این کار این است که بچه‌ها بدانند که از حمایت و عشق بی قید و شرط شما برخوردارند. بچه‌ها نباید احساس کنند که در این به اشتراک گذاشتن

احساسات و افکارشان، شما از آنها برگ‌برنده می‌گیرید، از دستشان ناراحت میشوید یا اینکه آنها رو به خاطر فکر یا احساسی که دارند قضاوت می‌کنید.

برای مثال، اگر یک روزی فرزند شما با دوست خودش دچار درگیری شد، از او بخواهید که سعی کند احساسات دوست خودش را درک کند و بعد از آن راه‌های کنترل احساسات و انجام کار درست را به روشنی در اختیار فرزند خود قرار بدهید.

۲. تشویق فرزندان خود به کمک کردن به دیگران

درست است که همیشه شاهد اخبار پرحاشیه‌ای هستیم که معتقدند امروز بچه‌ها دارند به سمت قلدری کردند و رفتارهای بدی از این قسم علاقمند می‌شوند، اما واقعیت این است که بچه‌ها رفتارهای خوب بالقوه‌ای را در وجود خودشان دارند که روزانه به طور ناخودآگاه آنها را در قبال دوستان و اطرافیان شان انجام می‌دهند.

شما به عنوان یک خانواده در این زمینه از تربیت کودک باید فرزند یا فرزندان خودتان را به سمت انجام کارهای خوبی که بتواند روز یک نفر را بهتر کند تشویق کنید، در مقابل هم باید تاثیرات منفی کارهایی مثل غیبت و

قلدری کردن و این که چرا و چطور این کارها می‌توانند به هر دو طرف آسیب بزنند را برای فرزندان خود شرح بدهید.

۳. آموزش داوطلب بودن

زمانی که فرزند شما در حمل بسته های خرید به همسایه تان کمک می‌کند و یا وقتی که به شما در انجام کارهای خانه کمک می‌کند، این کارها باعث می‌شوند که داوطلب بودن در شخصیت کودک شما شکل بگیرد.

در واقع وقتی که کودک به بقیه کمک کند یاد می‌گیرد که به نیازهای افراد دیگر که دور و برش هستند فکر کند و از این که داره به بقیه کمک می‌کند تا آنها هم بتوانند نیازهای خودشان را برطرف کنند احساس خوبی پیدا کند.

بنابراین آموزش داوطلب بودن در تربیت فرزند می‌تواند نقش موثری در شکل دادن شخصیت کودک به سمت انسان خوب شدن داشته باشد.

۴. جایزه ندادن به خاطر هر کار خوب و هر مهربانی

چیزی که در این زمینه از پرورش کودک مهم هست و باید به یاد ما بماند این است که وقتی سعی در تشویق فرزند یا فرزندان خود با تهیه کردن جایزه دارید، در قبال هر کار خوبی که انجام می‌دهند به آنها جایزه و پاداش ندهید.

در واقع اگر برای هر کار خوب آنها جایزه‌ای در نظر بگیرید، بچه‌ها دیگر آن کار خوب را برای این که خودشان به مسئولیت و حس خوب انجام آن کار برسند انجام نمی‌دهند بلکه انجام آن کار را راهی برای رسیدن به جایزه شما می‌دانند.

البته توجه داشته باشید این که ما می‌گوییم برای انجام هر کار خوبی به فرزند خود پاداش و جایزه ندهید به این معنی نیست که به طور کل جایزه‌های هر چند وقت یک‌بار خودتان را هم قطع کنید. چون بچه‌ها تشویق و تایید شدن توسط پدر و مادر خودشان را به خاطر کار خوبی که انجام دادند دوست دارند.

در نظر داشتن جایزه‌های گاه‌به‌گاه و هر چند وقت یک‌بار به فرزند شما این حس را می‌دهد که شما چقدر از کار خوب و درستی که او انجام داده متشکر و قدردان هستید. نکته

طلایی جایزه دادن این است که جایزه نباید برای فرزندان قابل پیش بینی باشد. اینطوری جایزه تبدیل به محرک انجام کار خوب نمی‌شود و خوب بودن آن کار هست که به عنوان انگیزه انجام کار درست و خوب در صدر قرار می‌گیرد.

۵. آموزش رفتار خوب گامی مهم در تربیت کودک

آیا فرزند شما روزانه و از روی تکرار، اصول رفتار خوب یک کودک، مثل گفتن «ممنونم» و «لطفاً» و «اجازه دارم ...؟» را رعایت می‌کند؟ آیا او با اطرافیان خودش مودبانه رفتار می‌کند و افراد بزرگسال را با عنوان «آقا» و «خانم» مخاطب قرار می‌دهد؟ آیا فرزند شما می‌داند که چطور یک احوال پرسی درست با اطرافیان خودش داشته باشد و با رفتار درست در هنگام غذا خوردن آشنا هست؟ آیا کودک هنگام بازی با دوستان خود برای بازنده لطف و محبت قائل می‌شود؟

شما باید ضمن تربیت کودک خود حواس‌تان به این نکته باشد که سرانجام کودک شما قرار است وارد جامعه بشود و از طریق تعامل با مردم به ادامه زندگی خودش بپردازد. فرزند شما حتی در دوران کودکی هم در یک جامعه کوچک (خانواده) هست و همینطور که بزرگ می‌شود و تا زمانی که خانه را با هدف تحصیل یا ازدواج ترک کند، با شما در یک خانه زندگی می‌کند، با شما سر یک سفره غذا می‌خورد و هر روز و هر روز با یکدیگر در ارتباط هستید.

بنابراین این شما هستید که در شکل‌گیری خوب رفتار کردن فرزندتان به درستی با اطرافیان خودش نقش بزرگی دارید.

۶. داشتن رفتار مهربانانه و محترمانه با کودک

موثرترین روش برای این که فرزند شما همراه با احترام با شما صحبت کند و البته رفتار خوب و مناسبی هم در ارتباط با مردم داشته باشد این است که خود شما رفتار مهربان و محترمانه ای در عین پرورش فرزند خود با او داشته باشید.

الان به این فکر کنید که چطوری با فرزندتان صحبت می‌کنید. آیا وقتی ناراحت و خسته هستید از روی خشم و با خشونت با فرزندتان صحبت می‌کنید؟ آیا تا حالا سر فرزند خودتان داد زده‌اید یا حرف‌های نامناسب گفتید؟

الان وقت آن رسیده که برای موفق بودن در تربیت فرزند، طرز صحبت کردن، رفتار و حتی فکر خودتان را بررسی کنید و سعی کنید که لحن و رفتار مودبانه و ملایم را برای تأمل با فرزندتان انتخاب کنید؛ حتی اگر که فرزند شما دچار یک اشتباه یا بد رفتاری شده باشد.

۷. خجالت نکشیدن از نظم دادن به فرزند خود

والدینی که جلوی زیاده روی فرزندان خود را نمی گیرند و به طور قاطعانه ولی از روی عشق رفتار بد آنها را اصلاح نمی کنند، از روی خیرخواهی به فرزندان خود آسیب می زنند و مسیر پرورش کودک را کاملاً اشتباه طی می کنند.

دیده شده که بچه هایی که نظم و محدودیتی ندارند ناخوشایند، خودخواه و به طرز شگفت آوری ناراضی از وضع موجود هستند. از سری دلایلی که می گویند، چرا ما نیاز به نظم داشته باشیم، این است که کودکانی که قوانین تمیز و مرتب بودن، محدودیت ها و انتظارات را از جانب خانواده خود دریافت می کنند دارای مشخصات زیر هستند:

- مسئولیت پذیری
- دارای خودکفایی بیشتر
- علاقه مند به گرفتن تصمیمات خوب و درست
- همچنین علاقه مند به دوست پیدا کردن
- تجربه احساس شادی و خوشحالی و خوشبختی بیشتر

باید توجه داشته باشیم که دنیا دنیای محدودیت و قید و بند است. حتما شنیدید که می گویند، «فلانی در قید حیات است». این همان قید و بند و اندازه هایی است که زندگی به انسان تحمیل می کند و اگر بچه ها را از کودکی با دنیایی که در آن قید و قانون است کم آشنا کنیم رضایت آنها هم از زندگی در طولانی مدت بیشتر و بیشتر خواهد شد.

البته که هر موقع با مشکلات رفتاری اعم از دروغ گفتن و غیبت کردن فرزند خودتان مواجه شدید، آن مشکلات را با عشق و درک و قاطعیت برطرف کنید.

۸. آموزش سپاسگزاری مشمول بخشی از تربیت فرزند

این که به فرزندتان یاد بدهید از دیگران سپاسگزاری کند و احساس سپاسگزاری خودش را به طرف مقابل ابراز کند، کلید بخشی از موفقیت شما در زمینه تربیت کودک به سمت انسان خوب شدن است.

به طور مثال سپاسگزاری کردن برای شامی که برای فرزند خود تهیه کردید یا تحفه ای تولدی که پدر بزرگ و مادر بزرگ به فرزند شما هدیه می دهند، با سادگی و مهریانی به کودک خودتان یاد بدهید.

حتی برای چیزهایی اعم از همین تحفه تولد یا عیدی نوروز، به کودکتان یاد بدهید که نامه تشکر برای سپاسگزاری از شخص مقابل بنویسد.

۹. دادن کار منزل به کودک خود

وقتی که به کودک خود لیستی از کارهای خانه را که مناسب سن و توانایی او هست می دهید، مثل پهن کردن سفره غذا یا جارو زدن خانه، فرزند یا فرزندان شما احساسی از مسئولیت و موفقیت در انجام کارهای منزل به دست می آورند که می تواند به شما به عنوان خانواده، موفقیت بزرگی در زمینه پرورش کودک بدهد.

انجام یک کار خوب و این که حس کند به خانواده خودش در انجام کارهای منزل کمک می کند، می تواند باعث

شود که بچه‌ها نسبت به خودشان و توانایی‌هایشان احساس غرور کنند و خوشحال‌تر از قبل باشند.

امیدواریم از خواندن این مقاله نهایت لذت و استفاده را برده باشید.

والدین خوب باشید نیازی نیست همه پاسخ‌ها را داشته باشید. فقط گوش دادن به صحبت‌های آن‌ها و پرسیدن سوالات روشن، به کودکان کمک می‌کند تا تجربیات خود را درک کرده و خاطرات را تلفیق کنند.

۴. نوع سبک فرزندپروری

یکی از نکات جالب پدر و مادر بودن این است که تنوع زیادی در نحوه تربیت کودک وجود دارد. شباهت‌های کافی بین سبک فرزندپروری در بین والدین وجود دارد بنابراین محققان تلاش کرده‌اند تا آن را در ۴ سبک معمول فرزندپروری دسته بندی کنند. در حقیقت سبک فرزندپروری شما به ترکیبی از استراتژی‌هایی گفته می‌شود که برای تربیت فرزندان و کودکان خود استفاده می‌کنید. این ۴ سبک عبارتند از:

- اقتدارگرا یا انتظامی
- مجاز یا خوش ذوق
- درگیر نشده
- معتبر

این سبک‌ها هنوز مشخص نیست که از دید والدین چقدر خوب تعریف می‌شوند. هر سبک فرزندپروری حداقل در ۴ زمینه متفاوت است: سبک نظم، برقراری ارتباط، پرورش و انتظارات.

فرزندپروری اقتدارگرا

والدین مستبد در تربیت کودک خود غالباً با نظم و انضباط شدید در نظر گرفته می‌شوند. برخی از ویژگی‌های آن‌ها عبارتند از:

۱۰. برای کودک خود یک بهشت ایمن باشید!

با پاسخگویی به سیگنال‌های کودک و حساس بودن به نیازهای او، به کودک خود این پیام را می‌رسانید که همیشه در کنار او خواهید بود. فرزند خود را به عنوان یک فرد حمایت کنید و بپذیرید. برای تربیت کودک به بهترین حالت باید یک پناهگاه امن برای کودک خود باشید تا از آن کاوش کند. کودکانی که توسط والدینی که به طور مداوم پاسخگو هستند، تربیت می‌شوند؛ تمایل دارند که از نظر تنظیم عاطفی، رشد مهارت‌های اجتماعی و نتایج بهداشت روان بهتر عمل کنند.

۱۱. با کودک خود صحبت کنید

بیشتر ما از قبل اهمیت ارتباطات را می‌دانیم. با کودک خود صحبت کنید و همچنین با دقت به او گوش دهید. با نگه داشتن یک خط ارتباطی باز، ارتباط بهتری با فرزند خود خواهید داشت و در صورت بروز مشکل فرزندان به سراغ شما می‌آید. دلیل دیگری برای برقراری ارتباط وجود دارد. شما با این نوع تربیت کودک به فرزند خود کمک می‌کنید تا

قسمت‌های مختلف مغز خود را ادغام کند. ادغام مانند بدن ما است که در آن اندام‌های مختلف برای حفظ بدن سالم نیاز به هماهنگی و همکاری دارند. زمانی که قسمت‌های مختلف مغز یکپارچه شوند، می‌توانند به طور کلی هماهنگ عمل کنند. این مسئله به معنای رفتار هیجانی کمتر، رفتار همکاری بیشتر، همدلی بیشتر و بهزیستی ذهنی بهتر است. برای پرورش کودک در این حالت، از تجربه‌های

نگران کننده صحبت کنید. از کودک خود بخواهید آنچه را اتفاق افتاده و احساسی که برای ایجاد ارتباط هماهنگ دارد را توصیف کند. لازم نیست راه حل ارائه بدهید. برای این که

- هیچ سبک نظم خاصی در این دسته استفاده نمی‌شود.
- والدین غیردرگیر به کودک خود اجازه می‌دهند بیشتر آنچه را که می‌خواهد انجام دهد. این کار آنها احتمالاً به دلیل کمبود اطلاعات است.
- ارتباطات آنها با کودک محدود است.

- این گروه از والدین پرورش کمی دارند.
- از کودک خود انتظارات کمی دارند یا اصلاً وجود ندارد.

فرزندپروری معتبر

والدین معتبر، منطقی و پرورش دهنده هستند. می‌توان گفت یکی از سبک‌های خوب برای تربیت کودک است. این دسته انتظارات مشخص و شفافی دارند. کودکان دارای والدینی که این سبک را نشان می‌دهند تمایل به نظم خودکار یا پرورش افکار خود را دارند. تصور می‌شود این سبک بیشتر برای کودکان مفید است. برخی از ویژگی‌های این دسته عبارتند از:

- در این دسته قوانین انضباطی روشن است و دلایل آن توضیح داده شده است.
- ارتباطات آنها مکرر و متناسب با سطح درک کودک است.
- والدین معتبر در حال پرورش کودک خود هستند.
- انتظارات و اهداف زیاد است اما به وضوح بیان شده است و شفاف است.
- کودک در اهداف خود نقش دارد.

محبت

- آنها از سبک نظم و انضباط سخت و امکان مذاکره کمی استفاده می‌کنند. مجازات در این نوع خانواده‌ها کاملاً معمول است.
- ارتباطات عمدتاً از طریق یک راه است: از والدین به فرزند و قوانین معمولاً توضیح داده نمی‌شوند.
- والدین با این سبک معمولاً پرورش کمتری دارند.
- انتظارات با انعطاف پذیری محدود زیاد است.

فرزندپروری مجاز

پدر و مادرهای مجاز بیشتر به فرزندان خود اجازه می‌دهند آنچه را که می‌خواهند انجام دهند و راهنمایی محدودی را برای تربیت کودک خود ارائه می‌دهند. آنها بیشتر شبیه دوست فرزند خود هستند تا پدر و مادر! برخی از ویژگی‌های آنها عبارتند از:

- سبک نظم و انضباط آنها برخلاف شیوه قبلی راحت‌تر است. آنها محدود نیستند اما فاقد قانون هم نیستند. بیشتر به کودکان خود اجازه می‌دهند تا مشکلات را کشف کنند.
- ارتباطات آنها باز است اما این والدین به فرزندان اجازه می‌دهند تا خود تصمیم بگیرند تا این که به آنها جهت بدهند.
- والدین این گروه بیشتر خونگرم هستند و تمایل به پرورش کودک دارند.
- انتظارات معمولاً از سوی والدین حداقل ممکن است یا تعیین نشده است.

والدین غیردرگیر

والدین غیردرگیر آزادی زیادی به کودکان می‌دهند و به طور کلی از مسیر اصلی خود دور می‌شوند. بعضی از والدین ممکن است از این طریق آگاهانه نسبت به تربیت کودک خود تصمیم بگیرند، در حالی که دیگر والدین علاقه چندانی به انجام این کار ندارند یا از کاری که می‌خواهند انجام دهند مطمئن نیستند. برخی ویژگی‌های این دسته عبارتند از:

کشتی بدن مندی زبان در قلم ورزی های دکتر لطیف ناظمی

به مناسبت ورود او به هشتادمین اورنگ زندگی

درآمد

دکتر لطیف ناظمی (زاده ۱۳۲۵ خورشیدی در شهر هرات) از چهره های شناخته شعر و نقد معاصر افغانستان است. نام او با غزل نو، تجربه های نیمایی، شعر مهاجرت، دفاع از زبان پارسی دری و نقد ادبی پیوند خورده است. از این رو، در این نوشته نیازی به بازگویی زندگی نامه او نمی بینم. در اینجا، به مناسبت ورود او به هشتادمین سال زندگی، به پاره ای از قلم ورزی های او در شعر و نقد می پردازم تا ببینیم که زبان شعر و نقد و پژوهش او چه نقشی به عهده می گیرد و چگونه عشق، غربت، حافظه، وطن و آگاهی ادبی را در خود سامان می دهد.

این نوشته به فهم مدرن زبان و به نگاه های سبک شناختی، گفتمانی و کنش گفتاری متکی است و می کوشد از این نظرگاه نشان دهد که زبان برای ناظمی تنها حکم ابزار بیان را ندارد؛ او در زبان زندگی می کند، گذشته را با آن فرا می خواند و امکان گشایش آینده را نیز در همین قلمرو می جوید.

ناظمی درباره عشق، جنگ، غربت و پارسی دری قلم زده است؛ اما هنگامی که خانه و خاک از دست می رود، زبان را به خانه و سرزمینی بدل می کند که از واژه، حافظه، نام ها، شهرها، صداها و تاریخ بنا شده است.

در شعر ناظمی، تغزل، تجربه جنگ، مهاجرت و پاسداری از پارسی دری در امتداد یکدیگر قرار دارند و همه در زبانی به هم می رسند که گاه خانه است، گاه حافظه، و گاه صورت مقاومت فرهنگی. برای ورود به این میدان ها، بر چند نمونه شاخص از شعر و نقد و پژوهش، ناظمی تکیه کرده ام: «بی ریشه» برای فهم تبعید و گسست از ریشه، «بازگشت» برای تجربه خانه و آوار، «پارسی» برای درنگ بر زبان، حافظه و هویت، و چند نمونه عاشقانه و انتقادی برای فهم بدن مندی زبان و خود آگاهی نقدنگاری او.

زبان همچون تجربه زندگی
جهان برای ما در زبان آشکار می گردد. خانه، وطن،
غربت، عشق، ریشه، خاک و تاریخ، هنگامی به تجربه

انسانی بدل می‌شوند که به مدد واژه‌ها و تصویرها محسوس گردند. شعر ناظمی، به‌ویژه در دورهٔ مهاجرت، از همین منظر قابل خواندن است. او به جای خانهٔ ازدست‌رفته، خانه‌ای تازه در گسترهٔ زبان و نشانه‌ها بنا می‌کند. شعر «بی‌ریشه» چنین کارکردی دارد:

بی‌ریشه

من تکدرخت شرقی مغرب‌نشینم
جا مانده آنجا ریشه‌ام در سرزمینم
خونین چنار بیشهٔ خاکستر و دود
زقوم تلخ جنگل جنگ لعینم
اینجا هزار تیر نفرت را نشانم
آنجا دو صد فوج تبرزین در کمینم
دیوان سبز عاشقی‌هایم ربودند
بیگانهٔ لب‌بستهٔ تنهاترینم
تبعیدی‌ای از باغ بی‌برگی فتاده
داغ هزاران زخم جنگل بر جبینم
صد سال اگر این آسمان بر من ببارد،
من هیمة خشکم؛ همین بودم، همینم.
هرگز نمی‌رویم، نمی‌بالم در این خاک
یارب کجا شد ریشه‌ام، خاکم، زمینم
از دفتر سایه و مرداب

شاعر نمی‌گوید «من مهاجرم» یا «از وطنم دورم». او وضعیت خود را در استعارهٔ «تکدرخت شرقی مغرب‌نشین» باز می‌آفریند. از نگاه سبک‌شناختی، «تکدرخت شرقی مغرب‌نشین» تصویری فشرده از تنهایی، دورافتادگی و گسست از ریشه است؛ تصویری که غربت را از حالت احساس شخصی به تجربه‌ای زبانی بدل می‌کند. «شرق» و «مغرب» نیز در این ترکیب، تنها دو جهت جغرافیایی نیستند؛ این‌ها به دو وضعیت زیستی بدل می‌شوند؛ چراکه شاعر در مغرب ایستاده است، اما ریشه‌اش در شرق جا مانده است.

در «بی‌ریشه»، بی‌جایی و گسست از ریشه، هم شیوهٔ زیستن شاعر در جهان است و هم در تصویرهای شعر صورت دیدنی و حس‌کردنی می‌یابد. تکدرخت، ریشه، خاک و روییدن، نشانه‌هایی‌اند که این تجربهٔ ذهنی را از حالت مجرد بیرون می‌آورند و به جهانی ملموس در متن شعر بدل می‌کنند.

در این شعر، «ریشه»، «خاک» و «زمین» سه واژهٔ کلیدی‌اند که با هم یک جهان می‌سازند. غربت در اینجا ناتوانی از روییدن و بالیدن در خاکی دیگر، زبانی دیگر و افقی دیگر است. بیت «صد سال اگر این آسمان بر من ببارد / من هیمة خشکم؛ همین بودم، همینم» مرکز ثقل این معناست. باران، که معمولاً مایهٔ رویش است، در اینجا ناتوان می‌شود؛ زیرا شاعر دیگر درختی زنده و ریشه‌دار نیست، بلکه «هیمة خشک» و پیکری جدا افتاده از ریشه است که در خاک تازه مجال بالیدن نمی‌یابد.

بدن‌مندی تبعید نیز در همین تصویر پدیدار می‌شود. مهاجرت را می‌توان به‌صورت اندیشه‌ای مجرد بیان کرد؛ اما ناظمی آن را در هیئت پیکری زخمی و ناتوان از روییدن جسمیت می‌بخشد. در «بی‌ریشه»، تبعید فقط شرح داده نمی‌شود؛ در خودِ تصویرهای شعر رخ می‌دهد و به تجربه‌ای بدنی، زخمی و قابل لمس بدل می‌گردد.

در شعر «بازگشت»، این بحران به هیئتی دیگر ظاهر می‌شود. در «بی‌ریشه»، سخن از روییدن در خاک بیگانه بود؛ اما در «بازگشت»، شاعر از غربت به خاک وطن باز می‌گردد و خانه‌اش را نمی‌یابد. شعر چنین آغاز می‌شود:

بازگشت

فرود آمد از اسپ آهنینش مرد
نشست و بوسه بر آن خاک پرتقدس کرد

دوباره دور و برش دید و شادمان خندید
 هوای تازه و نمناک را تنفس کرد
 دو گام دورتر از وی به خنده سر بازی
 به گوش رهگذری، با اشاره پس پس کرد
 گرفت مرد ره خانه اش پس از عمری
 نیافت خانه خود، هر قدر تجسس کرد
 چه خانه‌یی که پس از سال‌های رنج و تلاش
 به دست‌های خودش مثل باغ سندس کرد
 نشست بر سر آوار و زار زار گریست
 هوای تفزده ظهر را تنفس کرد
 کابل - سنبله ۱۳۸۱

در این شعر، ترکیب «اسپ آهنین» اهمیت ویژه دارد؛ زیرا بازگشت را در مرز سنت و مدرنیته می‌نشانند. «اسپ» یادآور سفرهای کهن، کاروان و حماسه است؛ اما صفت «آهنین» آن را به جهان ماشین، هواپیما و زمانه مدرن پیوند می‌دهد. مسافر بازگشته، با مرکبی مدرن به خاکی می‌رسد که در حافظه او هنوز بار عاطفی، تاریخی و قدسی دارد.

تکرار «تنفس» نیز بی‌سبب نیست. مسافر، وطن را نخست با بدن تجربه می‌کند: فرود می‌آید، خاک را می‌بوسد و هوای تازه و نمناک را نفس می‌کشد. اما در پایان، پس از رسیدن به آوار خانه، هوای تفزده ظهر را تنفس می‌کند. شادمانی بازگشت به رنج رویارویی با ویرانی بدل می‌شود. پس، وطن در این شعر پیش از آن‌که نامی جغرافیایی یا نشانی بر نقشه باشد، تجربه‌ای در نفس، خاک، خانه و بدن است.

شاعر در شعر «بازگشت» به خانه نمی‌رسد؛ او با جای خالی خانه روبه‌رو می‌شود. خانه، یعنی جایگاه رسوب خاطره، امنیت و دل‌بستگی‌های گذشته و مسافر در پی همان جهان زیسته‌ای است که سال‌ها در ذهنش باقی مانده بود. وقتی خانه به آوار بدل شده، بخشی از گذشته و علقه عاطفی او نیز ویران گردیده است. اما

واژه‌ها این ویرانی را ملموس می‌سازند. فعل‌های ساده «فرود آمد»، «بوسه کرد»، «گرفت»، «نیافت»، «نشست»، «گریست» و «تنفس کرد» فضایی می‌آفرینند که در آن تاریخ به تجربه بدنی بدل می‌شود. خود زبان، خانه تجربه می‌شود و ویرانی را قابل لمس و فهم‌پذیر می‌سازد. بازگشت به جغرافیا الزاماً بازگشت به وطن نیست. ممکن است خاک باقی باشد، اما خانه زیسته، امنیت و خاطره فروپاشیده باشند. همین جاست که شعر ناظمی به خانه‌ای زبانی بدل می‌شود؛ جایی که خانه از دست‌رفته، دست‌کم در زبان، دوباره برپا می‌شود.

شبکه نشانه‌ها در شعر غربت از نگاه زبان‌شناسی مدرن، معنا در شبکه نشانه‌ها ساخته می‌شود. در شعر ناظمی، واژه‌هایی چون «ریشه»، «خاک»، «خانه»، «آوار»، «شرق»، «مغرب»، «کاروان»، «پارسی» و «تاریخ» جدا از هم عمل نمی‌کنند؛ آن‌ها بافتی از نشانه‌ها می‌سازند که جغرافیای ذهنی شاعر را سامان می‌دهد.

در «بی‌ریشه»، این شبکه بیشتر در قلمرو درخت، ریشه و خاک شکل می‌گیرد و تجربه تبعید را به زبان طبیعت و زخم ترجمه می‌کند. اما طبیعت در اینجا آرام و پناه‌بخش نیست؛ ملتهب، خونین و جنگ‌زده است. «خونین چنار»، «بیشه خاکستر و دود»، «تیر نفرت»، «فوج تبرزین» و «داغ هزاران زخم» نشان می‌دهند که جهان طبیعی شعر از تاریخ خشونت جدا نیست. جنگل به میدان جنگ، نفرت و بریدن بدل شده است؛ از همین‌رو، طبیعت در شعر، رنگ تاریخ و زخم می‌گیرد. بدین‌سان، تجربه تبعید در این پیکر زخمی و ناتوان از روییدن، جسمیت می‌یابد.

در ادامه، میدان نشانه‌ها از درخت و ریشه به خانه و ویرانی گسترش می‌یابد. «بی‌ریشه» شعر جدا شدن از

خاک است، اما «بازگشت» شعر رسیدن به آوار خانه است؛ شعری که با نشانه‌هایی چون اسپ آهنین، خاک، خانه، آوار، ظهر تفزده و گریه، میدان دیگری از غربت را می‌سازد. در اینجا، بازگشت به خاک، پایان غربت نیست؛ زیرا خانه، یعنی جایگاه حافظه از میان رفته است.

این شبکه در «بی‌ریشه» و «بازگشت» بیشتر بر خاک، ریشه، خانه و آوار استوار است؛ اما در شعر «پارسی»، این جست‌وجوی وطن از جغرافیای شخصی به حافظهٔ زبانی و فرهنگی گسترش می‌یابد. واژه‌هایی چون ساربان، محمل، باروی تاریخ، چامه‌های پارس، خراسان، سیستان، جیحون، بیهقی، رودکی، بخارا، سمرقند، ختن، دکن و تالقان، جغرافیایی تازه در زبان می‌کشایند. این جغرافیا از سیاست فراتر می‌رود و صورتی واژگانی، فرهنگی و حافظه‌مند پیدا می‌کند. در این شعر، ناظمی با نام‌ها و نشانه‌ها وطنی زبانی پی می‌افکند؛ وطنی که در نقشهٔ رسمی جهان به آسانی یافت نمی‌شود، اما در حافظهٔ زبان حاضر و زنده است. فهم شعر ناظمی با تأمل در مضمون آغاز می‌شود، اما با ورد به دایرهٔ نشانه‌ها کامل‌تر می‌گردد. از منظر تحلیل گفتمان ادبی، «ریشه» با «خاک» معنا می‌یابد، «خاک» با «وطن»، «وطن» با «پارسی»، و «پارسی» با حافظهٔ میهنی. شعر ناظمی از پیوند این نشانه‌ها، وطن زبانی خود را می‌آفریند.

«پارسی»؛ زبان به‌مثابه آرشیف حافظهٔ جمعی شعر بلند «پارسی» یکی از مهم‌ترین متن‌های ناظمی برای نشان دادن نسبت زبان و هویت است. این شعر را می‌توان منشور دفاع از پارسی دری دانست؛ با این همه، ظرفیت آن از دفاع زبانی فراتر می‌رود. «پارسی» نوعی آرشیف حافظهٔ جمعی است. این شعر با احضار نام‌هایی چون خراسان، سیستان، جیحون، بخارا،

سمرقند، رودکی، بیهقی و مولوی، بازسازی وطن را در قلمرو زبان می‌سازد.

این شعر چنین آغاز می‌شود:

ساربان بار محمل بند سوی باروی تاریخ

سوی کاجستان سبز چامه‌های پارس

باز بگشا «نامه‌های پارسی»

ما همان چاووش‌خوانان خراسانیم

شعر با سفر، کاروان و تاریخ آغاز می‌شود. خطاب

«ساربان» بیش از آن که متوجه کاروان‌سالاری بیرونی

باشد، نیروی حافظه را بیدار می‌کند. شاعر کاروانش را

به سوی «باروی تاریخ» می‌کشانند؛ اما مراد او از تاریخ،

تاریخ رسمی شاهان و دولت‌ها نیست. او این کاروان را

به سوی تاریخ شعر، نام‌ها، شهرها، صداها و میراث

زبانی می‌راند.

در ادامه می‌خوانیم:

پارسی ما را کهن‌عشق است

بس که ما شیدای ارث مادری بودیم

در حصار نای غربت،

سال‌ها بیهوده پوسیدیم

«ارث مادری» تعبیری بسیار ارجناک است. زبان در

اینجا نه دارایی مادی است و نه صرفاً موضوعی

آموزشی؛ ارثی است که از مسیر عاطفه، بدن، خانواده،

لالایی، خاطره و نخستین تجربه‌های جهان به ریشهٔ

وجودی انسان وصل می‌شود.

در پارهٔ دیگری از شعر آمده است:

ما عجم را زنده می‌سازیم با این پارسی

شعر را تابنده می‌سازیم با این پارسی

پارسی در این پاره از وسیلهٔ فهم و گفت‌وگو فراتر

می‌رود و به نیرویی زندگی‌بخش بدل می‌شود. این زبان،

در نگاه ناظمی، هم تاریخ را زنده نگه می‌دارد و هم

شعر را فروغ می‌بخشد. این دو مصراع، دریافت او از

جایگاه پارسی را به‌صورتی فشرده آشکار می‌کند. او باور

دارد که پاسداری از پارسی، گذشته را زنده نگه می‌دارد و امکان آینده‌ای روشن‌تر را در زبان میسر می‌نماید. شعر «پارسی» با آوردن نام‌ها، شهرها و سخنوران گذشته، تاریخ را در کلمات حاضر می‌کند و گذشته را از یادگاری دور به نیرویی فعال در متن شعر بدل می‌سازد. این حضور، شبیه حضور شیئی ساکت در موزیم نیست. شاعر گذشته را در قفسه یادگارا نمی‌انبارد؛ آن را در متن شعر فرامی‌خواند. تضمین‌ها و اشاره‌ها در این شعر، تنها آرایه‌های ادبی نیستند. حضور آن‌ها در شعر، شگردی برای ساختن حافظه همگانی است.

بدین سبب زمان‌مندی حافظه در شعر آشکار می‌شود: گذشته در «پارسی» به یادگاری دور و خاموش بدل نمی‌گردد، بلکه در اکنون غربت فعال می‌شود و به پاسداری فرهنگی معنا می‌دهد. ناظمی با احضار نام‌ها و صداها، تاریخی، میان گذشته میهنی، اکنون تبعید و امکان آینده‌ی زبانی ارتباط برقرار می‌کند.

شعر «پارسی» فراخوانی برای پاسداری از پارسی دری است؛ اما کار آن به دعوت و شعار محدود نمی‌ماند. خود شعر عمل پاسداری را به عهده می‌گیرد: نام‌ها را بازمی‌خواند، گذشته را به اکنون می‌آورد و میان غربت شاعر در فرانکفورت و حافظه سرزمینی‌اش پلی زبانی برقرار می‌کند.

ناظمی با آوردن صدای گذشتگان، صدای خودش را وارد زنجیره بلند فرهنگ می‌کند. در نتیجه، شعر او به گفت‌وگویی میان اکنون و گذشته بدل می‌شود؛ گفت‌وگویی که در آن، حافظه جمعی از راه زبان دوباره فعال می‌گردد و برای یک جمع تاریخی، خانه‌ای زبانی فراهم می‌آورد.

«پارسی را پاس می‌داریم»؛ زبان به‌مثابه کنش عبارت «پارسی را پاس می‌داریم» در ظاهر از علاقه شاعر به زبانش خبر می‌دهد، اما در متن شعر به عمل

تعهد و پاسداری بدل می‌شود. تکرار این عبارت، «ما»یی جمعی می‌سازد و پاسداری از پارسی را از سطح احساس فردی به سطح پیمان و مسئولیت مشترک می‌رساند. از این راه، پارسی ملک شخصی شاعر نمی‌ماند؛ میراثی مشترک می‌شود که گذشتگان، غربتیان، وارثان فرهنگ و نسل‌های آینده را در یک افق زبانی گرد می‌آورد. تکرار این پیمان، واکنشی در برابر فراموشی و بیریشگی است؛ مانند سرود، ورد یا سوگندی جمعی باز می‌گردد و هر بار «ما»ی فرهنگی را تازه می‌کند. شاعر آگاه است که در غربت، زادگاه از دست می‌رود و خطر از دست‌رفتن حافظه، نام‌ها و پیوندهای تاریخی نیز برجسته می‌شود. پس او در برابر این خطر می‌ایستد و با برانگیختن ظرفیت‌های زبان، پاسداری از پارسی را به صورتی از مقاومت فرهنگی بدل می‌کند. سویه برجسته شعر در همین جاست: ناظمی با زبان، حافظه را سامان می‌دهد، فرد را به جمع می‌رساند و از راه تکرار «پارسی را پاس می‌داریم»، تعهدی فرهنگی را در خود شعر اجرا می‌کند. اکنون برای دیدن این کنش در بدنه شعر، کافی است به بازگشت مکرر ترجیع‌بند توجه کنیم:

پارسی

ساربانا بار محمل بند سوی باروی تاریخ

سوی کاجستان سبز چامه‌های پارس

باز بگشا «نامه‌های پارسی»

ما همان چاووش‌خوانان خراسانیم

این سرود کهنه را با کاروان پیوسته می‌خوانیم

عاشق آن سیستانی‌زاده صفار عیاریم

پارسی را پاس می‌داریم

...

ساربانا!

پارسی ما را کهن‌عشق است

بس که ما شیدای ارث مادری بودیم

در حصار نای غربت،

سال‌ها بیهوده پوسیدیم

ما عجم را زنده می‌سازیم با این پارسی

شعر را تابنده می‌سازیم با این پارسی

پارسی را پاس می‌داریم

...

ساربان!

از چکاد برفگیر خسته «پامیر»

تا خجند و کاشغر منزل بزن روزی

از سمرقند و ختن

وز دکن تا تالقان بگذر

ما تو را همراه و همیاریم

پارسی را پاس می‌داریم

...

ساربان!

لیک می‌دانی که این دُر دری

بی‌گمان دیرینه قند پارسی است

آن کلام نغز تاجیک است

ناله‌های جانگداز مولوی‌ست

نغمه سعدی، نوای رودکی‌ست

این حریر زرفشان را،

این پرند و پرنیان را،

از دل و از جان خریداریم

پارسی را پاس می‌داریم

فرانکفورت: حوت ۱۳۸۱

ناظمی که در شعر با زبان سروکار دارد، نقد نیز برای

او ساحتی آشناست. او در این‌جا زبان را به موضوع

اندیشه بدل می‌سازد. شاعر در سرایش، زبان را تجربه

می‌کند؛ اما در نقد، از آن تجربه فاصله می‌گیرد و

درباره سازوکار زبان می‌اندیشد. از این جهت، نقدنگاری

ناظمی ادامه همان حساسیت شاعرانه است، اما در

سطحی آگاهانه‌تر و تحلیلی‌تر.

او در نقد، از سطح پسند و ناپسند شخصی فراتر

می‌رود. ناظمی در نقد شعر واصف باختری، متن،

ساختار، فرم، واژه‌گزینی، موسیقی، تصویر، هنجارگریزی

و نسبت شعر با سنت را بررسی می‌کند. این همان

رویکردی است که می‌توان آن را نقد متن‌محور دانست.

او در این روش به جای توقف در ستایش یا داوری

ذوقی، به خودِ متن و سازوکار بیانی آن تمرکز می‌کند.

این رویکرد اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا در بخش‌هایی از

سنت نقد ادبی ما، نقد غالباً در حد ستایش، نکوهش،

تقریظ یا داوری ذوقی باقی مانده است. ناظمی، در

برابر چنین روالی، می‌کوشد زبان نقد را به تحلیل

نزدیک کند.

در جستار «خاستگاه شعر از دیدگاه مولانا»، ناظمی

زبان را به سرچشمه آفرینش شاعرانه پیوند می‌زند. او

شعر را رخدادی می‌داند که از ژرفای وجود، الهام و

تجربه عرفانی سر برمی‌آورد. از این بابت، شعر نیرویی

است که گاهی از درون شاعر برمی‌خیزد و او را به

سخن وامی‌دارد.

نکته پراهمیت این است که شعر، نقد و پژوهش

ناظمی حوزه‌های جدا از هم نیستند. در شعر، زبان

برای او محل تجربه مهاجرت، عشق، تاریخ و هویت

است و در نقد، به موضوع آگاهی تبدیل می‌شود. به

بیان دیگر، ناظمی در شعر با زبان زندگی می‌کند و در

نقد و پژوهش درباره همین زندگی زبانی می‌اندیشد.

ناظمی و زبان نقد؛ متازبان شعر

این یادداشت همه نقدنویسی‌ها و پژوهش‌های

ناظمی را بررسی نمی‌کند و تنها بر دو نمونه در دسترس

تکیه دارد: «کاجستان شعر و شعور واصف باختری» و

«خاستگاه شعر از دیدگاه مولانا».

این ویژگی از ناظمی چهره‌ای دوجوهری می‌سازد: شاعری که منتقد نیز هست. شاعری‌اش به نقد او حساسیت زبانی می‌دهد و منتقد بودنش، شعر او را به آگاهی از سنت و ساختار ربط می‌دهد. اگر او در شعر «بریشه» زبان را چون پیکر تبعیدی به کار می‌گیرد، در نقد و اندیشه می‌کوشد بفهمد شعر چگونه با واژه، فرم و هنجار عمل می‌کند و از کجا برمی‌خیزد. از این دیدگاه، نقد و تأمل ناظمی بخشی از همان کوشش گسترده‌تر او برای فهم زبان به‌عنوان میدان زندگی و آگاهی است.

این خودآگاهی زبانی تنها در نقد ناظمی دیده نمی‌شود؛ در شعر او نیز گاه زبان موضوع شعر می‌گردد. در بیتی چون «ریشه‌های واژه پوسیده است در قاموس‌ها / ناله‌های نی فرومرده است در نی‌نامه‌ها»، واژه، قاموس و نی‌نامه خود به نشانه‌های بحران بدل می‌شوند و زبان، که معمولاً ابزار بیان رنج است، خود نیز رنجور و تاریخی می‌گردد.

عشق، غربت و بدن‌مندی زبان اگرچه در این مقاله تأکید بر غربت، حافظه و زبان پارسی دری است، نباید فراموش کرد که شعر ناظمی از تغزل آغاز می‌شود. در شعرهای عاشقانه او، سخن هنوز نرم، موسیقایی و حسی است؛ اما تغزل او در حد بیان احساس متوقف نمی‌ماند و به بازسازی بدن و جهان می‌پردازد.

در یکی از چنین نمونه‌هایی می‌خوانیم:

شگفته می‌روم از کوچه‌باغ‌های تنت

پرم چو باد بهاران ز عطر نسترت

درخت پرگل طوبی منم که رویدم

چه عاشقانه به باغ بهشت پیرهنتم ...

از دفتر سایه و مرداب

بدن معشوق در این شعر به «کوچه‌باغ‌ها» و «باغ بهشت» بدل می‌شود و عشق، صورتی مکانی و جغرافیایی می‌یابد. معنا در اینجا از راه بدن، حس، حرکت، عطر، مکان و تصویر، صورتی جسمانی پیدا می‌کند. این نکته از نظر بحث ما اهمیت دارد؛ زیرا نشان می‌دهد ناظمی از همان آغاز، زبان را جغرافیای‌آفرین می‌بیند و همین نگرش بعدها در شعرهای «بریشه» و «پارسی» به شکل گسترده‌تری ظاهر می‌شود.

بدن معشوق در این غزل، از موضوع دیدن و ستایش فراتر می‌رود و به متنی خواندنی بدل می‌شود:

مرا هزار خط عارفانه در یاد است

ز آیه آیه سبز کتیبه دند

در این بیت، بدن به قلمرو نوشتار و تأویل راه

می‌یابد. واژه‌هایی چون «خط»، «آیه» و «کتیبه»، بدن

را از سطح زیبایی حسی به قلمرو نوشتار، تقدس و

معنا می‌برند و از آن جهانی نمادین و عارفانه می‌سازند.

لذا، زبان عاشقانه ناظمی هم بدن‌مند است و هم

نشانه‌مند؛ معشوق در آن هم باغ و جغرافیاست، هم

کتیبه و متن.

به این ترتیب، میان زبان تغزلی و زبان شعر

مهاجرت ناظمی گسست بارزی دیده نمی‌شود. در هر

دو قلمرو، زبان او توان مکان‌آفرینی دارد. در شعر

عاشقانه، بدن معشوق به باغ و کتیبه بدل می‌شود؛ در

«بریشه»، این منطق بدن‌مند در پیکر درخت تبعیدی

و ریشه جداافتاده ادامه می‌یابد؛ و در «پارسی»، زبان

خود به تن تاریخ و حافظه بدل می‌شود. مسیر ناظمی

از پیکر معشوق تا بدن وطن و تن زبان، سمت واحدی

را دنبال می‌کند.

او گاهی عاشقانه می‌آفریند، گاهی غربت‌نامه

می‌سراید و گاهی برای خلق آگاهی قلم می‌زند؛ اما

زبان او در این روند، کنشگری یک‌سانی دارد و مسکن

عشق، جایگاه ارزش‌های ازدست‌رفته و اقامتگاه حافظه می‌شود.

غربت به‌مثابه بحران نامیدن

غربت در بحران نام‌ها و نشانه‌ها خودنمایی می‌کند. مهاجر و تبعیدی خود را در محیطی می‌یابد که نام خیابان‌ها، صداها، روزمره، بوها، لهجه‌ها، خاطره‌ها و جهان نشانه‌ها برایش بیگانه است. در چنین وضعی، زبان مادری به آخرین قلمروی بدل می‌شود که وی بدان تعلق خاطر دارد. شعر ناظمی این بحران را به‌خوبی آشکار می‌کند. از «بی‌ریشه» تا «بازگشت» و «پارسی»، و نیز در نقدهای ادبی او می‌بینیم که تبعید، خانه، حافظه و آگاهی در زبان سکناپذیر می‌شوند. بی‌مکانی جهان غربت، اگر راهی به زبان نیابد، شخص را به آشفتگی و بی‌تعلقی درونی می‌کشانند. ناظمی می‌کوشد با شعر، این سرگشتگی را در زبان سامان دهد و از پراکندگی غربت، جهانی معنادار بسازد. او نام‌ها را کنار هم می‌نشاند تا جغرافیا را به یاد آورد و نظامی از تعلقات عاطفی را بازسازی کند. بدین‌سان، شاعر با نامیدن، جهان ازدست‌رفته‌اش را دوباره در زبان بازمی‌سازد.

مهاجرت در شعر ناظمی، زبان را به کنشی نوآیین وامی‌دارد. زبان در اینجا کار خاک، خانه، نقشه و حتی تاریخ را بر عهده می‌گیرد و از دل این کنشگری است که مفهوم «وطن‌زبانی» در شعر ناظمی معنا پیدا می‌کند.

در شعری که با «اگر دوباره ندیدیم» آغاز می‌شود، سخن از مرثیه فزاینده‌تر می‌رود و رسالت گواهی را به عهده می‌گیرد:

حدیث هجرت ما را
به آفتاب حکایت کن
ز شب شکایت کن

بگو به چشمه و جنگل، به ابر و کوچه و ماه
دو عاشقیم،

دو تبعیدی مصیبت جنگ

در اینجا، شعر به جای انسان تبعیدی شهادت می‌دهد. فعل‌هایی چون «حکایت کن»، «شکایت کن» و «بگو»، زبان را به عین یادآوری و ادای گواهی بدل می‌کنند تا رنج هجرت و جنگ از سکوت بیرون آید و وارد حافظه جهان شود.

نتیجه؛ ناظمی و امکان زیست در زبان

ناظمی در «بی‌ریشه»، تبعید را در پیکر زبان و تصویر نشان می‌دهد؛ در «بازگشت»، آوار خانه را به حافظه‌ای زبانی بدل می‌کند؛ در «پارسی»، زبان را تا مرتبه وطن‌زبانی بالا می‌برد؛ و در نقد و پژوهش آن را موضوع آگاهی و تحلیل می‌سازد. این چهار سطح، مسیری واحد را نشان می‌دهند: حرکت از زبان به‌مثابه ابزار بیان، به زبان به‌مثابه میدان تجربه، حافظه، کنش و زیست.

از امتیازات کارنامه ناظمی این است که در دوره‌ای از جنگ، مهاجرت و گسست از ریشه، نشان داد زبان می‌تواند آخرین خانه و سرزمین آدمی باشد. اگرچه این خانه و سرزمین، جغرافیای خاکی و دیوار خشتی ندارد، اما حافظه دارد؛ ریشه را می‌پرورد و امکان اقامت را فراهم می‌سازد. در قلم‌ورزی‌های ناظمی، زبان وطن و حافظه را زنده نگه می‌دارد و گاه به جای انسان تبعیدی شهادت می‌دهد.

در جهانی که سرزمین‌ها از دست می‌روند و خانه‌ها ویران می‌شوند، هنر بزرگ ناظمی در این است که زبان را به میدان زیستن، یادآوردن و مقاومت فرهنگی بدل می‌کند.

پایان

بازنده‌ها یا منیرید، از رفگان یا منیرید!

یادی از شاعران و مشاهیر از یاد رفته!

کرد آورنده: دستگیر نایل

غلام سرور «دهقان»

غلام سرور «دهقان» از سلاله الغ بیگ، فرزند میرزا محمد اعظم چغتایی است. دهقان، در سال ۱۲۸۲ به دنیا آمده و تعلیمات ابتدایی و خط نستعلیق را در محیط خانواده و در دفتری که پدرش در آن مصروف اجرای امور دفترداری بود، فرا گرفت. پس از آموزش تعلیمات ابتدایی شامل وظیفه در وزارت مالیه امانی شد. پسان‌ها مکتب حکام را خواند و مدتی هم در شهرستان‌های پنجشیر، هزاره‌جات، و استالف به حیث علاقه‌دار ایفای وظیفه کرد. اما غوغای درونی و احساس

و ذوق ادبی‌اش، دهقان را از کار رسمی و ماموریت‌ها کوتاه کرد و به عالم احساس و عاطفه و هنر روی آورد. هرچند خانواده‌اش کوشید دهقان را تشویق به کارهای دفترداری و ماموریت‌های رسمی نماید، اما دهقان، جانب تصوف و عرفان را گرفت.

پس از آن کارش به سفرهای دراز به شهرهای بلخ، هرات، و غزنه کشید. دهقان این شهرها را منبع و مرجع الهام و احساس درونی خود می دانست و می خواست از این سیر و سفرها، لذت معنوی ببرد و به سیر و سلوک بپردازد.

دهقان که به شعر و شاعری گرویده بود، همیشه شعله‌های آتش درونی و احساساتش را در شعرهای بزمی و عارفانه‌اش بازتاب می داد. شعرهای این سال‌های سرور دهقان، بازتابی از اندیشه‌های تغزلی و عارفانه او است؛ که بیشتر در قالب غزل سروده شده است. دفتر شعرهای دهقان زیر عنوان «مزرعه دهقان» توسط محمد یوسف نظری گردآوری و به چاپ رسیده است.

این هم دو نمونه از سروده‌های او:

بالِ جبرائیل

من نمی دانم در این ره کیست یارب، یار ما

کاندرین ره هیچ نبود جان ما در کار ما

ما به صحرای وجود خویش، منزل می زنیم

نفس، گمره گشته از افعال و از کردار ما

آن قدر در نیستی ها تیز تک گشتم که دوش

سوخت بالِ جبرائیل از گرمی بازار ما

او به دور کعبه گردد، ما به دور خویشتن

شیخ، حق دارد که باشد در پی انکار ما
شاه و درویش از تملق، شیشه ها گیرد به کف
گر نمایان شد رگِ یاقوت، از کهسار، ما
فقر اگر گیرد خمار از نشاء مضمون رواست

شیخ می دزدد چین از گرمی اشعار ما
چون کدو، این کله «دهقانی» ام بی مغز نیست
معنی افلاک باشد در ته دستار ما

=.=

یتیم اشک

به دوست می رودم ناله، جبرائیل کجاست
دلِ بسوخت ز عشق ای خدا، خلیل کجاست
یتیم اشک، ز گهواره می دهد آواز
کجاست مادرِ موسی و رود نیل کجاست؟

هنوز مرده من، از لحد دهد آواز

کجاست عشق من و، زیر پای پیل، کجاست؟

مرا به عشق تو، غایب گرفته اند چرا

کجاست مفتی عشاق و قال قیل، کجاست؟

به یاد روی تو، «دهقان» بهشت را بگذاشت

کجاست کوثر و طوبی و سلسبیل کجاست

این رشته ادامه دارد

در اندیشه میهن

بیا ایدوست تا دشمن نباشیم

رفیق راه اهریمن نباشیم

بود شیرین شراب زندگانی

اگر ما عاشق مردن نباشیم

یو سحر زما تر غور شوله بلبله

په قفس کې یې ژړل دا یې ویله

چې بندي شوم د صیاد له سخته دله

ولې نه پوښتي څوک حال زما له یو بله

ولې نسته بې فغانه کاروبار زما

زیر و زیر اگر نکنی خاک خصم را

ای چرخ، زیر و روی تو زیر و زیر کنم

هر آنچه می کنی، بکن ای دشمن قوی

من نیز اگر قوی شوم از تو بتر کنم

من آن نیم به مرگ طبیعی شوم هلاک

وین کاسه خون، به بستر راحت هدر کنم

معشوق «عشقی» ای وطن ای عشق پاک من

ای آن که ذکر عشق تو شام و سحر کنم

عشقت نه سرسری است که از سر به در شود

مهرت نه عارضی است که جای دگر کنم

عشق تو در وجودم و مهر تو در سرم

چند بیت عاشقانه و پر از حکمت

زندگی را زندگی کن زندگی هر بار نیست

عمر فانی را عزیزم فرصت تکرار نیست

بگذرد عمر بهار می رسد فصل خزان

نوبهار عمر دیرین تا ابد گلزار نیست

آنچه که از سر گذشت شد سرگذشت

* * *

پدرم پیر نشو روشنی خانه همان

سقفِ بالا سرِ این خانه‌ی ویرانه همان

خم نشو تا جهان بر سرم آور شود

قامتت خو نشود پایه کاشانه همان

MAHABBAT

June/August.2026

To Mercy, pity, peace and love all pray

A Periodically Issue

Independence minarite -Kabul

منار استقلال - کابل